

KÖYHÄN ASIALLA?

Puolueiden suhtautuminen köyhyyteen vuonna 2001 eduskunnan köyhyyspakettikeskusteluissa

JALONEN SANNA
Tampereen yliopisto
Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos
Sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielma
Maaliskuu 2003

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	5
1.1 Köyhyys on ikäsuosongelma	5
1.2 Tutkimuksen lähtökohdat, tavoitteet ja tutkimusongelmat	7
1.3 Tutkimuksen rakenne	11
2 KESKUSTELUA KÖYHYYSPAKETISTA	12
2.1 Tutkimuksen empiirinen aineisto	12
2.2 Köyhyyspakettikeskustelun yhteiskunnallinen tausta	15
2.3 Köyhyyden vastainen ohjelma hyvinvointivaltiossa	16
2.4 Köyhyyspaketin sisältö	17
2.5 Köyhyyspakettia edeltävistä toimenpiteistä	19
2.6 Köyhyyden poistaminen muissa virallisissa asiakirjoissa Lipposen II hallituksen aikana	20
3 KÖYHYEDEN VÄHENTÄMINEN OSANA SOSIAALIPOLITIIKKA	21
3.1 Miten köyhyys ja sosiaalipolitiikka liittyvät toisiinsa?	21
3.2 Mitä köyhyys oikeastaan on?	22
3.3 Köyhäinhoidosta hyvinvointivaltioon	24
3.4 Köyhyydetutkimus sosiaalipoliittisen toiminnan tukena	25
3.5 Köyhyydetutkimuksen luonteesta	27
4 MITÄ ON SUOMALAINEN KÖYHYYS?	30
4.1 Köyhyyden muuttunut kuva	30
4.2 Suomalainen köyhyys kansainvälisestä näkökulmasta	32
5 KÖYHYYS MORAALISENA ONGELMANA	35
5.1 Sosiaalipolitiikka ja arvomuutos	35
5.2 Köyhyyden vähentäminen moraalisenä velvollisuutena	38
6 KÖYHYYS PUOLUEPOLIITTISENA ONGELMANA	40
6.1 Puoluepolitiikka ja köyhyys	40
6.2 Luokkapohjaisista joukkopuolueista yleispuolueiksi	40

6.3 Puoluepoliittinen köyhyystutkimus	41
6.4 Puolueiden suhtautuminen köyhyyteen ja vähimmäistason sosiaaliturvaan	42
6.5 Köyhyyteen suhtautuminen periaateohjelmien tasolla	43
7 EDUSKUNTAKESKUSTELUN LUONTEESTA	48
7.1 Välikysymyskeskustelun kulku	48
7.2 Välikysymys osana poliittista päätöksentekoa	48
7.3 Parlamenttikysymysten logiikasta	49
8 KÖYHYYS-PAKETTIKESKUSTELUJEN YLEISLUONNE	50
8.1 Sisällön erittelyn metodista	50
8.2 Puheenvuorojen määrä	50
8.3 Puheenvuorojen pituus	53
8.4 Välikysymyskeskustelun sisällölliset teemat	54
8.5 Välikysymyskeskustelun äänestyksen tulokset	55
9 KÄSITYKSIÄ KÖYHYHDEN SYISTÄ JA RATKAISUKEINOJA SEN VÄHENTÄMISEKSI	56
9.1 Köyhyyden teoreettisia selitysmalleja	56
9.2 Puolueiden käsityksiä köyhyyden syistä ja ratkaisukeinoja sen vähentämiseksi	59
9.3 Näkemyksiä köyhyyden syistä	60
9.4 Puolueiden näkemykset köyhyyden syistä teoreettisten selitysmallien valossa	64
9.5 Käsityksiä köyhyyden ratkaisukeinoista	66
10 POLIITTISTEN ONGELMIEN RETORINEN TARKASTELU	69
10.1 Poliittisten ongelmien ja argumentaation luonteesta	69
10.2 Poliitiikka, arvot ja retorinen näkökulma	71
10.3 Retoriikan historiasta	72
10.4 Uuden retoriikan merkityksestä	73
10.5 Perelmanin argumentaatioteorian lähtökohdat	75
11 KÖYHYYS-PAKETTIKESKUSTELUN ASENNEILMASTO JA RETORINEN LUONNE	76
11.1 Keskustelun yleisökonstruktio - kenelle puhutaan?	76

11.2 Argumentoinnin esisopimukset - mihin sanottu ankkuroidaan?	81
11.3 Varsinaiset argumentointitekniikat	86
12 LOPPUPÄÄTELMÄT	95
12.1 Tiivistelmä tutkimuksen tärkeimmistä tuloksista	95
12.2 Ajatuksia köyhyytilanteen tulevaisuudesta	104
AINEISTOLÄHTEET	107
KIRJALLISUUS	108
LIITTEET	116

1 JOHDANTO

1.1 Köyhyys on ikuisuusongelma

”Köyhät teillä on luonanne aina, ja te voitte tehdä heille hyvää milloin tahdotte...” (Mark. 14. 7)

Ylläoleva Raamatusta poimittu toteamus on osoittautunut erääksi kaikkein kestävimmistä yhteiskunnallisista lainalaisuuksista. Se osuu oikeaan ainakin siinä, että köyhyys näyttää olevan luonteeltaan ikuisuuskysymys. Vielä 1960-luvulla Suomessa oltiin melko varmoja siitä, että köyhyydestä päästään hyvinvointivaltion kehityksen myötä lopullisesti eroon. 1980-luvulla suotuisan talouspolitiikan ja tehokkaan sosiaalipolitiikan avulla köyhyys pystyttiin minimoimaan eikä se näyttänyt erityisen uhkaavalta sosiaaliselta ongelmalta. Hyvinvointivaltio näytti olevan voimissaan.

Tilanne alkoi muuttua 1990-luvulle tultaessa. Suomessa koettiin ennennäkemätön taloudellinen lama. Samanaikaisesti yhteiskunnan rakennemuutos sai aikaan muutoksia, jotka yhdessä taloudellisen laman seurauksena johtivat köyhyyden lisääntymiseen. Tähän vaikuttivat mm. työttömyyden lisääntyminen ennätyslukemiin ja sosiaaliturvaan tehdyt merkittävät leikkaukset. 1990-luvun loppupuolelta lähtien tuloerot ovat kasvaneet, asunnottomuus lisääntynyt, toimeentulotuen asiakasmäärä kaksinkertaistunut, ylivelkaantuneiden kotitalouksien määrä lisääntynyt räjähdysmäisesti ja paine perusturvan parantamista kohtaan on noussut monin tavoin. Köyhyyden kasvun lisäksi yhteiskunnalliset jaot sekä kuilu köyhien ja rikkaiden välillä näyttävät lisääntyneen. 1990-luvun talouskehityksen ja yhteiskunnallisten olosuhteiden seurauksena köyhyyden voidaan sanoa palanneen suomalaisen sosiaalipolitiikan haastajaksi. (Heinonen 1999, 107-122; Heikkilä, Karjalainen & Malkavaara 2000.)

Kuluneiden kahden tuhat vuoden aikana köyhyydestä on pyritty pääsemään eroon monenlaisin keinoin. Köyhyyden ongelmaa on lähestytty erilaisten ideologioiden ja uskontojen näkökulmasta. Hyvinvointivaltio ei poistanut köyhyyttä Länsi-Euroopasta,

Venäjän köyhyys ja sorto eivät hävinneet lokakuun vallankumouksen myötä eikä sosialismi poistanut köyhyyttä Puolassakaan, vaikka niin uskottiin (Rauhala 1988, 116). Käsitykset köyhyyden syistä ja ratkaisuyrityksistä ovat eri aikoina vaihdelleet, mutta koskaan köyhyydestä ei ole päästy lopullisesti eroon. Köyhyys on vaikeasti lähestyttävä ongelma, koska se on paitsi sosiaalinen ja taloudellinen myös ennen kaikkea moraalinen, eettinen ja valtapoliittinen ongelma. On tietenkin hyvä muistaa, että köyhyyden tarkastelu ja mittaaminen nimenomaan suhteellisena käsitteenä ja ilmiönä tekee siitä jo teknisestikin aina olemassa olevan ilmiön.

Edustuksellisen parlamentarismien oloissa köyhyyteen voidaan vaikuttaa parhaiten poliittisten puolueiden välityksellä. Puolueiden suhtautuminen köyhyyteen sosiaalisena, taloudellisena ja moraalisen ongelmana vaikuttaa olennaisesti vallitsevaan köyhyyden määrään ja laajuuteen. Toki köyhyyteen vaikutetaan myös kolmannen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan verkostojen välityksellä. Koska puolueiden katsotaan edustavan kansaa, niiden suhtautumisesta köyhyyteen voidaan periaatteessa tehdä päätelmiä myös koko yhteiskunnassa vallitsevista mielipiteistä ja asenteista köyhyysongelmaa kohtaan.

Vuosituhaten vaihteessa julkinen keskustelu köyhyydestä lisääntyi huomattavasti. Tiedotusvälineet kirjoittivat ahkerasti uusimmista tutkimuksista ja evankelisluterilainen kirkko esitti omat käsityksensä köyhyyden syistä ja ratkaisuyrityksistä vuonna 1998 julkaistussa ns. Nälkäryhmän raportissa (Köyhyysongelman...1998). Vuonna 2001 hallitus muotoili valtion budjettiin lisäosan, jota kutsuttiin köyhyyspaketiksi. Sosiaalipolitiikan ja hyvinvointivaltion historian näkökulmasta köyhyyden suhteellinen lisääntyminen ja leipäjonojen muodostuminen ovat mielenkiintoisia ilmiöitä. Erillisen köyhydenvastaisen toimenpidekokonaisuuden sisällyttäminen valtion budjettikehyksiin on Suomessa ainutlaatuista. Itse asiassa keskustelu köyhyydestä ei periaatteessa kuulu lainkaan hyvinvointivaltion ideologiaan, koska hyvinvointivaltion sosiaaliturvajärjestelmän tulisi toimia siten, ettei köyhyyttä esiinny tai että se ei ainakaan pääse entisestä tasostaan lisääntymään.

1990-luvulla valtakunnallinen taloudellisen tilanteen heikentyminen loi olosuhteet myös ideologiselle ja asenteelliselle suunnanmuutokselle ja pohjoismainen hyvinvointivaltiomalli joutui voimakkaan kritiikin kohteeksi. Hyvinvointivaltion

suunnanmuutosta on vaadittu etupäässä talouselämän ja poliittisten päättäjien tahoilta. Keskustelu moraalista, sosiaalipolitiikan arvoista ja päämääristä vilkastui taloudellisen laman myötä. Markkinaliberalististen asenteiden voimistuessa on tarpeen selvittää, miten asennoituminen köyhiin ja köyhyyteen on muuttunut viime vuosina. (Hellsten 1992, 131-163.)

Tutkimusta köyhyydestä ja huono-osaisuudesta tarvitaan niin kauan kuin köyhyyttä esiintyy. 1990-luvun jälkeen köyhyystutkimus on huomattavasti vilkastunut. Köyhyyteen liittyvä asennetutkimus, johon tämäkin tutkimus voidaan rinnastaa, on ollut verrattain vähäistä ja keskittynyt lähinnä kansalaisten mielipiteiden mittaamiseen. Pääosa siitä on kvantitatiivista, vaikkakin laadullinen tutkimusote on viime vuosikymmenen aikana selvästi yleistynyt. Miksi sitten köyhyyteen liittyvää asennetutkimusta on syytä tehdä edelleen? Köyhyyteen voidaan vaikuttaa parhaiten poliittisessa prosessissa sosiaalipolitiikan keinoin sekä valtakunnallisella että kunnallisella tasolla. Siksi onkin tärkeää tutkia, millaisia poliittisten päätöksentekijöiden mielipiteet ja asenteet köyhyyteen ovat ja millaisina he näkevät köyhyyden syyt ja ratkaisumallit sen vähentämiseksi.

1.2 Tutkimuksen lähtökohdat, tavoitteet ja tutkimusongelmat

Tämän tutkimuksen tavoite on selvittää poliittisten puolueiden suhtautumista lisääntyneeseen köyhyyteen 2000-luvun kynnyksellä. Tavoitteena on tutkia köyhyyttä puoluepoliittisesta vertailevasta näkökulmasta ja selvittää, mitä eroja on suurimpien puolueiden käsityksissä ja asenteissa köyhyyttä kohtaan. Tutkimuksen kohteena on eduskunnan ja hallituksen piirissä vallitseva asenneilmasto, jonka varassa konkreettiset ratkaisut köyhyyden vähentämiseksi tehdään. Tutkielma on rajattu eduskunnassa vuonna 2001 käytyihin ns. köyhyyspakettiin liittyviin keskusteluihin. Tarkoitus on selvittää, miten eri puolueiden käsitykset köyhyyden syistä sekä sopivista toimenpiteistä köyhyyden vähentämiseksi eroavat. Käytännön poliittiset ratkaisut tehdään asenteiden ja vallitsevien arvojen pohjalta. Siksi köyhyyteen suhtautumista tarkastellaan myös analysoimalla eduskuntakeskusteluiden köyhyyteen liittyvää asenneilmastoa retorisesta näkökulmasta.

Tutkimus jakaantuu tutkimuskysymysten ja käytettyjen tutkimusmetodien suhteen kahteen osaan. Tutkimuksessa yhdistyvät kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen tutkimusote.

Ensimmäisessä vaiheessa kuvaillaan keskustelun piirteitä kvantitatiivisin menetelmin. Puolueittain jakautuvia käsityksiä köyhyyden syistä ja toimenpiteistä sen vähentämiseksi tarkastellaan soveltamalla perinteistä sisällön erittelyn metodia. Keskustelussa ilmenevää köyhyyteen liittyvää asenneilmastoa tarkastellaan puolestaan retorisin keinoin. Retorisessa osassa aineistoa lähestytään soveltamalla Chaïm Perelmanin argumentaatioteoriaa. Lopuksi empiirisen osan tuloksia tarkastellaan vielä puolueiden viimeisimpien periaateohjelmien valossa. Tutkimuksen voidaan sanoa olevan suurelta osin kuvailevaa tekstinanalyysiä. Tutkimusmetodiin liittyviä seikkoja tarkastellaan lähemmin varsinaisessa analyysiosassa.

Varsinaisena tutkimusongelmana on, minkälaisia erilaisia käsityksiä puolueilla on köyhyyden syistä ja ratkaisukeinoista sekä minkälaisia köyhyyteen liittyviä asenteita ja eettis-moraalisia käsityksiä eri puolueilla ilmenee eduskuntakeskusteluissa. Ensimmäinen tutkimuskysymys on jaettu selkeyden vuoksi kahteen osaan. Ensimmäisessä vaiheessa kartoitetaan puolueittain erilaisia käsityksiä kasvaneen köyhyyden syistä. Näitä käsityksiä tarkastellaan myös köyhyyden teoreettisten selitysmallien valossa. Teoreettiset selitysmallit esitellään tarkemmin empiirisen aineiston analyysiosassa.

Toisessa vaiheessa selvitetään köyhyyden vähentämiseksi ehdotettujen toimenpiteiden eroja puolueittain. Tarkastelun tavoitteena on siis löytää puolueittain eroja siinä, minkälaisia toimia painotetaan, kun pyritään vähentämään köyhyyttä. Köyhyyden vähentämiseksi esitetyt ratkaisuyritykset vaihtelevat aikakausittain ja kietoutuvat yhteen köyhyyden perimmäisiä syitä koskevien käsitysten kanssa.

Viimeaikaisen tutkimuskirjallisuuden mukaan köyhyys vähenee panostamalla työllisyyden hoitoon sekä perusturvan aukkojen parantamiseen. Jotkut tutkijat ja erityisesti evankelisluterilainen kirkko korostavat kannanotoissaan, että köyhyystilanne paranee vain arvomuutoksen myötä. Kirkon kannanotoissa pohjoismaisen hyvinvointimallin normatiivisen perinnön arvellaan viime vuosina muuttuneen siten, että kohtuullinen eriarvoisuuden kasvu nähdään nykyisin kokonaistalouden kannalta jopa toivottavana. (Köyhyysongelman...1998, 9-12.) Ainoa mahdollisuutena tilanteen paranemiseen näyttäisi siis olevan arvojen ja normien muuttuminen vahvemman yhteisvastuun ja solidaarisuuden suuntaan.

Kolmannessa vaiheessa perehdytään köyhyyteen liittyvään asenneilmastoon sekä eduskuntakeskustelun retorisiin piirteisiin. Retorisen tarkastelun pääasiallisena tarkoituksena on kartoittaa, pidetäänkö köyhyyttä hyvinvointivaltion moraalisenä ongelmana vai onko köyhyys hyväksytty lähes välttämättömäksi osaksi modernia hyvinvointiyhteiskuntaa. Käsitteet köyhyyden syistä sekä sopivista toimenpiteistä sen kitkemiseksi muodostuvat paitsi faktatiedon, myös arvojen ja asenteiden varassa. Siksi on tärkeää tarkastella keskusteluun liittyvää asenneilmastoa. Eduskunnassa vallitseva asenneilmasto paljastuu erityisesti puheenvuoroissa, joissa pohditaan köyhyyteen liittyviä arvoja sekä eettisiä ja moraalisia näkökulmia.

Asenneilmaston tarkastelun yhteydessä pohditaan erikseen, minkälaisen kuvan hyvinvointivaltion suunnasta keskustelu paljastaa. Köyhyysskeskustelussa ruoditaan vähimmäisturvan järjestämiseen liittyviä kysymyksiä ja asenteita. Vähimmäis- ja perusturvaan liittyvät mielipiteet heijastavat myös käsityksiä hyvinvointivaltion toivotusta suunnasta. Nämä käsitykset taas syntyvät viime kädessä erilaisten arvojen, asenteiden ja mielipiteiden ohjaamana ja ne muodostuvat mm. siitä, mitä pidetään valtion ja markkinoiden oikeana suhteena yhteiskunnassa.

Tarkoitus on siis pohtia hyvinvointivaltion tilaa ja suuntaa ainoastaan minimitoimeentulon järjestämisen näkökulmasta. Erityisesti kiinnitetään huomiota siihen, näkyykö keskusteluissa merkkejä uusliberalistisen ajattelun voimistumisesta vai onko vahva hyvinvointivaltiollinen ideologia vielä voimissaan. Uusliberalistinen ajattelutapa voisi näkyä esimerkiksi siten, että puhutaan oikeuksien sijasta enemmän ja korostetaan yksilön velvollisuuksia ja vastuuta huolehtia itse itsestään. Hyvinvointivaltiollisen ideologian mukaan taas valtiolla on vahva vastuu kansalaisten hyvinvoinnista.

Aineiston analysoinnissa ja tulosten tulkinnassa on otettava huomioon, että puolueiden jakaantuminen oppositioon ja hallituspuolueisiin vaikuttaa olennaisesti saatuihin tutkimustuloksiin. Opposition tehtävä on kyseenalaistaa ja valvoa vallassa olevien hallituspuolueiden toimintaa. Hallituspuolueet puolestaan asettuvat täysistuntokeskusteluissa useimmiten puolustusasemiin. Kun tarkoituksena on tutkia 1990-luvun lopulla lisääntyntä köyhyyttä, viimeaikaisten hallitusasetelmien vuoksi ei ole

aineistoa, jossa Keskustapuolue olisi toiminut hallituspuolueena. Siksi ei myöskään saada sellaista vertailevaa asetelmaa 1900-luvun lopun tilanteesta, joka ottaisi huomioon puolueiden sijoittumisen hallitukseen ja oppositioon.

Retorinen analyysi tarjoaa lukuisia keinoja osoittaa tekstiin sisältyviä arvostuksia. Koska tekstin voidaan katsoa edustavan kulttuurissamme tyypillisiä arvoja, retorinen analyysi antaa mahdollisuuden tiedostaa paremmin kulttuurissamme esiintyvää arvo- ja asennemaailmaa (Kaakkuri - Knuutila 1998, 264). Tässä tutkimuksessa retorinen tarkastelu antaa siis mahdollisuuden tarkastella laajasti köyhyyskeskustelun yleistä luonnetta sekä asenneilmastoa. Sen avulla voidaan tarkastella esimerkiksi sitä, minkälaiselle yleisölle tarkasteltavana oleva välikysymyskeskustelu on suunnattu tai sitä puhuuko eduskunta pääasiassa hallitukselle, mahdolliselle äänestäjäkunnalle vai peräti koko Suomen kansalle. Keskustelusta etsitään myös vallitsevia yksimielisyyden alueita: ilmiöitä tai asioita, joita ei kyseenalaisteta. Asenneilmastoa kartoitetaan myös tarkastelemalla sitä, minkälaisiin arvoihin argumentoinnissa nojaututaan.

Varsinaisia argumentointitekniikoita tutkimalla etsitään vastauksia mm. siihen, mitkä köyhyyteen liittyvät ilmiöt tai tapahtumat näyttävät vaativan erityistä määrittelyä tai tarkempaa analyysiä. Lisäksi pohditaan, mitkä ilmiöt asetetaan vertailun kohteiksi. Näihin kysymyksiin vastataan tutkimalla keskustelun kvasiloogista argumentointia. Todellisuuden rakenteeseen nojaavaa argumentointia tarkastelemalla etsitään keskustelussa ilmeneviä kausaalisia peräkkäisiteitä, kuten esimerkiksi syy-seuraussuhteita. Rinnakkaisuhteita tutkimalla saadaan sen sijaan selville, minkälaisiin auktoriteetteihin keskustelussa nojataan.

Jotkut argumentointitekniikat puolestaan ovat todellisuuden luonnetta muokkaavia. Niitä tarkastelemalla saadaan selville, minkälaisin esimerkein ja havainnollistamisen keinoin asioita pyritään selventämään ja vakuuttamaan yleisölle. Lisäksi tarkastellaan, mitkä ilmiöt, henkilöt tai tapahtumat toimivat köyhyyskeskustelussa malleina, mitkä taas vastamalleina. Metaforien ja analogioiden käyttö on myös todellisuutta muokkaavaa argumentointia. Niitä tarkastelemalla saadaan selville mm. minkälaisia konnotaatioita eli sivumerkityksiä puhuja asioihin tai ilmiöihin liittää. Tämä puolestaan kertoo köyhyyteen liitetyistä asenteista ja arvoista.

Lopuksi tarkastellaan vielä keskustelussa ilmeneviä filosofisia pareja eli käsite-erotteluja. Käsite-erotteluja tutkimalla saadaan selville, missä kohdin keskustelijoiden välillä esiintyy mielipide eroja. Käsite-erotteluita luomalla puhuja pyrkii kumoamaan vastustajansa argumentin, osoittamalla esimerkiksi, että näennäinen ei vastaa todellisuutta tai että teoria ei vastaa käytäntöä.

1.3 Tutkimuksen rakenne

Tutkielma rakentuu kokonaisuudessaan siten, että ensin paneudutaan empiirisen aineiston tarkasteluun ja valintaperusteisiin. Köyhyyspakettikeskustelua pyritään selventämään esittelemällä sen sisältöä ja paketin muotoiluun liittyvää yhteiskunnallista tilannetta. Toiseksi tarkastellaan köyhyyttä käsitteenä sekä osana sosiaalipoliittista tutkimusta ja toimintaa. Aiheen ajankohtaisuus tulee ilmi tutkimuksen neljännessä luvussa, jossa perehdytään suomalaisen köyhyiden erityispiirteisiin ja nykyiseen tilaan. Teoreettista taustaa ja viitekehystä tukevat tutkimuksen seuraavat luvut, joissa köyhyyttä tarkastellaan moraalisenä ja poliittisena ongelmana.

Ennen siirtymistä varsinaiseen analyysiosaan tehdään huomioita eduskuntakeskustelun yleisestä luonteesta. Analyysiosan aluksi selvennetään sisällön erittelyn metodia, jonka jälkeen empiiristä aineistoa kuvaillaan lähinnä kvantitatiivisten menetelmien avulla. Sen jälkeen perehdytään ensimmäisen tutkimuskysymyksen käsittelyyn. Käsitteitä köyhyiden syistä ja ratkaisukeinoja sen vähentämiseksi tarkastellaan paitsi aineistolähtöisesti myös köyhyiden teoreettisten selitysmallien valossa.

Analyysiosa jatkuu empiirisen aineiston retorisella tarkastelulla. Ensin selvennetään poliittisten ongelmien ja argumentaation luonnetta sekä paneudutaan lyhyesti retoriikan historiaan ja esitellään Perelmanin argumentaatioteorian lähtökohdat. Sen jälkeen eritellään keskustelun yleisökonstruktiota, argumentoinnin esisopimuksia ja lopuksi varsinaisia argumentaatiotekniikoita. Retorisen tarkastelun avulla pyritään vastaamaan toiseen tutkimuskysymykseen: selventämään keskustelun asenneilmastoa sekä kuvailemaan tarkemmin keskustelun retorista luonnetta. Lopuksi tiivistetään tutkimuksen tärkeimmät tulokset ja pohditaan suomalaisen köyhyystilanteen ja tutkimuksen tulevaisuuden näkymiä.

2 KESKUSTELUA KÖYHYYSKÄYTTÄMÄN

2.1 Tutkimuksen empiirinen aineisto

Köyhyyspakettiin liittyviä keskusteluita käytiin eduskunnassa ja mediassa vuosina 2000 ja 2001. Tutkimuksen empiiriseksi aineistoksi on valittu kokoelma vuoden 2001 valtiopäiväasiakirjoja, tarkemmin sanottuna eduskunnan pöytäkirjoja, joita voidaan kokonaisuutena kutsua ns. köyhyyspakettikeskusteluksi. Valtiopäiväasiakirjat (hallituksen esitykset, edustajien aloitteet, valiokuntien mietinnöt ja lausunnot, eduskunnan pöytäkirjat ja eduskunnan vastaus jne.) ovat tärkeimpiä välineitä eduskunnan ja hallituksen välisen keskustelun seuraamisessa. Kaikki valtiopäiväasiakirjat ovat julkisia.

Eduskunnan pöytäkirjat muodostavat hedelmällisen ja tarkasti tallennetun empiirisen aineiston, jota on viime aikoina hyödynnetty tutkimuksessa liian vähän.

Puoluetutkimuksen perinteisiä empiirisiä aineistoja ovat olleet sanomalehtiartikkelit, muut median tuotteet sekä survey-tyyppiset mielipide- ja asennekyselyt ja haastattelut.

Puoluetutkimuksessa eduskunnan pöytäkirjat muodostavat mielekkään primaariaineiston. Niitä ei ole vielä ehditty tulkita, toisin kuin esimerkiksi poliittisen toimittajan artikkelit eduskunnan täysistunnoista sanomalehdessä. Eduskunnan täysistuntojen pöytäkirjat ovat myös kattavia sekä helposti ja nopeasti saatavilla. Pöytäkirjoihin merkitään puheenvuorojen käyttäjien nimet ja puolueet sekä kaikki asian käsittelyyn olennaisesti liittyvät tiedot, kuten paikalla- ja poissaolijat sekä esimerkiksi välikysymyksiin liittyvien äänestysten tulokset.

Tätä tutkimusta varten köyhyyspakettiin liittyvät keskustelut on poimittu Suomen eduskunnan tekstiarkiston [www-sivuilta](http://www.sivuilta) puheenvuoroittain. (valtiopäiväasiakirjat...) Empiiriseksi aineistoksi olen valinnut mielestäni tärkeimmät ja aiheen käsittelyyn läheisimmin liittyvät keskustelut.

On vaikeaa sanoa, mistä köyhyyspakettikeskustelut varsinaisesti alkoivat ja mihin ne loppuivat. Köyhyyspakettiin viitataan sen julkistamisen jälkeen useissa eri eduskunnan

pöytäkirjojen puheenvuoroissa. Köyhyyspakettiin liittyviä alustavia keskusteluita käytiin eduskunnassa jo vuonna 2000 valtion talousarvioon liittyvien hallituksen esitysten yhteydessä. Lisäksi köyhyyttä käsiteltiin muissakin hallituksen esityksissä sekä suullisilla kyselytunneilla.

Varsinainen köyhyyspaketti julkistettiin kuitenkin vasta keväällä 2001 pääministerin ilmoituksen yhteydessä. Seuraavan kerran köyhyyspaketista keskusteltiin hyvin intensiivisesti maaliskuun välikysymyskeskustelussa, joka on hyvin laaja ja sisällöllisesti ainoastaan köyhyyttä käsittelevä kokonaisuus. Näiden kahden keskustelun tueksi on valittu muutamien ajallisesti läheisten ja sisällöltään pelkästään köyhyyttä käsittelevien suullisten kyselytuntien asiakirjat. Aineisto koostuu siis useammasta osasta:

1. Varsinainen köyhyyspakettikeskustelu alkoi *pääministerin ilmoitukseen* liittyvästä täysistuntokäsittelystä, joka pidettiin 20.3.2001. Pääministerin ilmoituksen aiheena oli valtioneuvoston päätös vuosien 2002-2005 määrärahaehyöksiksi. Keskustelu sisältää yhteensä 42 puheenvuoroa, joissa käsitellään joko varsinaista köyhyyspakettia tai suomalaista köyhyystilannetta yleisesti. (PI 1/2001 vp. PTK 28/2001)

2. Opposition hallitukselle esittämä *välikysymys kansalaisten toimeentulon turvaamisesta* jota käsiteltiin eduskunnan täysistunnossa 26.3. 2001. Keskustelu sisältää yhteensä 151 puheenvuoroa (VK 1/2001 vp. PTK 26/2001). Välikysymyksen allekirjoittivat yhteensä 43 Keskustan kansanedustajaa, 10 Kristillisen liiton edustajaa, yksi Alkiolaisen keskustaryhmän edustaja sekä yksi Perussuomalaisten edustaja. (Välikysymyksen sisältö: liite 1.)

3. *Suullisen kyselytunnin asiana 22.2 2001* (SKT 25/2001 vp. PTK 13/2001) käsiteltiin kansanedustaja Leea Hiltusen esittämä kysymys köyhyyden poistamisesta. Keskustelu sisältää neljä puheenvuoroa, jotka ovat edustaja Hiltusen kysymys ja pääministeri Lipposen, valtionvarainministeri Niinistön sekä sosiaali- ja terveysministeri Perhon puheenvuorot.

4. *Suullisen kyselytunnin asiana 8.3.2001* (SKT 7/2001 vp. PTK5/2001) käsiteltiin kansanedustaja Unto Valppaan esittämä kysymys köyhien ja syrjäytyneiden

huolehtimisesta. Pääministeri vastasi kysymykseen. Keskustelu sisältää yhteensä kuusi puheenvuoroa, joista on valittu edustaja Valppaan kysymys ja pääministeri Lipposen vastaus, koska vain niiden sisältö liittyy suoraan köyhyyspaketin aiheeseen.

5. *Suullisen kyselytunnin asiana* 8.3.2001(SKT 32/2001 vp. PTK 22/2001) käsiteltiin kansanedustaja Mauri Pekkarisen kysymys hallituksen köyhyyspaketista. Keskusteluun sisältyy yhteensä 36 puheenvuoroa, joista valitut 29 käsittelevät suoraan köyhyyspakettiin liittyviä seikkoja.

Ministerien puheenvuoroja ei ole otettu mukaan tarkasteluun, koska ne liittyvät enemmän ministerin asemaan kuin puolueen edustamiseen. Tarkoitushan on tutkia nimenomaan puolueasetelmia eikä hallituksen ja eduskunnan välisiä jännitteitä. Valtiopäiväasiakirjoihin ei itse asiassa edes ole merkitty ministerien puoluesidonnaisuuksia näkyville.

Kvantitatiivista analyysia varten aineisto oli koottava riittävän suureksi, jotta puolueiden välisiä eroja esimerkiksi puheenvuorojen määrissä voitiin vertailla luetettavasti. Koko empiiristä aineistoa on hyödynnetty paitsi köyhyyspakettikeskusteluiden yleisluonteen analyysissä myös köyhyyden syiden ja ratkaisukeinojen tarkastelussa.

Retorisen analyysin aineistona on sen sijaan käytetty ainoastaan edellä mainittua välikysymyskeskustelua. Kyseinen välikysymyskeskustelu soveltuu hyvin retorisen analyysin kohteeksi, koska se edustaa laajasti ja tiivistetysti keskustelua köyhyyspaketin ytimestä. Välikysymyskeskustelun teksti ilmeni heti ensisilmäyksellä riittävän rikkaaksi ja monipuoliseksi lähteeksi luotettavaa retorista analyysiä varten. Välikysymyskeskustelun värikäs ja persoonallinen luonne tekee aineistosta erityisen kiinnostavan ja otollisen lähdemateriaalin. Retorista tarkastelua varten aineisto olisi paisunut tarkkaa tekstianalyysiä ajatellen liian suureksi, jos mukaan olisi otettu koko köyhyyspakettiin liittyvä aineisto. Retorisen tarkastelun yhteydessä joidenkin läpikäytyjen tutkimuskysymysten kohdalla koko välikysymyskeskustelun selaaminen ei ollut tarpeen aineiston selvän kylläntymisen takia. Suurimmalta osin retorisessa tarkastelussa nojaututaan kuitenkin koko välikysymyskeskusteluun.

2.2 Köyhyyspakettikeskustelun yhteiskunnallinen tausta

Köyhyydestä käytiin paljon keskustelua julkisuudessa vuosituhannen vaihteen tienoilla. Syynä oli paitsi köyhyyden lisääntymisestä kertoneet uudet tutkimukset myös julkisuudessa mielenkiintoa herättänyt leipäjonojen ja ruokapankkien ilmestyminen katukuvaan. Köyhyyspaketiksi nimetty keskustelukokonaisuus toimii hyvin tutkimuksen aineistona, koska tarkoituksena on tutkia köyhyyttä nimenomaan materiaalisesta näkökulmasta. Köyhyyspakettikeskusteluhan oli osa budjettineuvotteluita ja siten sen sisältö painottui etupäässä talouspoliittisiin näkökohtiin.

Köyhyyspaketin muotoilemiseen vaikutti myös vuonna 1999 julkaistu kirkon johtaman Nälkäryhmän raportti Köyhyysongelman ratkaisua etsimässä. Raportissa ryhmä esitti, että hallituksen tulisi laatia ja toteuttaa eduskuntavaalien jälkeen erityinen ohjelma köyhyyden torjumiseksi (Köyhyysongelman...1998). Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisi vuonna 2001 köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vastaisen kansallisen toimintasuunnitelman Nizzan Eurooppa-neuvoston päätelmien mukaisesti (Köyhyyden ja sosiaalisen...2001.) Suunnitelman tarkoituksena on kiinnittää huomiota jatkossakin köyhyyden ja syrjäytymisen vastaisten toimien tehostamiseen. Toimintasuunnitelmassa luetellaan köyhyydenvastaisia toimenpiteitä, joihin hallitus, työmarkkinajärjestöt ja kolmas sektori ovat sitoutuneet.

Hallitus sopi 6.maaliskuuta 2001 pidetyssä vuosien 2002-2005 budjetin määrärahakehysneuvottelussa köyhyyspaketiksi kutsutusta toimenpidekokonaisuudesta. Kehysriihen yhteydessä hyväksytyn erillisen toimenpidekokonaisuuden oli tarkoitus tuoda apua akuuteimpiin köyhyys- ja syrjäytymisongelmiin. Luonnollisesti köyhyyspaketti muodosti kuitenkin vain osan hallituksen toimenpiteistä köyhyyden ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Sosiaalipoliittisen ryhmän alkuperäinen ehdotus olisi maksanut yhteensä noin 126 miljoonaa euroa, mutta hallitus karsi pakettia niin, että paketin kokonaismenosummaksi kertyi 89 miljoonaa euroa. Eniten karsittiin työministeriön ehdotuksista. Hallituksen toimia moitittiinkin tiedotusvälineissä PR-möhläksi, koska hallitus meni leikkaamaan jo julkisuuteen livahtanutta tukipakettia.

Lisäbudjetti nimettiin köyhyyspaketiksi jo vuoden 2000 puolella, jolloin Sauli Niinistö oli käyttänyt suunnitelluista erityistoimista nimitystä köyhyyspaketti. Myöhemmin Niinistö

harmitteli keskustelujen yhteydessä sanan vakiintumista julkisuuteen, koska köyhyyden vähentämisessä ei ole kysymys mistään yhdestä paketista, vaan tehty määrärahavaraus oli ainoastaan yksi osa sitä prosessia, jota on tehty koko Lipposen toisen hallituskauden ajan köyhyyden ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi.

2.3 Köyhyyden vastainen ohjelma hyvinvointivaltiossa

Köyhyyspaketissa ei ollut kyse valtion luomasta virallisesta köyhyysohjelmasta vaan budjetin lisäosasta, johon varattiin varoja köyhyyden vähentämiseksi. Köyhyyspaketissa pantiin täytäntöön joitakin sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön vuonna 2001 julkaiseman köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vastaisen kansallisen toimintasuunnitelman toimenpiteitä. Kansallinen toimintaohjelma lähtee siitä, että Suomen nykyinen perusturvajärjestelmä riittää ongelmien ratkaisemiseen. Toimintaohjelmaan on koottu lähinnä järjestelmää täydentäviä toimia sekä jo päätettyjä hankkeita. Toimintaohjelma ei sisällä mitään uusia avauksia tai perustavanlaatuisia rakenteellisia muutoksia nykyjärjestelmään. (Köyhyyden ja sosiaalisen...2001.)

Vaikka eduskunnan keskustelussa kiellettiin köyhyyspaketin ohjelmallinen luonne, voidaan sen kuitenkin katsoa olevan askel kohti ohjelmapohjaista sosiaalipolitiikkaa sekä varsinaista valtiollista köyhyyden vastaista ohjelmaa. Ohjelmallisuus näkyi köyhyyspakettiin liittyneessä keskustelussa, jossa painotettiin erityisesti täsmätoimenpiteiden ja harkinnanvaraisuuden merkittävyyttä ja tehokkuutta.

Väärälän mukaan erillisen köyhyyden vastaisen ohjelman luominen hyvinvointivaltiossa olisi ristiriitaista, koska itse asiassa koko hyvinvointivaltio on tarkoitettu tällaiseksi ”ohjelmaksi” (Väärälä 2000, 74). Erillisen lisäosan muotoileminen budjettiin köyhyyden vähentämiseksi saattaa kertoa asenteellisesta murroksesta ja toiveista siirtyä kohti uudenlaista hyvinvointivaltiomallia. Perinteisen ajattelun mukaan tärkeää ei olekaan se, onko hallituksella erillinen köyhyyden- ja syrjäytymisenvastainen ohjelma. Tärkeää on, miten köyhyyden vähentäminen otetaan huomioon yleisessä talous-, työllisyys- ja veropolitiikassa sekä erityisissä hyvinvointivaltion politiikan lohkoissa. Väärälän mukaan erityisen köyhyyden vastaisen ohjelman rakentaminen olisi pohjoismaisessa hyvinvointivaltiossa jopa vanhanaikaista. (mt., 85.)

Pohjoismainen hyvinvointivaltiomalli on ollut perinteisesti laaja ja institutionaalinen. Harkintaan perustuvien elementtien osuus on ollut vähäinen. Toimenpiteiden suuntaaminen jollekin erityiselle kohderyhmälle onkin ollut vierasta. Ongelmakeskeinen malli on puuttunut myös lainsäädännöstä ja paikallisen politiikan suunnittelusta. Lisäksi erillistä ohjelmaa tai jopa lakia köyhyyden poistamiseksi ei ole rakennettu, koska yksimielisyyttä sellaisen tarpeellisuudesta ei ole saavutettu. (Heikkilä & Karjalainen 2000 a, 220.)

2.4 Köyhyyspaketin sisältö

Mitä toimenpiteitä köyhyyspaketti piti sisällään? Köyhyyden ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja vähimmäisturvan kehittämiseksi sovittiin lisäpanostuksista, (Ylivelkaantuneiden aseman parantaminen...2001; Hallitus sopi määräraha-kehityksistä 2001) jotka käyvät ilmi seuraavasta valtioneuvoston tiedotteesta otetusta lainauksesta:

Työvoimapolitiittisina uudistuksina toteutetaan ns. toisen aallon toimenpiteet, joilla parannetaan pitkäaikaistyöttömien työnhakuvalmiuksia ja työnsaantimahdollisuuksia. Ensisijaisena tavoitteena on mm. jatkaa ehdotukseen sisältyvää yhdistelmätuen käyttöä entisestään, jotta pitkäaikaistyöttömien työllisyys paranisi. Näiden toimenpiteiden lisäksi pyritään nostamaan mm. työvoimapolitiittisten toimien aikaisia ylläpito- ja majoituskorvauksia nykyisestään. Ylläpito ja majoituskorvaukset eivät vaikuta muita tukimuotoja vähentävästi ja ovat verottomia. Lisämenoja valtiolle tulee em. toimista 125 mmk. Loput tarvittavasta rahoituksesta haetaan mm. vähentämällä kuntien tukityöllistämisen volyyymia ja muita mahdollisia menoja.

Työmarkkinatuen lapsikorotukset nostetaan työttömyyspäivärahan lapsikorotusten tasolle. Työmarkkinatuen lapsikorotusten taso on nyt 40% työttömyysturvan vastaavista korotuksista. Lapsikorotuksen nostaminen merkitsee yksilapsiselle perheelle bruttotulojen nousua noin 320 mk/kk, kaksilapsiselle perheelle 470 mk/kk ja kolmi- tai sitä useampilapsiselle perheelle noin 600 mk/kk. Valtion lisämenot ovat vuositasolla 160 mmk.

Työllistyvien työttömien, työeläkekuntoutuksessa olevien ja ns. nollapäivärahalaisten asemaa korjataan sairausvakuutuksen osalta. Työllistyvien työttömien sairauspäivärahaa

korotetaan vastaamaan työmarkkinatuen tasoa. Työeläkekuntoutuksessa olevien sairauspäiväraha korotetaan vastaamaan kuntoutusrahaa sekä ns. nollapäivärahalaisten päivärahaikauden ja työkyvyttömyyseläkeikauden yhteen nivoutumista tarkistetaan.

Vajaakuntoisten työllistymisedellytyksiä parannetaan siten, että kansaneläkkeen voi jättää lepäämään, jos työtulo ylittää esim. 3500 mk/kk. Henkilölle maksetaan sen sijaan vammaistukea. Näissä tapauksissa eläkkeen lepäämään jättäminen on aina edullisempaa kuin eläkkeellä olo. Mikäli ansiot alenevat jälleen pysyvästi, aletaan eläkettä maksaa uudelleen. Kuntoutusrahalakia muutetaan siten, että nuorten vajaakuntoisten kuntoutusrahan maksukautta pidennetään kahdella vuodella 20 vuoden ikään saakka ja se voitaisiin maksaa työnantajalle silloin, kun työnantaja maksaa palkkaa. Sairauspäivärahaa voidaan maksaa myös työssä käyvälle työkyvyttömyyseläkeläiselle tai hänen työnantajalleen.

Kansaneläkkeen lapsikorotukset palautetaan. Lapsikorotusten maksaminen (105mk/kk verottomana) ulotetaan myös 1.1.1996 jälkeen alkaneisiin eläkkeisiin. Lapsikorotusta maksetaan nyt noin 8000:lle eläkeläiselle ja muutoksen jälkeen saajia olisi 25 000. Esitys lisää kansaneläkemenoja 21 mmk vuodessa.

Mielenterveyspalvelujen turvaamiseksi ja huumehoidon tarpeisiin vastaamiseksi ohjataan kuntien käyttökustannuksiin lisää rahaa. Vuonna 2002 mielenterveyteen ohjattu panostus on 75 mmk. Vuoden 2001 talousarviossa mielenterveystyöhön on valtionosuuksista varattu 25 mmk ja erillismomentilla 45 mmk, joten lisäkustannus on viisi miljoonaa markkaa. Valtionosuuteen sisältyvä osuus kasvaa siten 50 mmk. Valtionosuus menoista on 24,2%, joten toimintojen toteutuminen vaatii kuntien resurssointia loppuosaan.

Normivuokria korotetaan. Eduskunta on valtion vuoden 2001 talousarvion yhteydessä hyväksynyt lausuman, jossa eduskunta on edellyttänyt, että asumistukeen hyväksyttävää enimmäisvuokraa korotetaan. Normivuokria korotetaan vuodesta 2002 alkaen keskimäärin 4mk/neliometri. Normivuokrien asunnon ikää koskeva luokitus korjataan vastaamaan todellisessa vuokratasossa olevia eroja siten, että asunnot jaetaan kolmeen ikävuosiluokkaan nykyisen kuuden asemasta. Muutosten jälkeen kaikkien tuensaajien

keskimääräinen tuki nousee noin 78 markkaa kuukaudessa. Valtion nettomenolisäys on vuositasolla 115 mmk.

Oma pääoma- avustusta korotetaan vuoden 2002 alusta asunnottomille tarkoitettujen asuntojen rahoittamiseen ja hankkimiseen. Tämä edellyttää valtion talousarviossa annettavien myöntämisvaltuuksien korottamista 20 mmk:sta 50 mmk:aan. Avustus maksetaan asuntorahaston varoista.

Toimeentulotuen ja ansiotulojen yhteensovituksen lieventäminen toteutetaan kolmivuotisena kokeiluna. Toimeentulotuessa jätetään 20% (netto)ansiotuloista ottamatta huomioon toimeentulotukea myönnettäessä. Etuoikeutetun tulon enimmäismäärä on kuitenkin 600mk/kk tuensaajaa kohti. Enimmäismäärä saavutetaan 3000 markan nettokuukausituloilla eli noin 3800 markan bruttoansioilla. Esityksen nettokustannusvaikutus valtiolle arvioidaan 15 mmk:ksi, ja kuntasektorin menojen nettolisäys on noin 50 mmk.

Edellä mainitun toimenpidekokonaisuuden vaikutus valtion määrärahahehkyksiin vuodeksi 2002 on noin 530 mmk (90 milj. euroa). Lisäksi päätettiin *veronkevennyksistä*. Vuoden 2001 verotuksessa nostettiin verotettavan tulon alarajaa sekä tulonhankkimisvähennystä. Lisäksi tulopoliittisen ratkaisun yhteydessä vuodelle 2002 suunniteltuun veroratkaisuun sisältyy kunnallisverotuksen ansiotulovähennyksen korotus. Nämä toimenpiteet ovat myös keskeinen osa köyhyyden ja syrjäytymisen ehkäisemisessä. Eläkkeensaajien ylimääräistä sairausvakuutusmaksua on alennettu 0,7 prosenttiyksikköä vuonna 2000 ja 0,5 vuonna 2001. Lisäksi hallituspuolueiden eduskuntatyöryhmien puheenjohtajat ovat sopineet, että maksu alenee edelleen 0,8 prosenttiyksikköä vuonna 2002 ja 0,4 vuonna 2003.

2.5 Köyhyyspakettia edeltävistä toimenpiteistä

Koko hallitus sekä osa kansanedustajista korostaa käydyssä köyhyyspakettikeskustelussa sitä, että köyhyyspaketti on vain jatkoa jo aiemmin tehdyille toimenpiteille köyhyyden vähentämiseksi. Sen vuoksi on tarpeen ottaa huomioon, että vuonna 2001 toteutettiin jo aiemmin mm. seuraavia toimenpiteitä:

1. Kansaneläkettä korotettiin 1.6.2001 lähtien 73 markalla.

2. Kuntouttavaa työtoimintaa uudistettiin.
3. Toimeentulotukia ja -asetusta muutettiin siten, että ehkäisevän toimeentulotuen käyttö kunnissa tehostuu ja toimeentulotuen lisäosan tarveharkinnassa voidaan ottaa huomioon erityistarpeista johtuvat menot.
4. Työllistymisen tukemiseksi ylläpito- ja majoituskorvausten tarveharkintaa on lievennetty työvoimapolitiisessa koulutuksessa ja lisätty harkinnanvarainen matka-avustus.
5. Pitkäaikaistyöttömien aseman selvityksiin on ohjattu rahaa sekä eläke-edellytysten että kuntoutusmahdollisuuksien selvittämiseksi.
6. Hallitus teki iltakoulussa helmikuussa 2001 epävirallisen päätöksen ylivelkaantuneiden aseman auttamisesta.
7. Työmarkkinatukeen ja työttömyysturvan peruspäivärahaan tehtiin viiden markan indeksikorotus vuoden 2001 alusta lähtien, mikä nosti tason 127 markkaan päivässä. Ansiosidonnaisessa työttömyysturvassa tämä tarkoitti vajaan kolmen markan tasokorotusta. Samanaikaisesti myös eläkkeisiin tehtiin indeksikorotus.

Hallitus on myös tulevaisuudessa luvannut suunnata voimavaroja etenkin työkykyä ja osaamista parantaviin työvoimapolitiisiin toimiin sekä aikuisten ammatilliseen koulutukseen.

2.6 Köyhyyden poistaminen muissa virallisissa asiakirjoissa Lipposen II hallituksen aikana

Lipposen viimeisimmässä hallitusohjelmassa korostetaan useissa kohdin, että köyhyyttä ja syrjäytymistä voidaan parhaiten torjua yhdistämällä useilla eri politiikan lohkoilla harjoitettavaa politiikkaa. Ohjelmassa todetaan, että työllisyyden laajapohjainen kasvu ja työttömyyden aleneminen torjuvat parhaiten köyhyyttä ja syrjäytymistä. Talouspolitiikan alueella hallitus lupaa pyrkiä edistämään eri väestöryhmien ja maan eri alueiden välistä tasa-arvoa. Tätä tutkimusta tehdessä hallituskausi on loppuillaan ja valitettavasti voidaan havaita, että sekä työttömyyden vähentämisessä että edellä mainitussa tasa-arvon edistämisessä ei olla juurikaan edistytty.

Hallitusohjelman lisäksi köyhyys ja syrjäytyminen ovat esillä useissa eri kohdissa myös hallituksen niin sanotussa hankesalkussa eli asiakirjassa Pääministeri Paavo Lipposen II hallituksen keskeiset hankkeet vuosina 1999-2003. Hallituksen 28.10.1999 hyväksymässä sosiaali- ja terveydenhuollon tavoite- ja toimintaohjelmassa (ns. Tato-ohjelma) on konkretisoitu keskeiset sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisen tavoitteet ja toimenpiteet hallituskaudelle. Asiakirja sisältää useita köyhyyden ja syrjäytymisen torjuntaan liittyviä tavoitteita ja toimenpiteitä.

Poliittisessa keskustelussa köyhyys ja syrjäytyminen liitetään usein toisiinsa. Tämä tulee hyvin ilmi myös tämän tutkimuksen empiirisessä aineistossa. Köyhyys ja syrjäytyminen on vakiintunut käsitepari myös akateemisessa tutkimuksessa. Käsiteparin käyttäminen on oikeutettua sikäli, että köyhyys ja syrjäytyminen esiintyvät käytännössä usein toisiinsa kietoutuneina ilmiöinä. Köyhyys aiheuttaa syrjäytymistä ja syrjäytyminen köyhyyttä. Toisaalta käsitteiden yhtäaikainen käyttö sotkee entisestään monivivahteista köyhyyskeskustelua. Kun monimuotoisen köyhyyden rinnalla puhutaan epämääräisestä syrjäytymisestä, ei enää oikein tiedetä mistä oikein puhutaan. Ilmiöiden epämääräinen luonne on suotuisa erityisesti poliitikoille, joiden on hyödyllistä puhua asiasta kuin asiasta mahdollisimman ylimalkaisesti.

3 KÖYHYEDEN VÄHENTÄMINEN OSANA SOSIAALIPOLITIikkaA

3.1 Miten köyhyys ja sosiaalipolitiikka liittyvät toisiinsa?

Jorma Sipilän sanoin ”sosiaalipolitiikka on huono-osaisten suhteellisen aseman parantamista” (Sipilä 1970, 25). Sosiaalipoliittinen köyhyystutkimus vastaa omasta näkökulmastaan tähän haasteeseen. Sosiaalisten ongelmien lievittäminen on yksi sosiaalipolitiikan tärkeimmistä tavoitteista. Köyhyys ja huono-osaisuus ovat ensimmäisiä ja tärkeimpiä sosiaalisiksi ongelmiksi luokiteltuja ilmiöitä, joihin sosiaalipolitiikalla on pyritty vaikuttamaan. (Sipilä 1979, 14-15.) Laajemmin katsottuna köyhyystutkimus kuuluu tutkimussuuntaukseen jossa tarkastellaan hyvinvoinnin jakautumista ja väestön elinoloja. Köyhyystutkimus on perinteinen osa sosiaalipoliittista toimintaa ja tutkimusta. Se on oma erikoistunut tutkimusalueensa.

3.2 Mitä köyhyys oikeastaan on?

Köyhyyttä tutkittaessa on välttämätöntä pohtia ensin köyhyyden käsitettä. Kuten kaikkeen yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen, myös köyhyystutkimukseen liittyy epäselviä ja ristiriitaisia tutkimustuloksia, erilaisia käsitteitä ja tutkimustraditioita. Arkikielessä köyhyys merkitsee puutetta, niukkoja resursseja ja kurjuutta. Köyhyys on paitsi tila, tunne että tulkinta, se on ilmiönä sisältänyt ja sisältää yhä edelleen vahvoja valtapoliittisia latauksia ja intressejä. Köyhyystutkimusta vaivaa käsitteiden epäselvyys ja runsaus. Tieteellisesti ei ole saatu aikaan yhtä yksimielisesti hyväksyttyä määritelmää köyhyydestä. Köyhyyden käsite on myös poliittinen ja siten ainaisen kiistelyn kohteena (Alcock 1993, 3). Suomalaisessa tutkimuksessa ollaan yleisesti jotakuinkin yhtä mieltä siitä, että köyhyydellä tarkoitetaan puutteellista materiaalista elintaso, rahan ja hyvinvoinnin puutetta.

Arkikielessä köyhyys liitetään useimmiten ns. *absoluuttiseen köyhyyteen*. Tällä tarkoitetaan elämistä taloudellisen minimitoimeentulon alapuolella, esimerkiksi suoranaista ravinnon puutetta. Absoluuttiseen köyhyyden käsitteeseen perustuvassa tutkimuksessa keskitytään minimaalisten, kaikkein välttämättömimpien elinolojen määrittämiseen. Absoluuttinen köyhyys on merkittävästi vähentynyt läntisissä teollisuusmaissa, ja se sopiikin nykyisin paremmin lähinnä kehitysmaiden köyhyyden tarkasteluun. (Ritakallio 1986, 5-6.)

Nykyään absoluuttinen köyhyyskäsitös tulee esiin puhuttaessa vähimmäistarpeesta ja toimeentulominimistä. Toimeentulominimiä käytetään yhä monissa maissa sosiaaliturvan minimitason perusteluna. Näin määritellään usein poliittis-hallinnollinen köyhyyden raja, joka yritetään tulonsiirroin pitää loitolla. (Heikkilä 1990, 17.) Vähimmäistarpeen käsite on kuitenkin suhteellinen ja ottaa huomioon ainoastaan yksilön fyysiset tarpeet. Stein Ringen väittääkin, että ”Köyhyyden maailmassa vain kuolema on absoluuttinen.” (Ringen 1987, 151.)

Suhteellisessa köyhyystutkimuksessa köyhyys määritellään suhteessa vallitsevaan kulttuuriin ja yhteiskunnan yleisiin elinoloihin. *Suhteellisesti köyhiksi* katsotaan ne, jotka

eivät saavuta yleisesti hyväksyttyä kulutustasoa tai elämäntapaa. Suhteellisen köyhyyden katsotaan joskus liittyvän läheisesti syrjäytymiseen, huono-osaisuuteen ja heikkoon sosiaaliseen toimintakykyyn. Tavanomainen suhteellisen köyhyyden mittari on pienituloisuus suhteessa keskimääräisiin tuloihin. Yleisimmin määritellään suhteellisesti köyhiksi sellaisten kotitalouksien jäsenet, joiden kulutusyksikköä kohti laskettu käytettävissä oleva tulo on alle puolet mediaanituloista. (ks. esim. Vartia 2001.) Useimmiten suhteellisessa köyhyyskäsitteessä käsitellään vain tuloja tai muita taloudellisia resursseja. Suhteellinen köyhyyskäsite ottaa huomioon tulojaon ja muiden taloudellisten resurssien eriarvoisuuden ja mittaa niiden oikeudenmukaisuutta. Käsite on siis vahvasti normatiivinen. (Heikkilä 1990, 18-19.)

Suhteellisen tai sosiaalisen deprivaaation käsite laajentaa huomion materiaalistien seikkojen ulkopuolelle. Tunnetuimman version käsitteestä on esittänyt Peter Townsend. Townsandin (1979) mukaan suhteellista köyhyyttä tarkasteltaessa pitäisi ottaa huomioon myös sellaiset aktiviteetit, elinolot ja mukavuudet, jotka ovat muodostuneet tavanomaisiksi kyseisessä yhteiskunnassa. Köyhäksi katsotaan ihminen, joka on suljettu tavanomaisten elämäntyylien ja toimintojen ulkopuolelle. Tärkeää on siis yhteiskunnan keskimääräiseksi määritelty elämäntyyli. Ongelmalliseksi muodostuu juuri keskimääräisesti yleisesti hyväksytyn tai noudatetun elämäntyylin määrittäminen.

Syrjäytymisen käsite saatiin Suomeen ruotsalaisesta työttömyystutkimuksesta mutta koko käsite on alun perin ranskalaista alkuperää. Jorma Sipilää pidetään usein suomalaisen syrjäytymiskeskustelun avaajana. Syrjäytymisen käsite tutkii köyhyyttä laajemmasta, huono-osaisuuteen verrattavasta näkökulmasta. Sipilän mukaan syrjäytyminen on prosessi, jossa yksilön yhteiskuntaan liittyvät sidokset löystyvät (Sipilä 1985). Tärkeimmät sidokset muodostuvat työhön ja perheeseen ja niiden puuttuminen yksilön elämästä johtaa pahimpaan syrjäytymiseen (mt.).

Syrjäytymisen käsite liittyy läheisesti eriarvoisuuteen ja vallan puutteeseen. Usein syrjäytymisellä tarkoitetaan yksilön ajautumista marginaaliasemaan, pois sosiaalisesti ja kulttuurisesti arvostetun elämäntavan valtavirrasta (Heikkilä 1990, 24). Syrjäytyminen viittaa yksilökohtaiseen prosessinomaiseen dynaamiseen tapahtumakulkuun (Lehtonen ym.

1986). Syrjäytyminen on moniulotteista, kun taas köyhyys viittaa yleensä vain yhteen hyvinvoinnin ulottuvuuteen.

Syrjäytymiskäsitteen käyttö Euroopan unionin tutkimuksessa sai aikaan sen, että Euroopan unionin komissio rahoitti ainoastaan syrjäytymiskäsitteellä varustettuja tutkimuksia. Syrjäytymisen käsite on ollut poliitikoille mieluinen epämääräisyytensä takia. Kenties epämääräisyys pelastaa lupausten lunastamiselta ja peittää tietämättömyyttä.

Syrjäytymisen käsitteellä on populaari ja propagandistinen arvo, mutta sen yhteiskuntapoliittinen merkitys ja käyttöarvo on jäänyt voimattomaksi. (Heikkilä 1990, 26.)

Tässä tutkimuksessa köyhyyttä tarkastellaan ensisijaisesti suhteellisena ilmiönä. Absoluuttisen köyhyyden määrä on Suomessa leipäjonoista huolimatta erittäin pieni ja tarkastelun laajentaminen syrjäytymisen suuntaan laajentaisi tutkimuksen vaikeasti hallittavaksi. Tarkastelun kohteena oleva eduskuntakeskusteluun perustuva aineisto keskittyy asiasisällöltään ensisijaisesti köyhyyteen suhteellisena aineellisena ongelmana. Keskusteluissa puhutaan toki myös syrjäytymisestä ja huono-osaisuudesta. Aineiston analyysin yhteydessä tarkastellaan lähemmin, minkälaisin käsittein köyhyydestä aineistossa puhutaan.

3.3 Köyhäinhoidosta hyvinvointivaltioon

Köyhyyden vähentäminen oli sosiaalipoliittisen toiminnan ensimmäisiä tavoitteita. Köyhäinhoito oli aina maailmansotien väliselle kaudelle asti tärkein yhteiskunnallisesti organisoidun sosiaalisen turvan muoto (Karisto ym. 1994, 126). Vaikka hyvinvointivaltiolliseen kauteen siirtymisestä on jo aikaa, edelleenkin monet sosiaalipoliittiset toimenpiteet tähtäävät väestön kulutusmahdollisuuksien tasaamiseen tai aineellisen puutteen ehkäisemiseen.

Varhaisimmat köyhyyden poistamiseen tähtäävät toimet ja sosiaaliset edut kohdistettiin aluksi vain kaikkein huono-osaisimmille, jolloin kyse oli lähinnä absoluuttisen köyhyyden vähentämisestä. Teollistumisen alkuvaiheessa köyhyys oli lähinnä teollisuustyöläisten ja maaseudun tilattoman väestön riesa. (esim. Haatanen 1981.) Yleisen elintason noustua teollistumisen jälkeen tavoitteeksi asetettiin myös suhteellisen köyhyyden lieventäminen.

Köyhyys on saatu Suomessa kansainvälisesti matalalle tasolle sosiaaliturvajärjestelmien kehityksen sekä yleisen elintason nousun ansiosta. Taloudellinen eriarvoisuuskin väheni aina 1980-luvulle saakka. (Kangas & Ritakallio 1996, 1-3.)

Nykyinen suomalainen sosiaaliturvajärjestelmä pyrkii estämään köyhyyttä erilaisin tulonsiirtoin sekä valtion subventoimien julkisten palveluiden avulla. Kenenkään ei ainakaan periaatteessa pitäisi jäädä täysin ilman minkäänlaisia tuloja. Yksilöiden toimeentulo perustuu ensisijaisesti palkkatyöhön, mutta työttömyyden kohdatessa on mahdollisuus saada erilaisia työttömyyden aikaisia korvauksia. Eläkeläisten, opiskelijoiden, kotiäitien, sairaiden sekä muiden työvoiman ulkopuolella olevien turvana on omat tulonsiirtojärjestelmät, joiden tarkoitus on turvata yksilöille riittävä vähimmäistoimeentulon taso. Viimesijaiseksi harkinnanvaraiseksi tukimuodoksi on tarkoitettu toimeentulotuki. Yhteiskunnan sosiaaliturvan varassa eläville markkinahintaa halvemmalla tarjotut, verovaroin tuotetut julkiset palvelut ovat tärkeitä, jotta yksilö voisi säilyttää kosketuksen yhteiskunnan ns. normaaliin elintasoon ja elämäntyyliin. Tästä näkökulmasta, hyvinvointivaltion oloissa köyhyys muodostuukin lähinnä sosiaaliturvaverkon aukkoihin putoamisesta tai riittämättömästä vähimmäistoimeentuloturvasta.

3.4 Köyhyystutkimus sosiaalipoliittisen toiminnan tukena

Köyhyystutkimusta ei tehdä pelkästään tutkimisen ilosta. Sen tuloksia on käytetty perusteluina ja tukena vaadittaessa ja kehitettäessä sosiaalipoliittisia toimenpiteitä ja järjestelmiä. Näin on toimittu jo vuosikymmenten ajan. Köyhyystutkimuksen historiassa on omat nousu- ja laskukautensa. Tutkimus oli kansainvälisesti vilkasta 1800-luvun lopulla ja vielä 1900-luvun alussa. Aina ensimmäiseen maailmansotaan asti köyhyystutkimusta tehtiin vilkkaimmin Englannissa, sen jälkeen myös yhdysvaltalainen köyhyystutkimus laajeni huomattavasti. Suomalaisessa köyhyystutkimuksessa on otettu mallia erityisesti edellä mainittujen maiden tutkimusperinteistä. (Ritakallio 1986.)

Suomalainen köyhyystutkimus on laahannut kansainvälisen esikuvansa jäljessä.

Ensimmäisinä varsinaisina köyhyystutkimuksina voidaan pitää Charles Boothin (1969) ja Seebohm Rowntreen (1902) tutkimuksia englantilaisesta kaupunkiköyhyydestä 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun Lontoossa. Peter Townsend oli ensimmäisiä tutkijoita, jonka

monet jo klassikoiksi muodostuneet teokset käsittelevät köyhyyttä lähinnä rakenteellisesta näkökulmasta. Hän pyrki suhteellistamaan köyhyyden mittareita sekä laajentamaan köyhyyden määrittelyä elämänlaadun ja elämäntavan käsitteiden suuntaan. Booth ja Rowntree taas keskittyivät lähinnä absoluuttisen köyhyyden tarkasteluun.

Kansalaisten elinoloja kartoittavia tutkimuksia köyhäinhoidon suunnittelun tueksi on tehty ja tehdään edelleen runsaasti. Varhaisimmat elinoloja kartoittaneet suomalaiset tutkimukset löytyvät 1800-luvun ja 1900-luvun vaihteesta. Jo klassikoksi muodostunut Heikki Wariksen *teos Työläisyhteiskunnan syntyminen Helsingin pitkänsillan pohjoispuolelle* (1932) käsittelee varhaisen teollistumisen sosiaalisia ongelmia, myös köyhyyttä.

Toisen maailmansodan jälkeen köyhimpien väestöosien tilanne ei näyttänyt edelleenkään paranevan, vaikka yhteiskunta vaurastui teollistumisen myötä (Raunio 1981, 3). Suomessa köyhyyden tutkiminen vähentyi huomattavasti 1960-luvulta lähtien, koska köyhyyden uskottiin hyvinvointivaltion kehityksen myötä poistuvan lähes täydellisesti (ks. esim. Haatanen 1968, Lehto 1988, 31). Hyvinvointivaltion kehityksen myötä köyhyyden tutkiminen ja sen poistamiseen tähtäävät ohjelmat ovat muuttuneet monien mielestä toisarvoisiksi.

Vaikka köyhyystutkimuksen osuus on ollut vähäistä sosiaalipoliittisessa tutkimuksessa 1960-80-luvuilla, tutkimusta ei silti hylätty aivan kokonaan. Esimerkiksi köyhyyden käsitettä ja koko köyhyystutkimuksen alaa on analysoitu ja kritisoitu edelleen. (Ritakallio 1986, 1.) Joissakin tutkimuksissa on tarkasteltu myös köyhyyden ja yhteiskunnallisten muutosten yhteyttä sekä köyhyyden muuttumista historiallisesta perspektiivistä (ks. esim. Haatanen 1968). Pelkästään aineellisten elinolojen tutkimisesta siirryttiin vähitellen laajempaan elintasotutkimukseen, elinolosuhteiden ja tarpeentyydytyksen määrittelemiseen sekä sittemmin elämäntapatutkimukseen (Raunio 1981, 1-3).

Kansainvälisen kehityksen myötä keskustelu köyhyydestä vilkastui Suomessa uudelleen 1970-luvun lopulla ja vauhdikkaammin 80-luvulla, kun ryhdyttiin puhumaan syrjäytymisestä ilmiönä ja käsitteenä. 1990-luvun laman jälkeen työttömyyden kasvu, yhteiskunnan yleinen rakennemuutos ja köyhyyden lisääntyminen ovat tehneet köyhyyden tarkastelun jälleen ajankohtaiseksi. Keskustelu hyvinvointivaltion kriisistä antoi lisäpontta köyhyystutkimukselle. Kansainvälinen vertaileva köyhyystutkimus on käynnistynyt vasta

viime vuosina, koska vertailukelpoista aineistoa ei ole ollut ennen saatavilla. Hannu Uusitalo on tehnyt kansainvälistä vertailua teoksessaan *Muuttuva tulonjako* (1988). Veli-Matti Ritakallio on puolestaan tehnyt vertailevia tutkimuksia useampaankin otteeseen. Suomalaisen köyhyystutkimuksen haasteeksi on muodostunut työttömyyden ja köyhyyden välisen yhteyden tarkastelu sekä köyhyyden yhä kasvavan moninaisuuden kokonaisvaltainen hahmottaminen. (Heinonen 1999, 107-121.)

Köyhyystutkimus on selvästi aktivoitunut nimenomaan 1990-luvulla. Tutkimus on paitsi lisääntynyt määrällisesti myös rikastunut aihevalikoimaltaan vuosikymmenen aikana. Köyhyyden kasvu ja köyhyystutkimus saivat 90-luvulla kasvavaa julkisuutta myös tiedotusvälineissä. Syynä on paitsi itse köyhyyden lisääntyminen myös kirkon ja hallituksen aktivoituminen köyhyyden vastaisessa taistelussa. (ks. esim. Heikkilä & Karjalainen 2000 b.)

3.5 Köyhyystutkimuksen luonteesta

Mihin köyhyystutkimus vastaa? Heikkilä (1990, 53) on luokitellut köyhyystutkimusta sen mukaan, minkälaisiin kysymyksiin sen avulla on pyritty vastaamaan. Kysymykseen köyhien määrästä on vastattu mittaamalla köyhyyden laajuutta väestössä kvantitatiivisin menetelmin. Tällöin mitataan usein tuloja, joiden avulla on määritelty köyhyysrajoja. Köyhyysvajetta tutkittaessa vastataan kysymykseen, kuinka suuri on köyhien etäisyys köyhyysrajasta rahassa mitattuna. Tämänkaltaiset tutkimukset perustuvat aineistoihin, joissa pyritään selvittämään köyhyyden suuruutta resurssitermein. (mt.) Kolmanneksi on selvitelty, keitä köyhät ovat. Tällöin on tutkittu köyhien elinoloja sekä sosiaalisia ja yksilöllisiä piirteitä. On pyritty selvittämään, keillä ja missä sosiaaliluokissa tai -ryhmissä on suurin köyhyysriski, ja mitkä ovat rakenteelliset ja toisaalta yksilölliset tekijät ovat köyhyyden taustalla. (mt.) Hyvänä esimerkkinä mainittakoon Walter Korven tutkimus, joka käsittelee köyhyyden ehdollistavia ja laukaisevia tekijöitä (Korpi 1971).

Köyhyystutkimus voidaan jakaa *makrotason* ja *yksilötason* tutkimukseen. Molemmilla tasoilla käytetään sekä *kvantitatiivisia* että *kvalitatiivisia* menetelmiä. Yksilöaineistoihin perustuvissa tutkimuksissa pyritään usein vastaamaan kysymykseen, millainen on köyhyyden kehitys yksilötasolla. Köyhyyttä analysoidaan yksilöllisenä tilana ja köyhyyden

vaikutuksia tarkastellaan yksilön psyykkisellä ja sosiaalisella tasolla. Sosiaaliseen deprivatioon keskittynyt tutkimus painottuu usein tämänkaltaisiin kysymyksenasetteluihin. (Heikkilä 1990, 53.)

Makrotason köyhyystutkimuksessa tarkastellaan taloudellisten ja rakenteellisten seikkojen vaikutusta köyhyyteen (Heinonen 1999, 109). Lisäksi usein pohditaan köyhyyden ajallista ja määrällistä muutosta (Ritakallio 1986, 40-43). Esimerkkinä voidaan mainita Raunio tutkimus, jossa tarkastellaan taloudellisten muutosten vaikutuksia köyhyyden kehitykseen vuosina 1950-1977 (Raunio, 1980). Suurin osa köyhyystutkimuksesta on nimenomaan kvantitatiivista. Kvantitatiivisissa tutkimusmenetelmissä laajojen survey-tyyppisten aineistojen tavoitteena on ollut ennen kaikkea köyhyysilmiön kokonaisvaltainen hahmottaminen.

Laadullisten menetelmien joukossa tutkimusnäkökulmia on luonnollisesti useita. Sosiaalishistoriallisen tutkimuksen piirissä köyhyyttä tutkitaan historiallisena, ajassa muuttuvana ilmiönä. Merkittävänä köyhyyttä historiallisesta näkökulmasta tarkastelleista tutkimuksista mainittakoon Haatasen (1968) väitöskirja *Suomen maalaisköyhälistö tutkimusten ja kaunokirjallisuuden valossa*, Siiven (1967) *Ryysyrannasta hyvinvointivaltioon* sekä Taipaleen (1982) tutkimus asunnottomista alkoholisteista.

Köyhyystutkimusta on tehty myös erillisryhmien näkökulmasta. Silloin on esimerkiksi tarkasteltu tai vertailtu mm. etnisten ryhmien, yksinhuoltajien, lasten tai vammaisten köyhyysriskiä. Esimerkiksi Jouko Karjalainen (ks. esim. Karjalainen & Iivari 1999) on tutkinut paljon leipäjonoissa olevien ihmisten elämäntilanteita ja Irmeli Järventie (ks. esim. 2000) on paneutunut lasten syrjäytymisen tarkasteluun.

Myös alueellinen näkökulma on tärkeä. Köyhyys ilmenee moninaisin tavoin ja on laajuudeltaan hyvin erilaista koko maailman ja myös Suomen mittakaavassa. Viime aikoina maaseudun tyhjeneminen ja väestön lisääntyminen kasvukeskuksissa on lisännyt köyhyyden alueellista vaihtelua entisestään. Mm. Halla & Kyrö (1980) ovat tutkineet köyhyyden alueellista vaihtelua Suomessa.

Tämä tutkimus voidaan katsoa kuuluvan osaksi köyhyyttä koskevaa asennetutkimusta, jota on Suomessa tehty viime aikoihin saakka melko vähän. Jo edellä mainittu Haatanen (1968) on tarkastellut suhtautumista köyhyyteen pitkiin aikaväleihin perustuvilla aineistoilla. 1980-90-luvuilta lähtien köyhyyttä koskeva asennetutkimus on laadullisten menetelmien suosion myötä vilkastunut. Esimerkiksi asenteita toimeentulotukea saavia kohtaan on tutkittu useampaankin otteeseen. Köyhyyttä koskevia asenteita on tarkasteltu ajoittain myös Euroopan unionin komission rahoittamissa Eurobarometri-tutkimuksissa sekä EVA:n kansallisissa asennetutkimuksissa.

Vaikka varsinaisia köyhyystutkijoita on Suomessa on edelleen melko vähän, köyhyystutkimuksella on yhä kysyntää. Sekä köyhyyden määrä että syvyys lisääntyivät 1990-luvulla, mutta köyhyystutkimuksesta ei silti ole tullut erityisen muodikasta tai houkuttelevaa. Köyhyystutkimuksen epäsuosio sosiaalipoliittisen tutkimuksen piirissä on johtunut lukuisista seikoista. Ensinnäkin, köyhyyden oleellisesti vähennyttyä sotien jälkeen aineellista köyhyyttä ei enää pidetä merkittävänä sosiaalisena ongelmana.

Toiseksi köyhyystutkimus on luonteeltaan hankala tutkimusalue. Sitä vaivaa edelleenkin kiista käsitteistä ja oikeista menetelmistä. On tutkijakohtainen kysymys, miten köyhyys määritelmänä käsitetään ja miten sitä voidaan operationalisoida. Käsitteiden kirjavuus sekä ainainen kiista köyhyyden ”oikeasta” mittaustavasta vaikeuttaa myös poliittista päätöksentekoa. Köyhät eivät muodosta enää mitään selkeää ja helposti tutkittavaa yhteiskunnallista luokkaa, kuten vielä teollistumisen alkutaipaleella. Köyhyystutkimuksen hankaluuksiin kuuluu lisäksi se, että se kuuluu poliittisesti arkaluontoisten teemojen joukkoon. Tämän vuoksi erityisesti avoimesti poliittisesti latautuneet köyhyystutkimukset ovat harvinaisia. Poliitiikan ja köyhyyden yhteyttä on tutkittu lähinnä tieteellisten artikkeleiden tasolla.

4 MITÄ ON SUOMALAINEN KÖYHYYS?

4.1 Köyhyyden muuttunut kuva

Nykyaikana suomalainen köyhyys on lähinnä suhteellista. Köyhyyden luonne muuttui olennaisesti maailmansotien jälkeen. Köyhyys muuttui luonteeltaan tilapäisemmäksi tai tiettyyn elämänvaiheeseen liittyväksi ilmiöksi. Köyhyys ei enää ole suuri uhka terveydelle ja fyysiselle toimintakyvyille. Nykyään köyhyyden vähentämiseen pyrkivässä keskustelussa onkin kyse lähinnä siitä, missä määrin tai minkälainen köyhyys nähdään hyväksyttävänä.

1990-luvun jälkeen köyhyys näyttää olevan yhä useammin pysyvä ongelma, kun se vielä kymmenen vuotta sitten oli useimmiten tilapäistä ja tiettyihin elämänvaiheisiin liittyvää. Muutos köyhyyden kestossa merkitsee sitä, että köyhät ovat nyt köyhempiä kuin ennen lamaa tai laman aikana (Ritakallio 2002). Elämänvaiheista nuoruudesta ja nuoren aikuisuuden ajasta on tullut taloudellisten vaikeuksien ja köyhyysriskin merkittävintä aikaa. (Heinonen 1999, 117.) Lisäksi köyhyys näyttää siirtyneen maalta kaupunkiin ja enemmän aktiivi-ikäiseen väestöön. Uusimpien tutkimusten mukaan erityisesti lapsiperheiden suhteellinen köyhyys lisääntyi merkittävästi viime vuosikymmenellä. Eniten köyhyysaste nousi perheissä, joissa on alle kolmevuotiaita lapsia. Vuonna 1990 köyhyysrajan alapuolella eli 30 000 lapsiperhettä. Vuonna 2000 määrä oli jo 62 000 eli kymmenen prosenttia kaikista lapsiperheistä. (Heikkilä & Kautto 2002.)

1990-luvulle tultaessa suomalaisen köyhyyden luonteessa tapahtui siis selviä muutoksia. Vaikka köyhyystutkimuksessa käytetyt käsitteet ja menetelmät vaikuttavat suuresti saatuihin tuloksiin, voidaan kuitenkin katsoa, että köyhyys on selvästi lisääntynyt 1990-luvulla. Köyhyysaste on noussut paitsi tuloilla mitattuna myös suhteellisesti. Lisäksi on hyvä muistaa, että osa köyhistä jää aina tilastojen ulkopuolelle ja osa köyhyydestä erilaisten mittaustapojen ulottumattomiin.

Köyhien määrästä voidaan esittää erilaisia lukuja. Euroopan unionin määrittelee suhteellisen köyhyyden pienituloisuutena suhteessa yhteiskunnan tavanomaiseen tulotasoon. Tähän tapaan määriteltynä suhteellinen köyhien määrä on kasvanut vuoden 1994 jälkeen noin 80 000 henkilöllä (Uusitalo 2000, 53). Toisen esimerkin mukaan suomalaisista lähes 200 000 on EU:n kriteerein köyhiä ja puoli miljoonaa saa toimeentulotukea (Kainulainen 2002, 258; Uusitalo 2000, 56). Köyhien väitetään köyhtyneen entisestään, koska köyhien reaalitytulot ovat nousseet hitaasti. Pääsyyinä reaalitytulojen hitaaseen nousuun nähdään etupäässä sosiaaliturvan uudelleen jakavan vaikutuksen pieneneminen, mikä taas johtuu siitä, että sosiaalimenojen osuus bruttokansantuotteesta on vähentynyt. (Uusitalo 2000, 56.)

Köyhyyskeskustelua on leimannut myös puhe kasvaneista tuloeroista. Lamavuosina suomalaisten toimeentulon jakautuminen ei muuttunut paljonkaan. Kuitenkin pienituloiset joutuivat taloudellisesti entistä tiukemmalle, kun pieni taloudellinen liikkumavara kaventui entisestään. Seurauksena oli jyrkkä toimeentulotukiasiakkaiden kasvu. (Uusitalo 2000, 55.) Vuodesta 1995 väestöryhmittäiset toimeentuloerot ovat sen sijaan olleet kasvussa. Lohdullista on, että se ei ole ensisijaisesti tapahtunut pienituloisimpien kustannuksella. Tuloerojen kasvu johtuu lähinnä parhaimmassa asemassa olevan 10 prosentin etumatkan kasvusta muihin suomalaisiin nähden. Syynä on ennen muuta omaisuustulojen voimakas kasvu. (Suoniemi 1999.)

Myös epävirallisen avun tarve on näyttänyt lisääntyvän merkittävästi. Samalla köyhyyskeskusteluun on saatu uusi mielenkiintoinen käsite: suomalainen nälkäongelma. Erityisesti vuoden 1993 lopulla tiedotusvälineetkin innostuivat käsittelemään suomalaista nälkäongelmaa. Pelastusarmeijan pitkät ja lohduttomat leipäjonot Helsingin Kalliossa ylittivät uutiskynnyksen useaan otteeseen eri tiedotusvälineissä. Alun perin tilapäiseksi aiottua ruokapankkitoimintaa ylläpitävät edelleen evankelisluterilainen kirkko, SPR, Mannerheimin lastensuojeluliitto sekä työttömien paikallisyhdistykset. Kirkon ja eri järjestöjen ylläpitämiä ruokapankkeja oli vuoteen 2000 mennessä perustettu jo yli 70 eri puolille Suomea. (Karjalainen 2000, 86-102.)

Ruokapankkitoiminnan laajenemisen syyksi voidaan katsoa paitsi sosiaaliturvajärjestelmän heikentyminen ja köyhyyden lisääntyminen myös epävirallisen avun tarjonnan lisääminen.

Syyksi voidaan katsoa myös tietoinen pyrkimys, jonka tavoitteena on vähentää julkista vastuuta sosiaaliturvasta ja siirtää vastuuta kolmannelle sektorille varsinkin kaikkein huono-osaisimpien hoitamisessa. Selvää kuitenkin on, että leipäjonon ja ruokapankkien muuttuminen pysyväksi ilmiöksi kertoo yleisestä yhteiskunnallisesta kurjistumisesta ja hyvinvointivaltion rapautumisesta.

4.2 Suomalainen köyhyys kansainvälisestä näkökulmasta

Myös eurooppalaisesta näkökulmasta Suomen köyhyystilanne on viime vuosina heikentynyt. Stakesin hiljattain toimittamassa julkaisussa Suomen köyhyystilannetta verrataan muihin EU-maihin (Heikkilä & Kautto 2002). Vertailu osoittaa, että suomalaisten perheiden köyhyys ei ole pelkästään suhteellista. Suomessa köyhyysrajan alapuolella elävän perheen ostovoima on itse asiassa pienempi kuin useimpien muiden EU-maiden köyhillä. Suomessa kotitalous oli vuonna 1996 köyhä, jos se tienasi kuukaudessa alle 660 euroa. Summa on hieman EU:n keskiarvoa korkeampi. Kun summa suhteutetaan ostovoimaan, Suomen köyhyysraja on EU:n keskiarvoa alhaisempi. Suomalainen köyhä olisi siis vielä köyhempi, jos hän siirtyisi toiseen EU-maahan omilla tuloillaan. Ainoastaan Portugalissa, Espanjassa, Kreikassa, Italiassa ja Irlannissa hänen tulojensa ostovoima olisi parempi kuin Suomessa. (mt.)

Laajemmasta kansainvälisestä näkökulmasta köyhyys on kuitenkin edelleen Suomessa vähäistä. Kehitysmaihin verrattuna suomalainen köyhä vaikuttaa suorastaan varakkaalta. Köyhyyden vähäisyyttä länsimaista voidaan selittää paitsi sosiaalimenojen osuudella bruttokansantuotteesta myös hyvinvointivaltioiden toimintaperiaatteista käsin. Kansainvälisesti näyttää siltä, että mitä suurempi osuus bruttokansantuotteesta käytetään sosiaalimenoihin, sitä vähemmän köyhyyttä esiintyy. (Heinonen 1999, 113-114.) Kansantalouden vauraus sinällään ei siis vähennä köyhyyden määrää, vaan se, miten vaurautta jaetaan.

Vaikka länsimainen köyhyys onkin nykyään pääosin suhteellista, se ei poista ongelman vakavuutta. Köyhyyserot länsimaiden välillä ovat pitkään pysyneet jokseenkin ennallaan. Köyhyyserot länsimaiden välillä vastaavat 1990-luvun lopulla selkeämmin niiden edustamien sosiaalipolitiikkamallien välisiä eroja kuin 15 vuotta aiemmin. Mallit

painottavat eri tavalla valtiota, markkinoita ja perhettä hyvinvoinnin tuottajana ja suojana sosiaalisten riskien varalle. Richard Titmuss on luokitellut periaattellisella tasolla länsimaat kolmea erilaista sosiaalipoliittikkaa harjoittavaan hyvinvointimalliin. Nämä mallit ovat *residuaalinen eli marginaalinen malli, suoritusperusteinen eli ansioperusteinen malli sekä institutionaalinen eli universaalinen malli.*

Residuaalisen mallin mukaisessa ajattelutavassa markkinavoimat nähdään hyvinvoinnin tärkeimpänä lähteenä. Ansiotyöstä saatu palkka takaa tietyn elintason ja toimeentulon turvan - kullekin kykyjensä mukaan. Sosiaalipolitiikan kautta tapahtuva hyvinvoinnin jako on toissijaista. Sosiaalimenojen kansantulo-osuus on pieni ja etuuksien taso matala. Valtion rooli yhteiskuntapolitiikassa on vähäinen ja sosiaalipolitiikan kohdeväestönä on ensisijaisesti kaikkein huono-osaisimmat. *Institutionaalisisessa mallissa* sosiaalipolitiikan merkitys on keskeisempi. Markkinoilla tapahtuva vaurauden jako ymmärretään epätäydelliseksi ja epäoikeudenmukaiseksi. Julkisen vallan rooli on keskeinen ja sen tehtävänä on täydentää markkinoiden toimintaa sosiaalipoliittisin järjestelyin. Sosiaalipoliittiset palvelut ja etuudet koskevat usein koko väestöä ja ovat tasoltaan selvästi korkeampia kuin residuaalisessa mallissa. Näiden kahden äärityyppien väliin jää *ansioperustainen malli*, jossa periaatteena on, että sosiaaliset etuudet määräytyvät ennen kaikkea työansioden mukaan. (ks. esim. ref. Heinonen 1999; Kangas 1986, 24.)

Gösta Esping-Andersen (1988) on puolestaan omassa hyvinvointivaltioiden typologiassaan nimittänyt lähes vastaavansisältöiset mallit niitä ohjaavien poliittisten ideologioiden mukaan *liberaaliksi, konservatiiviseksi ja sosiaalidemokraattiseksi*. Perinteisesti liberaaliin (Titmussin mukaan residuaaliseen) malliin katsotaan sijoittuvan Yhdysvallat sekä nykyisistä EU-maista Iso-Britannian ja Irlannin. Sosiaalidemokraattiseen (Titmussin mukaan institutionaaliseen eli universaaliseen) malliin puolestaan katsotaan kuuluviksi Ruotsi, Norja ja Tanska ja Suomi. Keski-Euroopan maista esim. Saksan ja Ranskan katsotaan kuuluvan konservatiiviseen (Titmussin mukaan suoritusperusteiseen) malliin. (ks. esim ref. Heikkilä & Kautto 2002.)

Länsimaista suurin köyhyysaste on Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa, seuraavana tulevat Keski-Euroopan maat ja Pohjoismaissa köyhyysaste on perinteisesti ollut alhaisin. Yhteys köyhyiden ja maan sosiaalipolitiikkamallin välillä johtuu nimenomaan tulonsiirtojärjestelmän vaikuttavuuseroista. Kuten seuraavasta taulukosta voidaan havaita, köyhyyttä poistavat vähiten residuaaliset eli liberaalit hyvinvointivaltiomallit. (Ritakallio 2000, 38-39.)

Taulukko 1. Tulonjako ja köyhyys eräissä OECD-maissa vuonna 1995.

	GINI-KERROIN			KÖYHYYS-ASTE *		
	Ennen tulonsiirtoja	Tulonsiirtojen jälkeen	Vähennys - kerroin (%)	Ennen tulonsiirtoja	Tulonsiirtojen jälkeen	Vähennys-kerroin (%)
Suomi	48	23	55	33	4	88
Ruotsi	48	22	57	36	4	92
Norja	43	24	47	27	4	85
Alankomaat	54	28	50	30	7	77
Ranska	56	29	46	39	8	79
Saksa	48	30	45	29	7	76
Iso-Britannia	60	35	43	38	12	66
Kanada	46	29	39	29	11	66
USA	50	38	28	29	18	38

Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.

* Tulot OECD-kulutussyksikköä kohden alle 50 % mediaanitulosta. Mitä pienempi gini-kerroin, sitä tasaisempi tulonjako (Työmarkkinoilta syrjäytyminen...).

Tutkimusten perusteella onkin jo pitkään tiedetty, että köyhyiden määrä liittyy olennaisesti siihen, minkälaista hyvinvointipolitiikkaa maassa harjoitetaan. Mallien vertailussa on usein päätelty, että residuaalisen eli liberaalin sosiaalipolitiikan maat pärjäävät kehoimmin köyhyiden poistamisessa. Vähiten köyhyyttä esiintyy puolestaan sosiaalidemokraattisissa eli Titmussin mukaan institutionaalisissa mallissa. Köyhyys näyttää lisääntyvän sitä enemmän, mitä liberaalimpia arvoja hyvinvointipolitiikassa edustetaan.

5 KÖYHYYS MORAALISENA ONGELMANA

5.1 Sosiaalipolitiikka ja arvomuutos

Tämän tutkimuksen yhtenä tavoitteena on tutkia puolueiden suhtautumista köyhyyteen asenteellisella ja normatiivisella tasolla. Yhteiskunnassa vallitsevat asenteet, arvot ja normit vaikuttavat köyhyyden, kuten kaikkien sosiaalisten ongelmien, syntyyn ja olemassaoloon. Poliittisiin päätöksiin vaikuttavat paitsi taloudelliset reunaehdot myös vallitseva kulttuuri ja siinä ilmenevät arvot. Mitä arvoilla oikeastaan tarkoitetaan? Laajasti ymmärrettynä arvot tarkoittavat ihmisten ajattelussa ja yhteiskunnan kulttuurissa vallitsevia käsityksiä yksilöiden ja yhteiskunnan keskeisistä päämääristä. Arvot ovat käsityksiä hyvästä tai toivottavasta elämästä. Arvoja käytetään oikeutuksena käyttäytymiselle sekä perusteluna toiminnalle. (Hellsten 1992. 131-133.)

Arvot ovat tärkeä osa koko sosiaalipolitiikan syntyä. Sosiaalipolitiikassa arvoilla voidaan tarkoittaa esimerkiksi julkisessa mielipiteessä heijastuvia väestön arvoja, virallisessa retoriikassa ilmeneviä eliittien käsityksiä, puolueiden ideologioita tai laajempia ideologisia suuntauksia. Tietyt arvot oikeuttivat aikanaan myös sen politiikan, jonka pohjalta suomalainen hyvinvointivaltio rakennettiin.

Jo 1970-luvulta lähtien hyvinvointivaltion perustan kestävyyttä on epäilty. Se arvomaailma, jonka varassa koko järjestelmä luotiin, asetettiin jo perustamisvaiheessa kyseenalaiseksi. Hyvinvointivaltio on instituutio, joka tarvitsee arvoja toimintansa legitimoimiseen. Arvot oikeuttavat sen toiminnan ja säilymisen. Arvojen muutoksesta on puhuttu erityisesti hyvinvointivaltion kritiikkiä käsittelevissä puheenvuoroissa.

Tutkimuksissa esitetty oletus arvojen muutoksesta asettaa haasteita sosiaalipoliittiselle päätöksenteolle. Jo 1980-luvulta alkaen on ollut nähtävissä ennusmerkkejä yhteisen vastuun idean murtumisesta. Myös hyvinvointivaltiota kohtaan esitetty kritiikki voimistui 80-luvun aikana.

Yhdysvaltalaisen Ronald Inglehartin (1990, 66) mukaan kehittyneissä, teollistuneissa maissa sukupolvien välinen arvomuutos on muuttamassa politiikkaa ja kulttuurisia normeja. Materialististen arvojen korvautuminen postmaterialistisilla arvoilla muuttaa politiikkaa ja tuo uusia yhteiskunnallisia liikkeitä sen piiriin. Arvomuutos vaikuttaa myös niihin kriteereihin, joiden mukaan ihmiset arvioivat subjektiivista käsitystä omasta hyvinvoinnistaan. Inglehartin mukaan arvomuutos nojaa kahteen hypoteesiin: niukkuushypoteesiin ja sosialisatiohypoteesiin.

Niukkuushypoteesilla viitataan siihen, että ihmiset antavat suuremman arvon sellaisille asioille joista on puutetta. Näin ollen vaurauden lisääntyminen merkitsisi postmaterialististen, ns. pehmeiden arvojen leviämistä. Sosialisatiohypoteesi taas viittaa siihen, että yksilöiden ja yhteiskunnan arvot eivät muutu hetkessä vaan vähitellen. Inglehartin hypoteesit sisältävät ajatuksen, jonka mukaan vaurauden kasvu 1940-luvulta 1970-luvulle johti postmaterialististen arvojen leviämiseen. (Inglehart 1990, 69-71.) Inglehartin teoriaa on kritisoitu monelta taholta. Varsinkin postmaterialististen arvojen leviämisestä voidaan olla monta mieltä. Vaikka arvojen ja asenteiden muutoksia on vaikeaa tutkia ja ennustaa, niiden merkitys sosiaalipolitiikan kehittymiselle ja hyvinvointivaltion suunnalle on niin tärkeä, että ne vaativat myös köyhyystutkijoiden huomiota.

Sosiaalipolitiikan institutionaalisessa uudelleenjakomallissa sosiaalipolitiikka nähdään yhteiskuntaan integroituneena peruslaitoksena, joka tarjoaa sekä universaaleja että selektiivisiä etuja ja palveluja vapaiden markkinoiden ulkopuolella. 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa eriarvoisuuden vähentäminen nousi keskeiselle sijalle sosiaalipolitiikassa ja samalla tasa-arvolle asetetut sisällölliset vaatimukset kohosivat. Päämääräksi asetettiin tasa-arvoon sisältyvien oikeuksien toteuttaminen, tuloerojen kaventaminen, palvelujen tarjonnan tasoittaminen ja toimeentuloa uhkaavien riskien vähentäminen. Hyvinvointivaltion ideologinen perustelu lähti sosiaalisista oikeuksista kaikilla tuli olla oikeus hyväksyttävään taloudelliseen hyvinvoinnin ja turvallisuuden tasoon. (Hellsten 1992, 148.)

Hyvinvointivaltiota on kritisoitu varsinkin uusliberalistisen ajattelun suunnalta. Ajattelun taustat johtavat aina Adam Smithin kehittämään klassiseen liberalistiseen talousteoriaan

saakka. Smithin teorian ytimenä on individualismi ja vapaan kilpailun korostaminen. Valtion ei tule puuttua talouden toimintaan. (esim. Hautamäki 1993, 161-164.) Friedrich von Hayek muotoili uusliberalismin keskeisiä aatteita jo maailmansotien välisenä aikana. Kansainvälisesti uusliberalismi on alkanut näkyä politiikassa 1980-luvulta lähtien, ensin Englannissa ja Yhdysvalloissa. Keskeisenä ajatuksena on klassisen liberalismiin tavoin mm. valtion osuuden pienentäminen taloudellisessa ohjauksessa ja vapaan kilpailun korostaminen. (esim. Penttilä ym. 1994, 40-42.) Veroja ja sosiaalipoliittisia tulonsiirtoja tulee uusliberalismin aatteen mukaan vähentää, koska niiden avulla ”viedään ihmisten työn tulokset toisten kulutettaviksi” (Hautamäki 1993, 134-135).

Uusliberalismin voimistuminen on ollut nähtävissä myös suomalaisessa yhteiskuntapolitiikassa ja eduskuntakeskustelussa 1990-luvun alusta lähtien. Markkinahenkisyys ja yksilöllisyys korostuvat yhä enemmän myös käytännön politiikassa. Yksityistäminen ja kaupan esteiden purkaminen ovat saaneet jalansijaa tasa-arvo -pyrkimysten rinnalla. Hyvinvointivaltion vaihtoehtoiksi on ehdotettu mm. Harisaloon ja Miettisen kehittämää ajatusrakennelmaa ns. vastuuyhteiskunnasta (Harisalo & Miettinen 1995.) ja Hautamäen kehittämää teoriaa spontaanista yhteiskunnasta (Hautamäki 1993). Edellä mainituissa yhteiskunnallisissa puheenvuoroissa hyvinvointivaltiota on kritisoitu mm. vastuun ja yhteisöllisyyden tuhoamisesta sekä kansalaisten liiallisesta holhoamisesta ja yhdenmukaistamisesta.

Uusliberalistiset ajatukset ovat näkyneet suomalaisessa politiikassa mm. Nuorsuomalaisten puolueessa, joka sai kaksi kansanedustajan paikkaa vuoden 1995 eduskuntavaaleissa. Vuoden 1999 vaaleissa Nuorsuomalaiset menettivät paikkansa, ja puhe uusliberalismista on sittemmin hiljalleen hiipunut. Tätä nykyä uusliberalistisia ajatuksia löytää ainakin kokoomusnuorten teksteistä ja puheenvuoroista. Mitenkään mittavaa uusliberalismin aatteen läpilyöntiä ei ole toistaiseksi silti Suomessa koettu. Oikeistolle ratkaisu hyvinvointivaltion ongelmiin näyttäisi löytyvän paluusta puhtaampaan kapitalismiin, mutta vasemmisto ei ole esittänyt radikaalia, uskottavaa vaihtoehtoa alituisessa kriisissä kamppailevalle pohjoismaisen hyvinvointivaltion ideologialle.

Arvojen muutoksia on hyvin vaikea ennustaa ja ne tapahtuvat varsin hitaasti. Asenteet ja mielipiteet muuttuvat nopeammin, kuten myös erilaisille arvoille annetut merkityssisällöt.

Taloudelliset suhdannevaihtelut heijastuvat myös sosiaaliturvaan liittyviin arvoihin ja mielipiteisiin. Hyvinvointivaltiolla on suomalaisten keskuudessa edelleen vankka kannatuspohja. Yleisesti suomalaiset ovat hyvin yksimielisiä siitä, että yhteiskunnan tulee pitää huolta heikko-osaisistaan. (Ervasti 1993; Marski 1996.)

Suhtautuminen sosiaaliturvan varassa eläviin ihmisiin on pääosin hyvin myönteistä (ks. myös Kangas & Sikiö 1996). Sosiaaliturvalla eläviä pidetään suurimmaksi osaksi yhtä hyvinä kansalaisina kuin ansiotyössä oleviakin. Jonkinlainen arvomuutos näyttää tapahtuneen, sillä suomalaiset tuntevat korostavan yksilön omaa vastuuta menestyksen taustalla yhä enemmän. Kansalaisista 71% katsoo, että menestyminen yhteiskunnassa riippuu suurimmalta osin ihmisestä itsestään. Kysymys on yksilön vastuun ja roolin korostumisesta yhteiskunnassa. Sen sijaan vain 53% virkamiehistä ja 44% kansanedustajista korosti menestymisen johtuvan yksilöllisistä seikoista. (Heikkilä, Forma & Keskitalo 2000, 83.)

5.2 Köyhyyden vähentäminen moraalisenä velvollisuutena

Koska tämän tutkimuksen yhtenä tavoitteena on tarkastella, minkälainen köyhyyteen liittyvä eettis-moraalinen asenneilmasto eduskunnan keskusteluista välittyy, on paikallaan pohtia köyhyyttä politiikkaan kietoutuvana moraalisenä ilmiönä.

Sosiaalipolitiikan on perinteisesti nähty olevan tasa-arvoisuuden ja oikeudenmukaisuuden arvoihin nojautuvaa toimintaa. Heikkojen auttaminen on ollut normatiivinen velvollisuus, joka kuuluu osana länsimaiseen kulttuuriin. Köyhyyteen käsitteenäkin on katsottu kuuluvan tietty moraalinen imperatiivi. Heikkojen avustusvelvollisuus on kiistetty avoimesti vain fasisissa järjestelmissä (Sipilä 1989, 179). Kuitenkin heikko-osaisten avustusvelvollisuutta on rajoitettu resurssien puuttuessa, ja köyhiä on moralisoitu historian kuluessa mitä moninaisimmin tavoin. Avustusvelvollisuutta on rajoitettu mm. normilla, jonka mukaan kaikkien työkykyisten on tehtävä työtä. Avustusvelvollisuutta on rajoitettu myös vetoamalla siihen, että köyhyys on itse aiheutettua. (mt.)

Laman seurauksena moraalinen keskustelu lisääntyi huomattavasti. Taloudellisen tilanteen heikentyminen mahdollisti ideologisen suunnanmuutoksen ja pohjoismainen hyvinvointimalli joutui aikaisempaa voimakkaamman kritiikin kohteeksi. Saastamoisen

mukaan Suomessa syntyi varsinainen moraalibuumi (Saastamoinen 1998, 240-241). Moraali tarkoittaa eri ihmisille hyvin erilaisia asioita. Moderni yhteiskunta on sidottu politiikkaan, jossa erilaiset moraaliset ideaalit ja oikeudenmukaisuutta koskevat näkemykset kamppailevat keskenään (mt.).

Moraalilla viitataan käsityksiin siitä, mikä on oikein ja toivottavaa, mikä taas väärin ja tuomittavaa. Joistakin yhteisistä moraalikäsitteistä syntyy yhteiskunnassa yleisesti hyväksytyjä normeja. Arvojen ja moraalikäsitteiden pluralismin olemassaolosta ei pidä tehdä sellaista johtopäätöstä, että arvokeskustelu olisi hyödytöntä. Päinvastoin arvokeskustelu on välttämätöntä, jotta kaikki kannat tulisivat esiin ja kriittisesti pohdittua eikä ylilyönneille olisi sijaa politiikassa. (Hautamäki 1998, 156.)

Köyhyys ei ole ilmiö tai ominaisuus, joka väistämättä kuuluu yhteiskuntaan. Hyvinvoinnin jakautumista määräävät yhteiskunnalliset instituutiot, lait ja poliittiset päätökset. Kuten muitakin yhteiskunnallisia ongelmia myös köyhyyttä voidaan tehokkaasti vähentää, mikäli vain on tarpeeksi poliittista tahtoa. Köyhyys on siis jossain määrin aina valittua. Poliittisessa prosessissa on tärkeää yhteiskunnallisten prioriteettien asettaminen. On selvää, ettei rajallisten resurssien vallitessa kaikkiin ongelmiin voida paneutua yhtä tarmokkaasti samanaikaisesti. Se, kuinka suuria varallisuuseroja yhteiskunnassa saa olla ja mille sijalle köyhyys asettuu muiden yhteiskunnallisten ongelmien joukossa, on vaikea moraalinen ja poliittinen kysymys. (Räikkä 1998, 154-158.)

On myös selvää, että jos yhteiskunnan varat jaettaisiin kaikkien kansalaisten kesken tasan ja jos kaikki saisivat samaa palkkaa, yksittäisen kansalaisen ei kannattaisi tehdä mitään, koska hän ei kuitenkaan hyötyisi ponnisteluistaan. Seurauksena olisi täysin tehoton yhteiskunta. Tästä syystä tietty ero varallisuudessa ja tuloeroissa on säilytettävä, jotta ihmisten halu ponnistella työn ja paremman palkan eteen säilyy. Köyhyyden voittaminen ei tarkoitaakaan täydellisen tasajaon hyväksymistä. (mt.)

6 KÖYHYYS PUOLUEPOLIITTISENA ONGELMANA

6.1 Puoluepolitiikka ja köyhyys

Köyhyyden valtiollinen ehkäiseminen ja vähentäminen edellyttää puolueiden kannanottoa. Puoluepolitiikassa ei olla kovin kiinnostuneita vähäosaisten asioista, koska köyhät eivät useinkaan äänestä. Tästä huolimatta köyhyyden vähentämisen tulisi olla kaikkien puolueiden keskeinen yhteiskuntapoliittinen tavoite, joka kuuluu olennaisena koko hyvinvointivaltion olemassaolon perusteisiin. Keskustelu köyhyyden vähentämisestä hyvinvointivaltiossa on sikäli nurinkurista, että hyvinvointivaltion oloissa köyhyyttä ei edes pitäisi esiintyä. Köyhyyden lisääntymisestä huolimatta elämme yhä yhteiskunnassa, jota voi kutsua pohjoismaiseksi hyvinvointivaltioksi. Koska köyhyys on jälleen palannut sosiaalipolitiikan haastajaksi, on tarpeen tutkia, miten hallitus ja eduskunta ovat konkreettisesti lähteneet vähentämään köyhyyttä ja millaiseksi eettiseksi ja moraaliseksi ongelmaksi köyhyys nähdään eduskunnan keskusteluissa.

6.2 Luokkapohjaisista joukkopuolueista yleispuolueiksi

Puolueet ovat muuttuneet Länsi-Euroopassa luokkapohjaisista joukkopuolueista välitöntä vaalimenestystä tavoitteleviksi yleispuolueiksi ja niiden ideologinen varustus on huomattavasti vähentynyt toisen maailmansodan jälkeen. Ilmiö on tuttu Suomessakin. Puolueet ovat muuttuneet yleispuolueiksi eikä äänestäminen ole enää vahvasti sidoksissa yhteiskunnan luokkarakenteeseen. Liikkuvia äänestäjiä on yhä enemmän, heille merkitsee puoluetta enemmän henkilö ja persoonallisuus. (Nousiainen 1998; Noponen 1992.)

Kuitenkin puoluelaitos on yhä olemassa ja sillä on oma tärkeä tehtävänsä kansalaisten vaikutuskanavana. Liikkeet ja järjestöt eivät voi kovin helposti korvata puolueiden asemaa demokratiassa. Puolueiden tarkoitus on edelleenkin koota yhteen yksilöiden erilaisia etuja ja vaateita ja välittää niitä päätöksentekoprosessissa eteenpäin (Noponen 1992, 75). Vaikka puolueiden ideologiat ovatkin lähentyneet toisiaan, mielipide-eroja voidaan löytää helposti yksittäisissä asioissa (Pekonen 1995, 34). Viimeaikaisen sanomalehtikirjoittelun perusteella voisi sanoa, että puolueiden välisiä mielipide-eroja suorastaan kaivataan.

Äänestäjän etu olisi tietää mahdollisimman tarkkaan, miten puolueet suhtautuvat yhteiskunnan tärkeisiin sosiaalisiin kysymyksiin. Vaikka kaikki puolueet ovat ainakin jossain määrin hyvinvointivaltion kannattajia ja niiden sosiaalipoliittiset linjaukset ovat lähentyneet toisiaan, puolueilla on todennäköisesti erilaisia käsityksiä köyhyydestä ja hyvinvointivaltion minimitoimeentulon järjestämisestä.

6.3 Puoluepoliittinen köyhyystutkimus

Poliittisen puoluetutkimuksen kentällä on jonkin verran selvitelty puolueiden suhtautumista erillisiin politiikan lohkoihin. Laajempia tutkimuksia on kuitenkin vähän. Esimerkkeinä mainittakoon Ilkka Ruostesaaren (kts. esim Ruostesaari 1988) tutkimukset suomalaisesta energiapolitiikasta sekä Ilkka Vohlosen (1998) puoluenäkökulmaa hyödyntävä tutkimus suomalaisesta terveystaloudesta.

Muutamissa pro gradu -tutkielmissa on tutkittu mm. puolueiden suhtautumista ympäristökysymyksiin, pakolaispolitiikkaan, alkoholipolitiikkaan sekä muihin yhteiskuntapolitiikan erityislohkoihin. Esimerkiksi Anne Suotula (2000) on tutkinut eduskunnan energiapolitiittisia keskusteluita 1990-luvulla ja Elina Laakso (2000) on puolestaan tutkinut nuorisotyöttömyyteen liittyviä keskusteluita eduskunnassa vuosina 1986-1995. Suomalaisen puolueiden käsityksiä sosiaaliturvasta tai vähimmäistoimeentulon järjestämisestä on tutkittu melko vähän ja useimmiten ne ovat hyvin suppeita ja melko vanhoja.

Varsinaisen köyhyystutkimuksen piirissä suomalaista puoluepoliittisesti virittynyttä tutkimusta ei ole juuri tehty, lukuunottamatta muutamia artikkeleita ja pro gradu -tutkielmia. Voidaan sanoa, että tässä kohdissa on olemassa jonkinasteinen tutkimuksellinen aukko. Iso-Britanniassa, Yhdysvalloissa ja Saksassa puoluepoliittisesti virittynyttä köyhyystutkimusta on tehty selvästi enemmän kuin Suomessa. Ulkomaisista politiikkaa ja köyhyyttä tutkivista teoksista mainittakoon mm. Gordon Tullockin (1988) *Wealth, poverty and politics*.

Sosiaalipolitiikan alueella puolueiden suhtautumista köyhäinhoitoon, perusturvaan ja toimeentulotukeen on pohdittu eniten eri sosiaalipoliittisten mallien yhteydessä. Tutkimuksissa on tarkasteltu, miten eri mallit luovat köyhyyttä ja minkälaisiin

aateperinteisiin mallit pohjautuvat. Köyhyyttä ei ole siten tarkastelu suoranaisesti poliittisten puolueiden, vaan yleisemmin erilaisten aatevirtausten näkökulmasta. Erilaisiin aatteisiin kuuluvat erilaiset käsitykset köyhyyden syistä ja ratkaisumalleista. Useimmiten tutkimuksissa ei puhuta köyhyydestä tai puolueista, vaan eri aatevirtausten suhtautumisesta minimitoimeentulon järjestämiseen.

6.4 Puolueiden suhtautuminen köyhyyteen ja vähimmäistason sosiaaliturvaan

Tutkimuksen laajempänä viitekehyksenä toimivat puolueiden perinteiset sosiaalipoliittiset sekä yleiset ideologiset linjaukset ja perinteet. Koska köyhyys ei ole kuulunut suurimpiin yhteiskunnallisiin ongelmiin viime vuosikymmeninä, puolueilla ei ole ollut selkeitä köyhyyspoliittisia kannanottoja tai linjauksia. Puolueiden suhtautumista köyhyyteen tuleekin tarkastella laajemmasta sosiaalipoliittisesta näkökulmasta. Puolueiden suhtautuminen köyhyyteen näkyy parhaiten vähimmäisturvaan liittyvissä kysymyksissä. Vähimmäistason sosiaaliturvalla tarkoitetaan tässä yhteydessä työmarkkinatukea, minimitasoista sairauspäivärahaa, kansaneläkettä, opintorahaa, äitiyspäivärahaa, toimeentulotukea jne.

Poliittinen ideologia kokonaisuudessaan muodostuu joukosta mielipiteitä, uskomuksia ja arvoja, jotka ainakin jossain määrin muodostavat kiinteän ajatuksellisen kokonaisuuden. Puolueiden erilaiset sosiaalipoliittiset linjaukset ovat aikaisemmin heijastaneet yhteiskunnan luokkarakennetta. Puolueiden luokkasitoutuneisuus on heikentynyt, mutta erilaiset aatteet ja arvostukset näkyvät puolueiden sosiaalipoliittisissa kannanotoissa edelleen. Perinteisesti työttömyys ja terveysturvaan liittyvät vaatimukset ovat olleet työväenpuolueiden asialistalla. Keskustapuolue taas on ollut toimelias vähimmäistoimeentuloa koskevissa kysymyksissä. Poliittinen oikeisto on ajanut ennen kaikkea kotihoidontuen ja lapsiperheiden verohelpotusten tapaisia etuisuuksia. (Kangas 1986.)

Varsinkin aikaisemmin puolueiden sosiaalipoliittiset tavoitteet ovat erosivat toisistaan hyvinkin paljon. (ks. esim. Alestalo, & Uusitalo 1981; Kangas 1986). Hyvinvointivaltioon liittyvissä mielipiteissä, kuten myös köyhyyteen suhtautumisessa, vasemmisto-oikeisto

jaottelu näyttää edelleen selitysvomaiselta. Vasemmistopuolueiden kannattajat suhtautuvat oikeistopuolueita myönteisemmin hyvinvointivaltion kehittämiseen ja sosiaaliturvaan panostamiseen. (Pöntinen & Uusitalo 1986; Allardt, Sihvo & Uusitalo 1992.) Myös käsityksissä sosiaaliturvan kattavuudesta on eroja eri puolueiden, kannattajien sekä niihin kytkeytyvien ammattiryhmien välillä. (Ervasti & Kangas 1994).

Eri asia taas on, välittyvätkö puolueiden kannattajien mielipiteet eduskuntaan ja hallitukseen, jossa puolueiden jäsenet toimivat päätöksentekijöinä. Kansalaisten ja poliittisten päättäjien mielipiteitä on verrattu toisiinsa ja on havaittu, että mielipiteet voivat erota toisistaan hyvinkin paljon. Eliitti on halunnut leikata sosiaalipalveluita, toisin kuin kansalaiset, jotka ovat halunneet laajentaa niitä. (esim. Forma 1997; Blomberg-Kroll 1999.)

6.5 Köyhyyteen suhtautuminen periaateohjelmien tasolla

Suomessa puoluelaki edellyttää yhä edelleen, että puolueella on oltava julkinen periaate- tai yleisohjelma. Periaateohjelman tarkoitus on ilmaista puolueen luonne, päämäärät ja menettelytavat sekä tuoda esiin ne aatteelliset arvot, joihin puolue nojautuu. Vaikka puolueiden periaateohjelmat ovat viime vuosina samankaltaistuneet ja niistä on vaikeaa löytää yhtenäistä puolueideologiaa, ne toimivat edelleen julistuksenomaisina puoluekentän jäsentäjinä.

Seuraavassa esitellään lyhyesti suurimpien puolueiden linjauksia viimeisimpien periaateohjelmien valossa ja tältä osin yritetään selventää niitä eroja, joita puolueiden ajamassa politiikassa on perinteisesti ollut nähtävissä. Tarkastelussa on kiinnitetty huomiota erityisesti sosiaalipolitiikkaa ja köyhyyden hoitamista koskeviin linjauksiin. Puolueohjelmien tuoreus vaihtelee puoluekohtaisesti. Lyhyt katsaus periaateohjelmiin toimii samalla yhtenä hypoteesinä empiiriselle osalle. Periaateohjelmat kertovat myös jotakin siitä, miten eri puolueet suhtautuvat köyhyyteen ja vähimmäisturvaa koskeviin kysymyksiin.

Sosiaalidemokraatit luottavat taloudessa markkinavoimien ohjaukseen, mutta julkisen vallan on luotava toiminnan puitteet. Historiallisesta näkökulmasta SDP on ajanut vahvimmin pohjoismaisen hyvinvointivaltion ideologiaa. Valtio ei ole

sosiaalidemokraateille kuitenkin itsetarkoitus, vaan keino kapitalistiseen talouteen liittyvien epäkohtien korjaamiseksi. (Nousiainen 1998.) Vuoden 1987 periaateohjelman mukaan nykyajan köyhälistö on heterogeeninen ryhmä ja syrjäytymiselle on ominaista näennäinen yksilökohtaisuus. Näin ollen puolueessa katsotaan, että köyhyyden taustalla on laajempia yhteiskunnallisia tekijöitä. Erikseen vielä mainitaan, että jokaisella on oikeus riittävään ravintoon, asuntoon ja kohtuullisiin henkilökohtaisiin tuloihin.

Viimeisin Sosiaalidemokraattien periaateohjelma hyväksyttiin Turun puoluekokouksessa 1999. (Puolueiden periaateohjelmat...) Sen mukaan jokaisen perusturvallisuuteen kuuluu fyysisesti turvaton elinympäristön lisäksi varmuus saada peruspalveluita, työllä ansaittu sosiaaliturva sekä syyperusteinen vähimmäisturva. Päämääränä on edellisen ohjelman tavoin tulo- ja varallisuuserojen tasoittaminen. Ohjelmassa mainitaan, että markkinavoimien vastapainoksi tarvitaan aktiivista yhteiskuntaa auttamaan vaikeuksien kohdatessa. Enää ei siis korosteta pelkästään valtion vastuuta, vaan viitataan myös yhteiskunnan muihin toimijoihin. Sosiaalidemokraatit ruotivat mm. köyhyyden syitä ja siten käsittelevät syrjäytymisen ja köyhyyden ongelmaa periaateohjelmassaan hieman syvemmin kuin esimerkiksi Vasemmistoliitto. Päämääränä on kuitenkin Vasemmistoliiton tavoin tuloerojen tasoittaminen.

Alkujaan **Keskustapuolue** oli selkeästi maatalouden ja maaseutuväestön taloudellisen aseman puolustaja. Puolueen aatteelliseen perustaan ovat kuuluneet talonpoikaisuudesta kumpunneet henkilökohtaisen vapauden, kansanvaltaisuuden, yksityisen omistuksen sekä omatoimisuuden ja yrittäjyyden korostaminen. Yrittäjyydestä rakentuu kokonainen elämänasenne. Keskustalle oikeudenmukaisuus on mahdollisuuksien tasa-arvoa.

Vuoden 1982 periaateohjelmassa ollaan Santeri Alkion viitoittamalla köyhän asialla. Ohjelmassa ilmaistaan, että Keskusta on taloudellisesti, poliittisesti ja sivistyksellisesti heikossa asemassa olevien puolustaja. Keskustan periaateohjelma uudistettiin viimeksi 1996. (Puolueiden periaateohjelmat...) Yleisen suuntauksen mukaisesti Keskustan uusimmassa ohjelmassa otetaan etäisyyttä valtioon ja korostetaan kansalaisyhteisöjä sekä kolmannen sektorin merkitystä hyvinvoinnin takaajana. Keskustalaisessa aatemaailmassa talouden tulee perustua markkinataloudelle. Poliittisen vallan tehtäväksi jää taata mm. toiminnan sosiaalinen oikeudenmukaisuus.

Uudessa ohjelmassaan puolue kertoo arvostavansa erityisesti ihmisen vapautta, itsenäisyyttä, omatoimisuutta, kekseliäisyyttä sekä yritteliäisyyttä. Suvaitsevaisuus, ajatuksen vapaus ja perusarvojen kunnioitus kuuluvat keskustalaiseen arvomaailmaan. Keskusta tahtoo edistää ihmisten yhteistyötä ja yhteenkuuluvuutta sekä vastuuta lähiyhteisöstä ja heikommassa asemassa olevista.

Köyhän asialla oleminen ja Santeri Alkion opit eivät siis enää ole niin selkeästi esillä kuin vanhemmassa ohjelmassa. Keskusta korostaa ohjelmassaan kolmannen sektorin asemaa sosiaalidemokraatteja enemmän. Vähimmäisturvaan liittyvät kysymykset ja köyhän asialla oleminen kuitataan toteamalla, että Keskusta tahtoo edistää vastuuta heikommassa asemassa olevista.

Kokoomuksen tuorein periaateohjelma hyväksyttiin Kuopion puoluekokouksessa 1993. (Puolueiden periaateohjelmat...) Ohjelman mukaan Kokoomus on tulevaisuuteen suuntautunut aate- ja kansalaispuolue, jonka perusarvoja ovat elämän edellytysten turvaaminen, yksilön vapaus ja vastuu, henkinen kasvu, tasa-arvo, turvallisuus, moniarvoinen kansanvalta sekä ihmisen ja luonnon ehdoilla toimiva markkinatalous.

Oikeistopuolueena Kokoomus omaksui konservatiivisen ajattelun. Konservatiivisia periaatteita ovat mm. uskonnon, moraalin ja perheen korostaminen, yksityisen omistuksen puolustaminen ja varovaisuus sosiaalisessa uudistustyössä. Uusimmasta periaateohjelmasta konservatismiin merkkejä ei juuri löydy. Kokoomuksen ideologian esitetään muotoutuneen sosiaalireformismin, konservatismiin ja liberalismiin välisestä kilpailusta. Kokoomuksen perusperiaatteina ovat silti edelleenkin mm. yksilönvapauden ja vastuun korostaminen. Talous on Kokoomukselle väline hyvinvoinnin tuottamiseen ja tulosten jakamiseen. Puolueena se tukeutuu puhtaaseen markkinatalouteen, jonka on kuitenkin toimittava ekologisesti ja sosiaalisesti kestäväällä tavalla. Kokoomus ilmoittaa tukevansa myös perus- ja ansioturvan kehittämistä. Kokoomus ei pohdi vähimmäisturvaan liittyviä kysymyksiä tai köyhyyttä periaateohjelmassaan juuri lainkaan. Yksilön vastuuta korostetaan perusturvaan liittyvissä kysymyksissä muita puolueita enemmän.

Vasemmistoliitto korostaa yhteiskunnallista solidaarisuutta yksilön vapauden ja tasa-arvon toteutumisen ehtona. Yhteisöllisyyden korostaminen onkin ristiriidassa 1990-luvun konservatiivien ja liberaalien korostaman lähtökohtaisen individualismin kanssa. Markkinamekanismi tunnustetaan yhdeksi tavaksi järjestää tuottajien ja maksukykyisten kuluttajien välisiä suhteita. Vasemmistoliiton käsityksessä vain julkinen valta voi turvata taloudellisesti heikoimmassa asemassa olevien peruspalvelut ja perusturvan.

Viimeinen periaatteellinen linjaus on puolueohjelma vuodelta 1998. (Puolueiden periaateohjelmat...) Vasemmistoliiton ohjelmassa kerrotaan, että puolue on köyhien puolella alistamista ja välinpitämättömyyttä vastaan. Kansalaistulo esitetään mahdollisuutena lisätä ihmisten valinnanvapautta, elämäntilannetta ja osallisuuden kokemista. Periaateohjelman mukaan vasemmistoliikkeen toiminta rakentuu kolmelle keskeiselle arvolle: vapaudelle, demokratialle ja (sosiaalisesti ja ekologisesti) kestäväälle kehitykselle. Ohjelmassa korostetaan, että pienituloisten ja varattomien ihmisten edut jäävät markkinataloudessa usein huomiotta. Tästä syystä markkinat eivät yksin riitä.

Jotta Vasemmistoliiton ja Sosiaalidemokraattien erot tulisivat selkeämmin esiin, on kyseisten puolueiden kohdalla käytetty hyväksi puolueiden muitakin www-sivuja kuin vain periaateohjelmia esitteleviä sivustoja. Periaateohjelmien ja muiden www-sivujen perustella voidaan tehdä puolueiden linjasta joitakin yleisluontoisia päätelmiä. Vasemmistoliitto näyttäisi ajavan demareita jonkin verran voimakkaammin vähäosaisten asiaa. Tämä näkyy hyvin päivänpolitiikassa, oli sitten kysymys pienimmistä eläkkeistä, toimeentulotuen tasosta tai työttömyyskorvauksista. Vasemmistoliitto korostaa demareita enemmän kolmannen sektorin roolia ja merkitystä. Kansalaistoiminnalla sanotaan olevan keskeinen tehtävä suomalaisessa hyvinvointivaltiossa. (www.vasemmistoliitto.fi; www.sosiaalidemokraatit.fi.) Vasemmistoliitto korostaa siis tasa-arvoa ja yhteiskunnallista solidaarisuutta ja väittää olevansa avoimesti ”köyhän asialla”. Perusturvasta tulee huolehtia pääosin julkisen vallan voimin, mutta myös kolmannelle sektorille annetaan jonkin verran painoarvoa.

Vihreän liiton uusin periaateohjelma on hyväksytty vuonna 2002. (Puolueiden periaateohjelmat...) Liike on sekä ideologisesti, sosiaalisesti ja organisatorisesti hajanainen (Nousiainen 1998). Periaateohjelmassa puolueen tavoitteina mainitaan mm.

ihmisten ja luonnon kumppanuus sekä ihmisten keskinäinen tasa-arvo, väkivallattomuus ja kansalaisdemokratia. Puolue pyrkii ekologiseen markkinatalouteen. Siihen päästään mm. muuttamalla verotuksen painopistettä työn verottamisesta kohti ympäristöhaittojen verotusta. Vihreät haluavat valita ekologisesti ja sosiaalisesti vastuullisen tien tulevaisuuteen.

Vihreät pohtivat myös siirtymistä perustulojärjestelmään, joka tarkoittaisi sitä, että kaikille kansalaisille maksettaisiin tuloista riippumatonta perustuloa. Perustulomalliin kuuluu tarveharkintainen osa, jolla taataan niiden ihmisten toimeentulo, joiden ei työkyvyttömyyden tai muun perustellun syyn vuoksi ole mahdollista hankkia toimeentuloaan työllä. Perustulomallin kehittäminen kertoo vihreiden tyytymättömyydestä hyvinvointivaltion nykyiseen järjestelmään.

Kristillisdemokraattien uusin periaateohjelma on hyväksytty vuonna 1997. (Puolueiden periaateohjelmat...) Puolueen eettisenä lähtökohtana on nimen mukaisesti Jumalan sana, Raamattu ja etenkin kymmenen käskyä. Puolueen keskeisiä tavoitteita ja aatteita on kuitenkin vaikea hahmottaa periaateohjelmasta. Kristilliset eivät halua olla jonkin tietyn yhteiskuntaryhmän etuja ajava puolue, vaan pyrkivät suuntautumaan koko kansan puolueeksi. Ohjelman mukaan se haluaa sovittaa eri ryhmien edut yhteen mahdollisimman oikeudenmukaisella tavalla. Syrjäytyneiden puolustaminen nähdään koko kansakunnan etuna. Toisaalta puolue korostaa yhteisvastuuta, toisaalta yksilövastuuta.

Kristilliset kannattavat sosiaalista ja ekologista markkinataloutta jossa yhteiskunta asettaa pääomille ja markkinoille toiminnan puitteet. Perinteiset arvot - koti, uskonto ja isänmaa - ovat kristillisten kantavia periaatteita.

7 EDUSKUNTAKESKUSTELUN LUONTEESTA

7.1 Välikysymyskeskustelun kulku

Ennen siirtymistä varsinaiseen analysointiosaan on paikallaan tarkastella eduskuntakeskustelun luonnetta yleisellä tasolla. Eduskunnan täysistuntokeskustelu on suurimmalta osin tarkoin säänneltyä institutionaalista puhetta (esim. Nojonen 1989). Hallituksen puheenvuoro avaa välikysymyskeskustelun, joka jatkuu kysymyksen ensimmäisen allekirjoittajan (kyseisessä aineistossa Mauri Pekkarisen) puheella. Ensimmäinen allekirjoittanut esittelee välikysymyksen aiheen ja perustelut. Samalla puhuja esittää, ettei hallitus nauti eduskunnan luottamusta, ja ehdottaa siirtymistä perusteltuun päiväjärjestykseen, mikä tarkoittaa hallituksen kaatamista. Tämän jälkeen eduskuntaryhmien edustajat puhuvat suuruusjärjestyksessä. Ryhmien puheenvuorojen jälkeen seuraa yleinen keskustelu. Keskustelu päättyy äänestykseen hallituksen luottamuksesta.

Keskustelussa esiintyy spontaaneja aineksia silloin, kun ministeri tai kansanedustaja reagoi välittömästi johonkin aiheeseen vastauspuheenvuoroissa. Nämä spontaanit vastauspuheenvuorot tuovat edustajan tai ministerin henkilökohtaisen mielipiteen esille paremmin kuin valmistellut puheet, joita on saattanut valmistella useampikin henkilö. (mt.)

7.2 Välikysymys osana poliittista päätöksentekoa

Välikysymyksen avulla oppositio arvostelee hallituksen politiikkaa samalla kun se pyrkii horjuttamaan hallituksen arvovaltaa median ja kansalaisten silmissä. Oppositio voi pyrkiä kaatamaan hallituksen, mutta se voi käyttää välikysymystä myös saadakseen hallitukselta tietoa jostakin merkittäväksi katsomastaan asiasta. (Nousiainen 1992, 190.)

Poliittisessa päätöksenteossa välikysymysten merkitys on jäänyt yhä vähäisemmäksi. Vaikka tiedotusvälineissä usein korostuu täysistuntojen merkitys, valtaosa todellisesta työskentelystä tapahtuu julkisuudelta suojatuissa valiokunnissa ja esimerkiksi

eduskuntaryhmien välisissä neuvotteluissa. Näin ollen välikysymysten luonne on korostuneesti muuttunut näytelmälliseksi, nimenomaan julkisuuteen tarkoitetuksi eduskuntapuheeksi. Hallituksen rooli ja merkitys ovat korostuneet poliittisessa päätöksenteossa. Hallitus valmistelee lakiesitykset ja antaa ne eduskunnalle. Suuri osa asioista sovitaan hallituspuolueiden kesken jo ennen kuin ne pääsevät eduskunnan käsittelyyn. (Nousiainen 1998.) Erityisesti määrävähemmistösäännösten muuttamisen jälkeen opposition mahdollisuudet vaikuttaa hallituksen työskentelyyn ovat vähentyneet merkittävästi (KM 1991:35). Välikysymykset tarjoavatkin oppositiolle välikysymysten saaman julkisuuden takia helpon välineen, jolla voi tuoda esille hallituksen puutteita ja heikkoja kohtia ja siten horjuttaa hallituksen asemaa.

7.3 Parlamenttikysymysten logiikasta

Välikysymyksen motiivina ei suinkaan aina ole informaation pyytäminen, vaan myös sen antaminen. Yleensä oppositio pyrkii samaan ensisijaisesti jollekin epäkohdalle julkisuutta ja vasta toissijaisesti on kysymys hallituksen kaatamispyrkimyksestä. Opposition edustajat pyrkivät tyypillisesti esittämään mahdollisimman hankalia kysymyksiä. (Wiberg & Koura 1996, 200.) Tässä tarkastelussa välikysymyksessä on kyse juuri tämänkaltaisesta tilanteesta. Oppositio haluaa julkisuutta Lipposen hallitusten aikana kärjistyneelle köyhyysongelmalle.

Wibergin ja Kouran mukaan (mt.) parlamenttikysymysten logiikka noudattaa kaavaa, jonka mukaan kansanedustajat ovat kysyvinään ja ministerit ovat vastaavinaan. Ministereiden reaktiot eivät ole vastauksia lainkaan, vaan ympäröivää puhetta joka harvoin vastaa varsinaiseen kysymykseen. Usein ministeri yrittää suorastaan tietoisesti harhauttaa kysyjää tai kertoo vain sellaista joka on jo yleisesti tiedossa. Poliittisessa diskurssissa onkin kyse peliteoreettisesta tilanteesta, joka ei nojaa yhteistyön periaatteeseen.

Useimmiten parlamenttikysymyksiin on suorastaan hyödyllistä vastata vain osittain. Tällöin ministeriä ei voida syyttää kokonaan asian kiertämisestä, toisaalta hän ei joudu paljastamaan omalta kannaltaan mitään ikävää. Sekä ministerit että kansanedustajat käyttävät kysymysinstituutiota poliittiseen signaalointiin. Tuloksena on pikemminkin

kaksipuolisia monologeja kuin rakentavaa dialogia. (mt., 200-207.) Tämä asetelma tulee hyvin esille tämän tutkimuksen kohteena olevassa välikysymyskeskustelussa. Rakentavaa dialogiakin kyllä käydään, mutta sitä on melko vähän.

Ministereiden vastaukset ovat tässäkin välikysymyskeskustelussa monin paikoin monitulkintaisia ja suorastaan epämääräisiä. On tietenkin vaarallista sitoa käsiään, jos tavoitteet ovat epäselviä ja keinot niihin pääsemiseksi epäluotettavia. Toisinaan itse kysymykset ovatkin tärkeämpiä kuin vastaukset. Poliitiikka on strategista toimintaa, jossa erilaisilla teoilla, kuten välikysymyksillä, on useita erilaisia tarkoitusperiä.

8 KÖYHYYS-PAKETTIKESKUSTELUJEN YLEISLUONNE

8.1 Sisällön erittelyn metodista

Aineiston yleisluontoinen kuvaus on tehty suurimmilta osin soveltamalla perinteistä sisällön erittelyn metodia. Empiiristä aineistoa on kuvattu laskemalla puheenvuorojen määriä ja pituuksia. Näin on pyritty vastaamaan kahteen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen.

Perinteisessä sisällön erittelyssä aineiston sisältöä kuvataan kvantifioimalla sen sisältöä tai tekemällä esimerkiksi tekemällä frekvenssi- tai volyyymimittauksia. Aineistosta voidaan laskea myös palstamillimetrejä. Huomio voidaan kiinnittää joko frekvensseihin, volyyymien mittaukseen tai esimerkiksi luokitteluyksikköjen sisältöön. Yleensä käytetään jotakin luokitusrunkoa. Sisällön erittelyä voidaan soveltaa myös siten, että luokitusyksikkönä ovat useamman lauseen mittaiset lausumat tai ajatukselliset kokonaisuudet. Kaiken kaikkiaan sisällön erittely on metodina joustava, ja sillä tarkoitetaan hyvin kirjavaa joukkoa erilaisia tapoja luokitella ja järjestää laadullista aineistoa. (esim. Pietilä 1969 ja 1973, Eskola 1975.)

8.2 Puheenvuorojen määrä

Seuraavassa tarkastellaan kansanedustajien puheenvuorojen määriä puolueittain. Puheenvuorojen määrät ilmaisevat kunkin puolueen aktiivisuutta köyhyyttä koskevassa keskustelussa. Voidaan olettaa, että mitä enemmän puolue kokonaisuutena kantaa huolta

köyhyyden lisääntymisestä, sitä enemmän se käyttää keskustelussa puheenvuoroja. Aktiivinen osallistuminen köyhyyskeskusteluun kertoo myös halusta vaikuttaa vähimmäisturvan järjestämiseen yleensä. Puheenvuorojen vähyden voidaan puolestaan katsoa kertovan välinpitämättömyydestä koko köyhyysongelmaa ja sen vakavuutta kohtaan.

Jotta empiiriseen aineistoon kuuluvista keskustelukokonaisuuksista (PI/2001, VK1/2001, SKT7/2001, SKT25/2001 ja SKT32/2001) saisi selkeän kokonaiskuvan, on taulukkoon 2. laskettu yhteen kaikki puheenvuorojen määrät. (Liitteessä 2 on nähtävillä yksittäiset taulukot keskustelukokonaisuuksina erikseen.) Tarkastelua syventää taulukko 4, jossa puheenvuorojen määrää tarkastellaan suhteessa puolueen edustuslukuun.

Taulukko 2. Puheenvuorojen määrät yhteenlaskettuna

<u>Puolue</u>	<u>Puheenvuorot (kpl)</u>	<u>osuus kaikista puheenvuoroista (%)</u>
Keskusta	61	36%
Sosiaalidemokraatit	38	22%
Vasemmistoliitto	26	15%
Kokoomus	18	11%
Kristillisdemokraatit	16	9%
Vihreät	6	3%
Ruotsalainen kansanpuolue	5	3%
Perussuomalaiset	1	1%
Yhteensä	171	100%

Tarkastellussa aineistossa selvästi eniten puheenvuoroja ovat käyttäneet Keskusta ja Sosiaalidemokraatit. Toisena tulevat Vasemmistoliitto ja Kokoomus, joiden puheenvuorojen määrät ylittävät yli 10 prosentin rajan. Saatuja puolueiden puheenvuorojen prosenttimääriä voidaan verrata siihen prosenttilukuun, joka kertoo puolueiden edustusluvun eduskunnassa. Näin saadaan parempi käsitys siitä volyymistä ja intensiteetistä, millä puolueet käyttivät puheenvuoroja köyhyyteen liittyvissä keskusteluissa suhteessa omien kansanedustajiensa määrään eduskunnassa. Taulukossa 3 esitellään ensin kansanedustajien jakauma eduskuntaryhmittäin.

Taulukko 3. Kansanedustajien jakautuma eduskuntaryhmittäin vuoden 1999 eduskuntavaalien jälkeen

<u>Puolue</u>	<u>Edustajia (kpl)</u>	<u>Edustajia (%)</u>
Sosiaalidemokraatit	52	26%
Keskusta	47	23,5%
Kokoomus	46	23%
Vasemmistoliitto	20	10%
Ruotsalainen kansanpuolue	12	6%
Vihreät	11	5,5%
Kristillisdemokraatit	10	5%
Perussuomalaiset	1	0,5%
Alkiolaiset	1	0,5%
Yhteensä	200	100%

Taulukossa 4 on vertailtu puheenvuorojen määriä prosentteina puolueen suhteelliseen prosentuaaliseen edustukseen eduskunnassa. Lisäksi on huomioitu suhteen erotus. Erotus voi olla positiivinen, jolloin puheenvuoroja on käytetty enemmän suhteessa edustajien määrään, tai negatiivinen, jolloin puheenvuoroja on käytetty vähemmän suhteessa edustajien määrään.

Taulukko 4. Puolueiden kokonaispuheenvuorojen määrä suhteutettuna puolueiden edustuslukuun

<u>Puolueen puheenvuorojen määrä (%)</u>	<u>Edustus eduskunnassa (%)</u>	<u>Suhteen erotus</u>	
Keskusta	36%	23,5%	+11,5
Sosiaalidemokraatit	22%	26%	-4
Vasemmistoliitto	15%	10%	+5
Kokoomus	11%	23%	-12
Kristillisdemokraatit	9%	5%	+4
Vihreät	3%	5,5%	-2,5
Ruotsalainen kansanpuolue	3%	6%	-3
Perussuomalaiset	1%	0,5%	+0,5

Taulukosta voidaan havaita, että edustuslukuun enemmän puheenvuoroja käyttivät Keskusta, Vasemmistoliitto, Kristilliset sekä Perussuomalaiset. Edustukseen nähden selvästi vähiten puheenvuoroja käytti Kokoomus. Ei voida kuitenkaan olettaa, että edustajat käyttäisivät puheenvuoroja aina suhteessa puolueensa edustajien määrään eduskunnassa. Tarkastelu antaa kuitenkin selkeitä viitteitä puolueiden kiinnostuksesta köyhyysongelmaa kohtaan. Jos aihe koetaan tärkeäksi puolueessa, voidaan olettaa, että puheenvuoroja käytetään paljon nimenomaan suhteessa edustajien määrään eduskunnassa. Kun puheenvuoroja on niukasti suhteessa edustajien määrään asia on tietenkin päinvastoin.

Puheenvuorojen määrään voi vaikuttaa paitsi aiheen kokeminen tärkeäksi myös se, onko edustajilla ylipäätään aiheesta minkäänlaisia mielipiteitä tai tietoa asiasta.

8.3 Puheenvuorojen pituus

Seuraavassa tarkastellaan puolueittain puheenvuorojen yhteenlaskettuja sivumääriä aineistossa. Käytettyjen puheenvuorojen pituuden tarkastelu puolueittain selventää ja laajentaa kuvaa käydyistä eduskuntakeskusteluista. Puheenvuorojen määrä saattaa olla suuri, mutta puheenvuorot lyhyitä, jolloin niihin käytetty aika sekä informaation määrä ovat olleet pieniä. Juuri tästä syystä on hyvä tarkastella myös puheenvuorojen pituuksia. Jälleen voidaan olettaa, että mitä suurempi on puolueen yhdessä käyttämä kokonaissivumäärä, sitä kiinnostuneempi puolue on köyhyyteen liittyvistä teemoista.

Tarkastelusta on jätetty pois ministerien käyttämät puheenvuorot. Jokaisen puolueen kohdalla on laskettu yhteen kaikkien edustajien käyttämien puheenvuorojen sivumäärät. Laskelmat ovat luonnollisesti hieman summittaisia, koska aineistosta olisi ollut vaikeaa laskea tarkkoja palstamillimetrejä. Tässä tapauksessa tarkka millimetreihin ulottuva mittaaminen ei olisi ollut edes tarkoituksenmukaista. Sivun on jaettu mittauksessa kymmeneen osaan, jolloin puolen sivun puheenvuoro on saanut arvon 0,5 viidesosasivun pituinen puheenvuoro arvon 0,2 jne. Aineisto on tulostettu käyttäen fonttikokoja 10. Taulukkoon 5 on laskettu yhteen puheenvuorojen pituudet kaikista edellämainituista keskustelukokonaisuuksista (PI/2001, VK1/2001, SKT7/2001, SKT25/2001 ja SKT32/2001. Lisäksi liitteeseen 3 on kerätty puheenvuorojen pituudet jokaisesta keskustelukokonaisuudesta erikseen.)

Taulukko 5. Puolueiden puheenvuorojen yhteenlasketut pituudet

<u>Puolue</u>	<u>sivumäärä (kpl)</u>	<u>osuus koko sivumäärästä (%)</u>
Keskusta	36,4	37%
Sosiaalidemokraatit	19,2	20%
Vasemmistoliitto	16,8	17%
Kristillisdemokraatit	10,1	10%
Kokoomus	9,5	10%
Vihreät	3,4	4%
Perussuomalaiset	2	1%
Kristillisdemokraatit	1	1%
Yhteensä	97,4	100%

Keskustan puheenvuorojen yhteispituus on selkeästi suurempi kuin muiden puolueiden. Ero seuraavana oleviin Sosiaalidemokraatteihin on melko suuri. Vasemmistoliitolla ja Kristillisillä on huomattavan pitkiä puheenvuoroja, varsinkin jos otetaan huomioon puolueiden edustajien määrää eduskunnassa. Toisaalta Kokoomuksen puheenvuorojen pituus jää melko pieneksi edustajien määrään nähden.

Kun otetaan huomioon sekä puheenvuorojen määrä että pituus, voidaan tiivistäen sanoa, että Keskustapuolue oli selvästi aktiivisin köyhyyskeskusteluun osallistunut puolue. Tämän tutkimuksen puitteissa on mahdotonta analysoida, missä määrin Keskustan oppositioasema kärjistää eroja. Toiselle sijalle pääsevät Sosiaalidemokraatit ja kolmannelle sijalle kipuaa Vasemmistoliitto. Kun puheenvuorojen määriä tarkkaillaan suhteessa edustajien määriin kuva aktiivisuudesta muuttuu hieman. Keskusta on jälleen kärjessä, mutta seuraavaksi tulee Vasemmistoliitto ja vasta kolmantena Sosiaalidemokraatit. Kokoomus jää edustajien määrään suhteutetussa tarkastelussa aivan häntäpäähän.

8.4 Välikysymyskeskustelun sisällölliset teemat

Aluksi on tarpeen huomauttaa, että tästä eteenpäin tutkimuksen empiirisenä aineistona on käytetty ainoastaan edellä mainittua välikysymyskeskustelua. Valintaa on perusteltu aineiston esittelyn yhteydessä luvussa 2. Tutkimuksessa on käytetty laadullisia tutkimusmetodeja, aineiston teemoittelua ja retorista analyysiä.

Kattavan kokonaiskuvan saamiseksi keskustelusta on kartoitettu sisällöllisiä teemoja, joiden varaan keskustelu kokonaisuutena rakentuu. Sisällöllinen teemoittelu paljastaa, mistä aiheista keskustelussa puhuttiin. Näitä keskustelusta löydettyjä teemoja on käytetty hyväksi myös tutkimuksen retorisessa osuudessa. Keskustelusta löytyi hyvin eritasoisia ja laajuisia teemoja. Tärkeimpiä teemakokonaisuuksia olivat keskustelut

- köyhyyden käsitteestä (suhteellinen/absoluuttinen)
- köyhyydestä ilmiönä
 - köyhyyden luonne, määrä ja laatu
 - leipäjonot ja ruokapankkitoiminta
- köyhyyden taustalla olevista syistä

- työttömyyteen liittyvä keskustelu
- verotukseen liittyvä keskustelu
- asenteisiin, arvoihin ja moraaliin liittyvä keskustelu
- aluepoliittinen keskustelu
- köyhyyden vähentämiseen ja ehkäisemiseen sopivista keinoista ja toimenpiteistä
- tuloeroista, niiden kasvusta ja siihen johtaneista syistä
- köyhyyspaketin sisällöstä
- hyvinvointiyhteiskunnan tilasta
- keskustelut nykyisen ja edellisten hallituksen toimenpidelinjauksista.

8.5 Välikysymyskeskustelun äänestyksen tulokset

27.3.2001 äänestettiin edellä mainitun välikysymyksen (VK 1/2001 PTK27/2001) yhteydessä päiväjärjestykseen siirtymisestä. Yhteensä 116 edustajaa äänesti *jaa*, yhteensä 60 äänesti *ei*, *tyhjiä* oli 0 ja yhteensä 23 oli *poissa*.

Taulukko 6. Äänestystulos hallitusryhmät/oppositioryhmät

	Jaa	Ei	Tyhjiä	Poissa	Yht
Hallitusryhmät	115	6	0	18	139
Oppositioyhmät	1	54	0	5	60

Taulukko 7. Äänestystulos eduskuntaryhmittäin

	Jaa	Ei	Tyhjiä	Poissa	Yht
Sosiaalidemokraattinen eduskuntaryhmä	45	1	0	5	51
Keskustan eduskuntaryhmä	0	42	0	5	47
Kansallisen Kokoomuksen eduskuntaryhmä	39	0	0	6	45
Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä	14	4	0	2	20
Ruotsalainen eduskuntaryhmä	7	0	0	5	12
Vihreä eduskuntaryhmä	10	1	0	0	11
Kristillisen Liiton eduskuntaryhmä	0	10	0	0	10
Perussuomalainen eduskuntaryhmä	0	1	0	0	1
Remonttir ryhmä	1	0	0	0	1
Alkiolainen keskustaryhmä	0	1	0	0	1

Hallitukselle esittivät epäluottamuslausetta 42 Keskustan edustajaa, 10 Kristillisen liiton edustajaa, neljä Vasemmistoliiton edustajaa sekä yksi Sosiaalidemokraattinen, Perussuomalainen ja Alkiolainen edustaja.

9 KÄSITYKSIÄ KÖYHYEDEN SYISTÄ JA RATKAISUKEINOJA SEN VÄHENTÄMISEKSI

9.1 Köyhyden teoreettisia selitysmalleja

Käsitykset köyhyden syistä voidaan karkeasti jakaa yhteiskunnallisiin ja yksilöllisiin. Erilaiset *makroteoriat* tarkastelevat köyhyyttä yhteiskunnalliselta kannalta. Tällöin pohditaan mm. köyhyden takana vaikuttavia yhteiskunnallisia tekijöitä, olosuhteita ja prosesseja. Erilaisissa *luokkateorioissa* keskeisin köyhyyttä uusintava tekijä on itse luokkayhteiskunta. (Palander 1996, 14-15.) *Marxilainen luokkateoria* tarkastelee köyhyyttä kapitalistisen yhteiskunnan luokkarakenteen ja tuotantotavan näkökulmasta. Koko yhteiskunnallisen järjestelmän nähdään synnyttävän ja pitävän yllä eriarvoisuutta luokkien välillä. Luokkateorian selitysvoima on vähentynyt ainakin läntisissä kehittyneissä maissa. (esim. Heikkilä 1990, 45-52.)

Useimpien tutkimusten mukaan köyhyys ei kohdistu enää kohtalonomaisesti vain yhteen yhteiskuntaluokkaan, joka perinteisesti on tarkoittanut työväenluokkaa (esim. mt., 45-46). Nykyään köyhyden voidaan katsoa koskettavan tasaisemmin kaikkia eri sosiaaliluokkia. Kainulaisen mukaan sosiaaliluokka erottelee kuitenkin edelleen jossain määrin ihmisten huono-osaisuutta ja sen kasautumista. Erot luokkien välillä ovat viime vuosikymmeninä kuitenkin selvästi pienentyneet ja tasaantuneet. 1990-luvulla suhteelliset erot ovat kääntyneet pitkän laskukauden jälkeen kasvuun. Ylempien toimihenkilöiden riski huono-osaisuuteen suhteessa muihin sosiaaliluokkiin on selvästi vähentynyt. Huono-osaisuus on yleisintä maanviljelijöiden ja työntekijöiden keskuudessa. (Kainulainen 2002, 264-267.)

Pohjoismaissa tunnetuin osittain luokkateoriaankin pohjautuva köyhyden selitysmalli on *Walter Korven teoria* vuodelta 1971. Korpi jaottelee köyhyden riskitekijät kolmeen eri luokkaan. Niitä ovat perustavanlaatuiset rakenteelliset tekijät, riskiä lisäävät tai altistavat tekijät sekä laukaisevat tekijät. Perustavanlaatuisilla tekijöillä Korpi viittaa yhteiskunnallisiin eriarvoisuutta tuottaviin tekijöihin. Riskiä lisäävät tai altistavat tekijät puolestaan ovat rakenteellisia, yksilöllisiä tekijöitä kuten sosio-ekonominen asema, sukupuoli ja ikä. Laukaisevat tekijät ovat välittömästi köyhyyteen johtavia tapahtumia ja olosuhteita. (Korpi 1971, 109-117.)

Funktionalistinen eriarvoisuusteoria puolestaan hyväksyy tietyt yhteiskunnalliset reunaehdot, jolloin sosiaalinen eriarvoisuus on hyväksyttävää tai jopa toivottavaa yhteiskunnan toimivuuden kannalta. Funktionalistinen eriarvoisuusteoria kyllä näkee köyhyyden yhteiskunnallisena ongelmana ja sen poistamisen tavoiteltavana, mutta pitää tietyn tasoista eriarvoisuutta yhteiskunnan toimivuuden kannalta välttämättömänä. (Heikkilä 1990, 47-48.)

Tunnetun funktionalistisen lähestymistavan edustajan Herbert J. Gansin (1973) mukaan tietyn tasoinen köyhyys auttaa varmistamaan mm. sen, että taloudellisesti tai tuotannon kannalta välttämättömät mutta likaiset, vaaralliset tai aliarvostetut työt tulevat tehdyiksi. Lisäksi köyhien olemassaolo varmistaa sen, että huonot, vialliset, käytetyt tai pilaantuneet tuotteet menevät kaupaksi. Gans katsoo myös, että köyhät auttavat legitimoimaan vallitsevat normit tarjoamalla (negatiivisia) esimerkkejä normeista poikkeamisesta. Tämä on tärkeä näkökulma erityisesti korkean työmoraalin ja vähenevän palkkatyön yhteiskunnassa.

Hyvinvointi-ideologiaan perustuvan teorian on katsottu sijoittuvan edellä mainittujen teorioiden välimaastoon. Taloudellisen tehokkuuden rinnalla painotetaan sosiaalista hyvinvointia. Itse yhteiskuntajärjestelmää ei kyseenalaisteta, mutta markkinat ymmärretään epätäydellisiksi ja niitä pyritään korjaamaan erityisesti tulonjakoon liittyvillä toimenpiteillä. Köyhyyden lisääntyminen tai jo pelkkä ilmeneminen kyseenalaistaa hyvinvointivaltion toimivuuden, koska köyhyyden poistaminen on ollut keskeinen hyvinvointivaltion päämäärä erityisesti pohjoismaisissa. (esim. Heikkilä 1990, 45-52; Ritakallio 1991, 19-23.)

Mikrotason teorioissa korostuvat köyhyyden takana olevat yksilötason tekijät. Niissä lähestymistapa on usein pikemminkin psykologinen. Kärjistettynä esimerkkinä voidaan mainita uusklassinen talousteoria, joka ei näe vikaa taloudellisessa järjestelmässä, vaan yksilöiden kyvyttömyydessä ja edesvastuuttomassa käyttäytymisessä (Ritakallio 1991, 21.)

Kulttuuriset teorit tarkastelevat ryhmätason ilmiöitä, jotka hahmottavat esim. elämäntavan köyhyyttä edistäviä piireitä perheissä. Esimerkiksi deprivatiokehäteorian

mukaan sosiaalinen perimä on yksi merkittävä perhetasolla köyhyyttä selittävä tekijä. (Hollman 1978, 115-117.)

Yhteenvedona edellisestä voidaan todeta, että köyhyyden katsotaan johtuvan paitsi yhteiskunnallisista myös yksilöllisistä syistä. Siksi köyhyyden syytekijöitä on tutkimuksessa tarkasteltava sekä yksilöllisellä mikro-, että yhteiskunnallisella makrotasolla. Eri aikakausina on korostettu eri syitä. Ennen hyvinvointivaltion rakennusvaihetta köyhyyden taustalla nähtiin etupäässä yksilöllisiä syitä. 1970-luvulla taas tähdennettiin yksinomaan rakenteellisia syitä. Köyhyyttä pidettiin tuolloin yhteiskunnallisten epäkohtien tuotteena. Toisinaan lähes kaikki sosiaaliset ongelmat selitettiin suoraan yhteiskunnallisten olosuhteiden aiheuttamiksi. 1980-luvulla vilkastunut syrjäytymiskeskustelu toi esiin köyhyyden taustalla piileviä yksilöllisiä syitä. Taloudellinen lama 1990-luvun alussa sai vuorostaan aikaan ongelmien yhteiskunnallistamista.

Viimeaikaisissa tutkimuksissa painotetaan selvästi yhteiskunnallisia ja rakenteellisia syitä, eikä taustalla juuri nähdä selvästi yksilötasoisia tai asenteellisia tekijöitä. Köyhyyden katsotaan johtuvan etupäässä työttömyydestä, sosiaaliturvaan kohdistetuista leikkauksista sekä koko perusturvan rapautumisesta. Joissakin tutkimuksissa painotetaan köyhyyden lisääntyneen yhteiskunnassa vallitsevien arvo- ja moraalikäsitteiden muutosten vuoksi. Kaikkien köyhyysmittarien mukaan työttömät ovat kuitenkin se ryhmä, jolla on suurin riski köyhtyä (Kangas & Ritakallio 1996).

Heinosen (Ritakallio 2002.) mukaan köyhtymisen taustalla ovat erityisesti pitkäaikaistyöttömyys, palkkatulojen pieneneminen sekä sosiaaliturvaan kohdistetut leikkaukset. Mm. viime sijaiseksi tukimuodoksi tarkoitetun toimeentulotuen taso on niin matala, ettei sillä pärjää nykyelämässä. Huolestuttavaa on, että toimeentulotuesta on tullut pysyvä ja jopa elinikäinen sekä periytyvä tulonlähde yhä kasvavalle joukolle. (mt.) Ylivelkaantuminen köyhyyden syynä on lisääntynyt laman jälkeenkin ja on yleistä varsinkin nuorten keskuudessa (Iivari 2000, 133). Yksilökohtaiset syyt ovat historiassa toimineet lähinnä syyllistämisen välineenä tai esimerkiksi perusturvan leikkauksia oikeuttavina argumentteina.

Ennalta voidaan olettaa, että puolueet näkevät tässä tutkimuksessa köyhyyden taustalla sekä yhteiskunnallisia että yksilöllisiä tekijöitä. On kuitenkin hyvin mahdollista, että nimenomaan oikeistopuolueet korostaisivat yksilöllisiä syitä ja vasemmistopuolueet yhteiskunnallisia syitä. Mikäli kansanedustajat ovat selvillä uusimpien köyhyystutkimusten tuloksista, käsitykset köyhyyden syistä pitäisi olla yhteneviä tutkimustulosten kanssa.

Yleensä konservatiivisessa näkemyksessä köyhyyden syitä etsitään henkilökohtaisista ominaisuuksista. On jopa esitetty, että köyhyys on enimmäkseen vapaaehtoista. Charles Murrayn tulkinnan mukaan sosiaaliturvet ovat köyhyyden perussyy ja siten koko sosiaaliturvajärjestelmä olisi romutettava. (ref. Honkanen 1995, 67.) Paitsi tutkijoiden keskuudessa myös erilaisissa medioissa köyhyyden syyt nähdään nykypäivänä useimmiten rakenteellisina. Harvemmin uskalletaan avoimesti väittää köyhyyden johtuvan ainakaan pelkästään yksilöllisistä syistä.

9.2 Puolueiden käsityksiä köyhyyden syistä ja ratkaisukeinoja sen vähentämiseksi

Seuraavassa jaksossa pyritään vastaamaan kahteen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Sitä varten empiirinen aineisto on käyty systemaattisesti läpi puolueittain ja tutkimusmetodina on edelleen sovellettu sisällön erittelyä. Tutkimuskysymyksiin on haettu vastauksia tyypittelemällä tekstiä eli hakemalla puolueittain sekä kaikille puolueille tyypillisiä puhetapoja. Toisaalta on pyritty myös löytämään poikkeuksia sekä eroavaisuuksia.

Ensin käsitellään ensimmäistä tutkimuskysymystä eli eri puolueiden näkemyksiä köyhyyden syistä. Näitä käsityksiä on listattu puolueittain ja jokaisesta mainitusta syystä on erikseen merkitty, montako kertaa syy on saman puolueen puheenvuoroissa mainittu. Samoin on menetelty haettaessa vastausta toiseen tutkimuskysymykseen eli siihen, mitä eri ratkaisukeinoja puolueet ehdottavat köyhyyden vähentämiseksi. Syitä kartoittaessa on käytetty jaottelua yksilöllisiin ja yhteiskunnallisiin tai rakenteellisiin seikkoihin.

9.3 Näkemyksiä köyhyyden syistä

Tarkastellaan ensin, missä kohdin puolueiden käsitykset ovat yhteneviä. Kaikki puolueet näyttävät olevan yksimielisiä siitä, että ehdottomasti tärkein syy köyhyyteen on *työttömyys* ja erityisesti pitkäaikaistyöttömyys. Kaikissa puolueissa myös *kuntien heikko taloudellinen tilanne* nähdään osasyynä köyhyyden lisääntymiseen. Kuntien tilanne selittää kuitenkin ensisijaisesti työttömyyttä ja syrjäytymistä ja vain välillisesti varsinaista taloudellista köyhyyttä. Kuntien heikko taloudellinen tilanne vaikuttaa ainoastaan kunnallisten palveluiden riittävyyteen ja toimeentulotuen jakamiseen. Toimeentulotukea lukuunottamatta, julkisrahoitteiset tulonsiirrothan hoituvat pääosin valtion kansaneläkelaitoksen kautta. Näin ollen, kuntien tilanne vaikuttanee siis enemmänkin työttömyyteen ja syrjäytymiseen ja vasta sitä kautta köyhyyteen. Kaikkien muiden paitsi Kokoomuksen puheenvuoroissa, kolmantena melko tärkeänä köyhyyttä lisäävänä tekijänä pidetään *vähimmäisturvan riittämätöntä tasoa*.

Seuraavassa tarkastellaan vielä käsityksiä köyhyyden syistä eri puolueissa. Suuria eroja ei ole, mutta kuitenkin jokaiselle puolueelle syntyy omanlaisensa profiili, jossa tiettyjä syitä korostetaan toisia enemmän. Puolueet käydään läpi vuosien 1999-2003 edustajamäärien mukaisessa suuruusjärjestyksessä.

Sosiaalidemokraatit pitävät työttömyyden jälkeen toisena tärkeänä syynä vähimmäisetujen liian alhaista tasoa. Kolmantena huomiota kiinnitetään myös kuntien taloudellisen tilanteen heikkouteen, joka puolestaan sosiaalidemokraattien mukaan aiheuttaa palveluiden rapautumista, rajoituksia toimeentulotuen jakamisessa sekä työttömyyttä. Monissa puheenvuoroissa kuntien taloudellista tilannetta sinänsä tai vähimmäisetuuksien matalaa tasoa ei nähdä köyhyyden varsinaisena syynä, mutta niiden nähdään selvästi pahentavan ja lisäävän köyhyyttä. Köyhyyteen liittyvien syiden ja seurausten ketju näyttää varsin epäselvältä ja usein näyttää menevän sekaisin se, mikä on ollut alkuperäinen syy ja mikä taas seuraus.

Merkittävimmät syyt tärkeysjärjestyksessä:

- työttömyys ja erityisesti pitkäaikaistyöttömyys
- vähimmäisetuuksien riittämätön taso
- kuntien heikko taloudellinen tilanne.

Yksittäisiä mainintoja on myös seuraavista syistä:

- asumisen kalleus
- tahaton ylivelkaantuminen
- vääränlaiset, hyvätuloisia suosineet veroratkaisut
- Kokoomuksen ajama tarveharkinta
- nuorten elämänhallinnan kyvyn puute sekä kyvyttömyys hallita raha-asioita.

Syyt ovat siis pääosin rakenteellisia, ainoastaan viimeksi mainittu elämänhallinnan puute sekä kyvyttömyys hallita raha-asioita viittaavat selkeästi yksilöllisiin ominaisuuksiin.

Toisaalta myös tärkeimmän syyn eli työttömyyden taustalla nähdään rakenteellisten syiden lisäksi yksilöllisiä syitä. Niitä ovat mm. motivaation puute, elämänhalun ja -hallinnan puute sekä kannustinloukut. Köyhyyden yksilöllisiä syitä tarkasteltaessa on vaikeaa analysoida viitataanko syiden johtavan aineelliseen köyhyyteen vai syrjäytymiseen, koska köyhyys ja syrjäytyminen liitetään keskustelussa käsitteellisesti läheisesti toisiinsa.

Yksilöllisiä syitä mainitaan erityisesti syrjäytymiseen liittyvässä keskustelussa.

Keskustapuolueen oppositioasema vaikuttaa luonnollisesti puolueen argumentointitapaan ja ilmaisun vapauteen. Työttömyyden jälkeen köyhyyden tärkeimpinä rakenteellisina syinä nähdään vähimmäisturvan riittämätön taso sekä kuntien taloudellisesti heikko tilanne. Tältä osin mielipiteet ovat yhteneviä sosiaalidemokraattien kanssa. Riittämätön vähimmäisturva on keskustalaisille kuitenkin piirun verran tärkeämpi syy. Keskusta korostaa myös sosiaalidemokraatteja enemmän ylivelkaantumista köyhyyden selittäjänä.

Merkittävimmät syyt tärkeysjärjestyksessä:

- työttömyys, erityisesti pitkäaikaistyöttömyys
- vähimmäisetuuksien riittämätön taso
- ylivelkaantuminen
- kuntien heikko taloudellinen tilanne.

Muutamia mainintoja on myös seuraavista syistä:

- asumisen kalleus
- kannustinloukut ja yksilöiden passiivisuus, työ katsotaan kannattamattomaksi

- nuorten elämänhallinnan vaikeudet sekä kyvyttömyys hallita raha-asioita.

Keskustan puheenvuoroissa köyhyyden taustalla korostuu himpun verran sosiaalidemokraatteja enemmän yksilölliset syyt. Keskustan oppositioasemasta johtuen on luonnollista, että Keskusta syyttää koko hallituksen politiikkaa köyhyyden lisääntymisestä. Opposition ja hallituksen välisen vastakkainasettelun näkökulmasta tärkeinä syinä köyhyyden lisääntymiseen nähdäänkin seuraavat:

- hallituksen kykenemättömyys hoitaa työttömyyttä
- hyvätulaisia suosineet poliittiset ratkaisut, joista tärkeimpänä verotukseen liittyvät seikat
- hallituksen sosiaaliturvaan tekemät leikkaukset
- hallituksen koko köyhyyden ongelman vähättely riittävien toimenpiteiden ja poliittisen tahdon puute
- hallituksen markkinaliberalistinen toiminta, joka heijastaa vääräksi katsottuja uusliberalistisia arvoja

Kokoomuksen puheenvuoroissa ainoastaan työttömyys mainitaan selkeästi suurimpana syynä köyhyyteen. Muita syitä mainitaan selvästi harvemmin. Neljän kärkeen sijoittuvat kuitenkin tärkeysjärjestyksessä seuraavat syyt:

- työttömyys
- ylivelkaantuminen
- kuntien heikko taloudellinen tilanne
- kannustinloukut.

Muista puolueista poiketen Kokoomuksen puheenvuoroissa korostetaan sitä, että köyhyys ei poistu pelkästään jakamalla lisää rahaa. Kuitenkaan ei mainita niitä syitä, joista köyhyys sitten tarkemmin ottaen johtuu ja miten sitä tulisi vähentää. Köyhyyden taustalla nähdään myös selkeitä yksilöllisiä syitä:

- elämänhallinnan puute, henkilökohtainen vastuu omasta elämästä puuttuu
- kyvyttömyys hallita raha-asioita

- työmotivaation puute.

Vasemmistoliitto korostaa köyhyyden lisääntymisen tärkeimpänä syynä vähimmäisturvan sekä muun sosiaaliturvan riittämätöntä tasoa. Vasemmistoliitto tekikin köyhyyspakettia varten aloitteen työttömän peruspäivärahan sekä työmarkkinatuen korottamiseksi, mutta hallitus ei hyväksynyt sitä toimenpidelistalleen. Ministerien mukaan peruspäivärahan ja työmarkkinatuen korotuksia hankaloittaa se, että ne vaativat kolmikantaneuvotteluita. Kolmikantaneuvottelut taas vaativat enemmän aikaa ja välikysymyskeskustelun aikaan ne eivät olleet edenneet. Toisaalta myös peruspäivärahojen nostaminen ilman, että ansiosidonnaista työttömyysturvaa nostettaisiin samalla kertaa saatetaan kokea ongelmalliseksi. Kuitenkin esimerkiksi ministeri Soininvaaran mielestä yhteys ansioturvaan ei ole välttämätön, vaan perusturvaa voidaan nostaa kajoamatta ansioturvaan.

Vasemmistoliitto näkee työttömyyden toisena tärkeänä syynä köyhyyden lisääntymiseen. Vasemmistoliittolaisilla on myös käsitys siitä, että poliittinen tahto ei tässä asiassa ole yksinkertaisesti riittänyt ja ongelmaa on vähätelty.

Merkittävimmät syyt tärkeysjärjestyksessä:

- vähimmäisetuuksien sekä perusturvan riittämätön taso
- työttömyys
- poliittisen tahdon puute
- pienituloisiin kohdistuva liian kova verotus erityisesti kunnallisverotuksessa

Yksittäisinä muina syinä mainitaan seuraavia:

- kunnallisten palveluiden heikkous ja rapautuminen
- asumisen kalleus
- ylivelkaantuminen
- suurituloisia suosineet veroratkaisut
- hyvinvointiyhteiskunnan tarkoituksellinen alasajo.

Vihreän liiton puheenvuoroja on niin vähän, että yleistä mielipidettä on hankala analysoida. Vihreiden puheenvuoroissa ei mainita työttömyyttä niin usein kuin muiden puolueiden puheissa ja tärkeämmäksi syyksi köyhyyteen nouseekin vähimmäisturvan

riittämätön taso. Frekvenssien mukaan työttömyys on hyvänä kakkosena. Vihreillä on myös voimakas käsitys siitä, että köyhyyden ongelmaa vähätellään sekä hallituksen että eduskunnan riveissä. Myös hallituksen hyvätuloisia suosineet veroratkaisut nähdään tärkeänä syynä köyhyyden pahenemiseen.

Kristillisdemokraatit jättivät välikysymyksen hallitukselle yhdessä Keskustan kanssa, mikä näkyy puheenvuoroissa ja etenkin käsityksissä köyhyyden syistä. Tärkeimmät syyt ovat kuitenkin työttömyys ja ylivelkaantuminen. Hallitusta syytetään koko köyhyyden ongelman vähättelystä, hyvätuloisia suosineista veroratkaisuista sekä sosiaaliturvaan kohdistuneista rajuista leikkauksista. Kristilliset mainitsevat ainoana puolueena köyhyyttä pahentavina seikkoina liian korkean ruoan arvonlisäveron sekä yksilöllisistä syistä suvun ja yhteisöllisen vastuun merkityksen katoamisen.

Merkittävimmät syyt tärkeysjärjestyksessä:

- työttömyys
- ylivelkaantuminen
- hallituksen välinpitämättömyys ja köyhyyttä pahentaneet toimenpiteet

Muutamia mainintoja on myös seuraavista syistä:

- kuntien heikko taloudellinen tilanne ja epäsuotuisa alueellinen kehitys
- asumisen kalleus
- vähimmäisetuuksien liian matala taso
- elämänhallinnan vaikeudet
- suvun, yhteisöllisen avun ja -vastuun merkityksen vähentyminen.

9.4 Puolueiden näkemykset köyhyyden syistä teoreettisten selitysmallien valossa

Edellä mainitun Walter Korven (1971) teorian valossa tarkasteltuna keskustelussa korostuvat köyhyyden taustalla nähdyt laukaisevat tekijät eli välittömästi köyhyyteen johtavat tapahtumat ja olosuhteet. Yksilön näkökulmasta esimerkiksi työttömyys kuuluu lähinnä laukaisevien tekijöiden joukkoon. Työttömyys on useimmiten tahaton ja tilapäinen olosuhde, joka pitkittyessään aiheuttaa yksilölle yhä syvempää köyhyyttä. On tietenkin

tulkintakysymys, mihin Korven teorian riskiluokkaan työttömyys sijoitetaan. Työttömyys voidaan nähdä myös perustavanlaatuisena yhteiskunnallisena rakenteena joka saa aikaan köyhyyttä. Samaan laukaisevien tekijöiden joukkoon kuuluvat myös ylivelkaantuminen, minimiäitiyspäivärahalla eläminen tai sairauden aikaisesta tulojen romahtamisesta johtuva köyhtyminen. Kaikkien edellisten taustalla on tietenkin se totuus, etteivät nämä olosuhteet sinänsä voi laukaista köyhyyttä, vaan se riittämätön vähimmäisturva, jonka varassa näissä tilanteissa eletään.

Joiltakin osin keskustelu etenee siinä määrin syväluotaavaksi, että siinä käsitellään perustavanlaatuisia riskitekijöitä. Korven teoriassa näillä viitattiin rakenteellisiin yhteiskunnallisiin seikkoihin, jotka tuottavat eriarvoisuutta ja yhteiskuntaluokkia. Tällaisena voidaan pitää mm. keskustelua, jossa pohditaan työttömyyden syitä. Keskusteluun liittyy jonkin verran itse työmarkkinoiden luonnetta pohtivaa keskustelua. Työttömyys puolestaan aiheuttaa olosuhteena köyhyyttä. Kuntien heikkoa taloudellista tilannetta voidaan pitää myös perustavanlaatuisena yhteiskunnallisena rakenteena, joka tuottaa köyhyyttä. Kysymys on tapahtumaketjusta, joka alkaa kunnan heikosta taloudellista tilanteesta. Tilanne aiheuttaa työttömyyttä, heikkoja ja riittämättömiä palveluita, kalliita palveluiden käyttömaksuja jne. Ne taas puolestaan lisäävät köyhyyttä.

Myös keskustelu verotuksen oikeudenmukaisesta rakenteesta, riittämättömästä vähimmäisturvasta ja koko sosiaaliturvajärjestelmän toimivuudesta voidaan liittää perustavanlaatuisiin tekijöihin. Useimmiten vähimmäisturvaa koskeva keskustelu ei kuitenkaan yllä näin analyyttiselle tasolle, vaan keskustelussa ainoastaan todetaan, että tuet ovat yksinkertaisesti liian pieniä.

Riskiä lisääviä tai altistavia rakenteellisia yksilöllisiä tekijöitä, kuten sosio-ekonomista asemaa tai sukupuolta, ei nähdä keskustelussa köyhyyden syynä tai siihen ei ainakaan kiinnitetä huomiota. Esimerkiksi liian alhaista palkkatasoa tai kuulumista työväenluokkaan ei pidetä köyhyyden syynä. Tosin eläkeläisyys ja opiskelijan sosio-ekonominen asema nähdään altistavina rakenteellisina yksilöllisesti vaikuttavina syinä. Korven teoria on siinä määrin epämääräinen, että on melko vaikeaa tulkita, mihin riskitekijäryhmään pitäisi sijoittaa asenteelliset kysymykset, kuten käsitykset hallituksen välinpitämättömyydestä, poliittisen tahdon puuttumisesta tai yksilöllisistä motivaatio-ongelmista.

Funktionalistiseen eriarvoisuusteoriaan sopivia ilmauksia ei keskustelusta löydy lainkaan. Köyhyydellä ei tämän keskustelun valossa näytä olevan mitään positiivisia vaikutuksia. Köyhyyttä tai sen syitä ei käsitellä kulttuurisen teoriankaan näkökulmasta. Keskustelu rakentuukin lähinnä ns. hyvinvointi-ideologiaan perustuvalla teorialla. Taloudellisen tehokkuuden rinnalla näytetään painotettavan sosiaalista hyvinvointia. Taloudellinen tehokkuus nähdään kyllä reunaehtona, jonka puitteissa sosiaalinen hyvinvointi voi toteutua. Jos talous ei toimi tehokkaasti, köyhyys lisääntyy. Itse yhteiskuntajärjestelmää ei juuri kyseenalaisteta, mutta markkinat ymmärretään osin epätäydellisiksi, ja niitä on korjattava tulonjakoon liittyvillä toimenpiteillä sekä pyrkimällä eroon työmarkkinoiden työttömyyttä luovista ja ylläpitävistä piirteistä.

9.5 Käsitteitä köyhyyden ratkaisukeinoista

Seuraavassa käsitellään niitä toimenpiteitä tai keinoja, joita puolueet suosivat tai pitävät oikeina köyhyyden ongelman vähentämisessä. Ensin tarkastellaan, mitä yhteistä eri puolueiden käsityksissä oli.

Ehdotetut toimenpiteet liittyvät luonnollisesti käsityksiin köyhyyden syistä. Koska kaikki puolueet näkivät työttömyyden köyhyyden tärkeimpänä syynä, nähtiin *työttömyyden vähentäminen* luonnollisesti tärkeimpänä keinona köyhyyden vähentämisessä. Käsitteet siitä, miten työttömyys saadaan vähenemään vaihtelivat sekä puolueittain että puolueiden sisällä. Tässä yhteydessä ei kuitenkaan ryhdytä käsittelemään käsityksiä työttömyyden syistä ja ratkaisukeinoista, vaikka työttömyys näyttääkin olevan pääsyy köyhyyteen. Tutkimuksen tarkoituksena on köyhyyden käsitteleminen, työttömyyden syiden tarkempi erittely vaatisi kokonaan oman tutkimuksensa. Työttömyyden vähentämisen ohella muina tärkeinä keinoina nähtiin *kuntien taloudellisen tilanteen parantaminen sekä vähimmäis- ja perusturvaetuksien parantaminen*. Seuraavassa tarkastellaan vielä keinoja ja ehdotettuja toimenpiteitä puoluekohtaisesti.

Sosiaalidemokraattien toimenpidelistä on hajanaisin, eikä siinä näy selviä painotuksia suuntaan tai toiseen. Tämä juontuu siitä, että sosiaalidemokraattien käsitykset köyhyyden syistä koostuvat kaikille puolueille tyypillisistä käsityksistä, eikä mitään omintakeisia painotuksia juuri ole. Kuten kaikki muutkin puolueet, myös sosiaalidemokraatit näkevät

tärkeimpänä keinona *työllisyyden parantamisen*. Kuntien taloudellisen tilanteen parantaminen nähdään myös tärkeänä usean edustajan puheenvuoroissa, mutta näinhän on laita kaikkien muidenkin puolueiden kohdalla. Asunnottomuustilanteen korjaamiseen ehdotetut toimenpiteet nousevat esiin jonkin verran muita puolueita enemmän. Muita toimenpiteitä mainitaan runsaasti, mutta niitä ehdotti kutakin vain yksi tai kaksi edustajaa.

Keskustapuolueen toimenpide-ehdotuksissa korostuvat muita puolueita enemmän *aluepoliittiset keinot*, kuten kuntien taloudellisen tilanteen parantaminen. Kuntien taloudellisen tilanteen helpottamiseksi tehdään seuraavat ehdotukset:

- kuntien valtionosuuksien jakoperusteita pitäisi muuttaa ja osuuksia korottaa. Osuuksille ehdotetaan jopa korvamerkintää, jotta rahat menisivät varmasti sosiaali- ja terveystalouden kehittämiseen, peruspalveluiden ylläpitämiseen sekä työllisyyden parantamiseen.
- Keskusta vaatii tasa-arvoisempaa aluepolitiikkaa. Siinä tulee huomioida paitsi palveluiden saatavuus myös työllisyysnäkökohdat. Muuttotappiokuntia sekä niitä kuntia, joissa on eniten työttömyyttä, tulee tukea. Tämä koituu myös suurissa kasvukeskuksissa asuvien parhaaksi, sillä siten asumiskustannukset saadaan pysymään paremmin kurissa.
- Aluepoliittisten seikkojen yhteydessä otetaan lisäksi huomioon yrittäjyyden esteiden poistaminen sekä erityisten yritystukien tarve joillakin alueilla. Tämä taas parantaisi työllisyyttä sekä lisäisi kuntien taloudellista liikkumavaraa.

Keskustan toimenpidelistalla korostetaan lisäksi *lapsiperheille suunnattuja tulonsiirtoja*. Keskusta vaatii palautettavaksi kaikkiin tukimuotoihin (esimerkiksi työmarkkinatukeen) lapsikorotukset, jotka aikoinaan leikattiin pois. Lisäksi vaaditaan lapsilisien korottamista ja kotihoidon tuen nostamista. Kaiken kaikkiaan Keskusta vaatii kaikkien perusturvaan tehtyjen leikkausten palauttamista lamaa edeltäneelle tasolle. Tulonsiirtojen lisäksi Keskusta vaatii *osinko- ja optiotulojen verottamista*. Pääomaverotukseen Keskusta ei kuitenkaan halua yrittäjyyden tukemisen perusteella puuttua.

Kokoomus, kuten kaikki muutkin puolueet, peräänkuuluttaa *työllisyyden parantamiseen* tähtääviä toimia parhaana keinona ehkäistä ja vähentää köyhyyttä. Muista toimenpiteistä

aineistossa on vain muutamien edustajien yksittäisiä mainintoja. Työllisyyden parantamisessa korostetaan yritystoiminnan esteiden poistamista, yritystukia ja kaikenlaisia yrittäjyyttä tukevia toimia. *Työnteon kannattavuuden parantamista* pidetään myös tärkeänä. Kannattavuutta parantaa Kokoomuksen mukaan etenkin kannustinloukkujen purkaminen. Kokoomuksen puheenvuoroissa korostetaan, että köyhyyden ongelmaa ei voida ratkaista korottamalla tulonsiirtoja. Sen sijaan ei kerrota, miten ongelma sitten tulisi ratkaista. Työllisyyden parantaminen ja työntekoon kannustaminen näyttäytyvät tärkeimpinä keinoina.

Muina toimenpiteinä mainitaan myös seuraavia:

- Peruspäivärahan ja työmarkkinatuen korotusta voidaan harkita, jos korotukset menevät kaikkien pienituloisimmille.
- Lapsikorotukset kansaneläkkeeseen ja työmarkkinatukeen ovat suotavia
- Peruspalvelut on turvattava huolehtimalla kuntien taloudellisen tilanteen kohentamisesta.

Vasemmistoliitto painottaa puheenvuoroissaan selkeästi muita puolueita enemmän tulonsiirtojen korotusten tärkeyttä. Erityisesti korostetaan *peruspäivärahan sekä työmarkkinatuen tason korottamista*. Tästä huolimatta Vasemmistoliittokin näkee työllisyyden parantamisen tärkeimpänä keinona. Melko moni edustaja näkee tärkeänä myös *kuntien taloudellisen tilanteen parantamisen*. Valtionosuuksia tulisi Vasemmistoliiton mielestä korottaa ja rahojen normiohjausta tulisi lisätä. Lisäksi kiinnitetään jonkin verran huomiota pienituloisia suosivien verotusratkaisujen kehittelyyn. Yhtenä vaihtoehtona esitetään kunnallisverotuksen muuttamista osittain progressiiviseksi.

Muista puolueista poiketen Vasemmistoliiton edustajat ehdottavat työttömien muodostamien yhdistysten rahoittamista. Työttömien yhdistysten katsotaan edistävän työttömien elämänhallintaa ja aktiivisuutta sekä auttavan työnhaun motivoinnissa. Erityisesti aikuisopiskelijoiden koulutusmahdollisuuksien parantaminen nähdään tärkeänä. Useampi edustaja vaatii myös minimitason sairauspäivärahojen tasokorotuksia.

Vihreiden puheenvuoroissa korostuu hallituksen linjan kehuminen ja sen tukeminen. Erityisiä painotuksia toimenpidelistasta ei löydy, onhan puheenvuorojen määräkin niin pieni, ettei mitään luotettavia yleistyksiä oikein voida tehdä.

Kristillisdemokraattien puheenvuoroissa työllisyyden parantamisen ohella esiintyvät useaan kertaan myös *asumiskustannusten kurissapitäminen, ruoan arvonlisäveron alentaminen, pienimpien sairauspäivärahojen korottaminen sekä pienituloisia hyödyttävät veroratkaisut*. Verokysymyksessä Kristilliset esittävät erityisesti pienituloisten veronkevennyksiä kunnallisverotuksessa. Kunnallisverotuksen ansiovähennyksen käyttö tulisi saada tehokkaammaksi tai kunnallisverotukseen tulisi saada selkeä alennus sosiaaliturvan varassa eläville.

Muina toimenpiteinä mainitaan kuntien taloudellisen tilanteen kohentaminen, kaikkien vähimmäisetuuksien tason nostaminen, erityisesti peruspäivärahan korotus sekä ylivelkaisten aseman helpottaminen velkajärjestelykäytäntöä korjaamalla. Erikoisempina keinoina mainitaan sosiaalityön vahvistaminen sekä ay-liikkeen aktivoiminen köyhyden vastaisessa taistelussa.

10 POLIITTISTEN ONGELMIEN RETORINEN TARKASTELU

Ennen siirtymistä empiirisen aineiston retoriseen tarkasteluun on paikallaan pohtia poliittisten ongelmien luonnetta ja tekstuaalisuutta, politiikan ja retoriikan välisiä yhteyksiä sekä sitä, miten retorinen tarkastelu sopii poliittisia arvoja ja asenteita kartoittavaan tutkimukseen. Lisäksi tässä jaksossa esitellään lyhyesti retoriikan historiaa ja paneudutaan tarkemmin empiirisen aineiston analysoinnissa käytettävään Chaïm Perelmanin argumentaatioteoriaan.

10.1 Poliittisten ongelmien ja argumentaation luonteesta

Poliittisten ongelmien luonne poikkeaa huomattavasti loogisista ongelmista. Poliittiset ongelmat liittyvät sosiaaliseen maailmaan, jossa ongelmille ei voi määrittää oikealla päättelyllä saavutettavaa objektiivista loppupistettä. Poliittiset erimielisyydet syntyvät,

koska sosiaaliin ongelmiin ei ole olemassa yhtä ainoaa objektiivisesti todistettavissa olevaa ratkaisua. Ongelman ratkaisusta voidaan esittää vain erilaisia subjektiivisia käsityksiä. (Billig 1991, 39, 47.) Paitsi käsitykset sosiaalisten ongelmien ratkaisusta myös käsitykset itse sosiaalisten ongelmien olemassaolosta ja luonteesta sekä niihin liittyvistä tavoitteista vaihtelevat tulkitsijan mukaan. Yksimielisyys katoaa jo silloin kun määritellään, mikä on sosiaalinen ongelma, minkälainen ongelma on ja tuleeko sille tehdä jotain vai ei.

Politiikka näyttäytyy kansalaisille useimmiten puheena tai tekstinä. Kieli luo todellisuutta ja on osa tapahtumia ja ilmiöitä samalla kun se muovaa käsityksiä, mielikuvia ja merkityksiä maailmasta. Ihmistieteissä tapahtumat ja tosiasiat eivät siis puhu puolestaan, vaan ne on aina selitettävä ja kytkettävä yhteyksiinsä ennen kuin asia ymmärretään. Toisin sanoen todellisuus on aina kielen kautta tapahtuvaa tulkintaa. Tämä pätee myös politiikassa (esim. Pekonen 1991,46). Suurin osa meistä muodostaa käsityksensä politiikasta ja poliittisista tapahtumista tiedotusvälineiden ohjaamana. Tiedotusvälineiden välittämä tieto on kuitenkin aina tulkittua. Politiikka on jotain abstraktia, joka on aina puhuttava tai kirjoitettava esiin ja selitettävä niille, jotka eivät itse ole siinä aktiivisesti läsnä. Ja vaikka pääsisimme seuraamaan politiikkaa ilman toisten tekemiä tulkintoja, on meidänkin luoma käsityksemme siitä vain yksi tulkinta muiden joukossa.

Politiikka ei ole pelkkää puhetta vaan myös toimintaa, jonka tarkoitus on joko muuttaa tai ylläpitää asioiden tilaa. Poliittinen puhe ei ole vain tosiasioiden toteamista vaan kulloisen tilanteen tai todellisuuden määrittelyä. Kun puhutaan politiikan sisällöstä tai politiikasta muutoksen ja ylläpitämisen välineenä, kyseessä olevat asiat tai ilmiöt on aina ensin määriteltävä. Tässäkin tutkimuksessa käytetyssä empiirisessä aineistossa näkyy kamppailu köyhyyden ilmiön määrittelyvallasta.

Parlamentaarisen politiikan luonteeseen kuuluu kamppailu siitä, kenen kielellä ja termeillä tilanne ja todellisuus kulloinkin määritellään. Itse puhetilanteessa puhujan motiivi on vaikuttaa kuulijoihin jollain tavalla. Poliittinen puhe ja kieli ovat siis tekoja, jotka pyrkivät vakuuttamaan kuulijat. Kielen poliittisuuteen kuuluu myös se, että siinä on kyse päätöksistä ja toimintatavoista, joihin liittyy valinnan mahdollisuus. Määrittelyvallan kamppailusta sekä päätösten ja toimintatapojen valinnan mahdollisuudesta seuraa, että

taivuttelu ja suostuttelu liittyvät väistämättä poliittiseen puheeseen ja kielenkäyttöön. (Pekonen 1991, 46-47,55.)

Politiikan kieli ei ole neutraali väline, jonka avulla välitetään itsenäisesti muodostettuja käsityksiä ja ideoita. Se on institutionaalistunut merkitysten rakenne, joka kanavoi poliittista ajatusta ja toimintaa tiettyihin suuntiin. (Connolly 1983,1.) On hyvä huomata, että muutos politiikassa vaatii muutosta myös kielessä ja merkityksissä.

Tulevaisuuteen suuntautuvassa politiikan tekemisessä retoriikalla ja argumentaatiolla on vahva asema. Poliittiseen toimintaan liittyvästä muutoksen tavoittelusta seuraa, että omia näkökantoja tukevalla ja toisaalta vastakkaisten tulkintojen uskottavuutta vähentämään pyrkivällä argumentaatiolla on suuri merkitys poliittisessa toiminnassa.

Tulkinnanvaraisuus vaatii perustelevaa ja oikeuttavaa argumentaatiota. Demokraattisessa järjestelmässä toiminnan lähtökohdiksi valitaan ne näkökulmat ja mielipiteet, jotka saavuttavat eniten yleisön kannatusta. (Oksanen 1996, 19-20.)

10.2 Poliitikka, arvot ja retorinen näkökulma

Yleisesti voidaan sanoa, että retorisisessa analyysissä tarkastellaan, kuinka tietyistä lähtökohdista päädytään tietynlaisiin johtopäätöksiin. Kyse on myös sen selvittämisestä, miten tekstin avulla tuotetaan tietynlaista todellisuutta. (Koistinen 1998, 50.) Retorinen analyysi tarjoaa lukuisia keinoja osoittaa tekstiin sisältyviä arvostuksia. Retorisen analyysin avulla voidaan etsiä tekstissä ilmeneviä vallitsevan kulttuurin arvoja. On kuitenkin syytä muistaa, että omia arvoja on mahdotonta tiedostaa täydellisesti. Parhaatkin arvoja kartoittavat analyysit nojaavat intresseihin ja arvoihin, jotka ovat vain osin nähtävissä ja tulkittavissa. (Kaakkuri - Knuutila 1999,264.) Perelman on kehittämässään argumentaatioteoriassa paneutunut arvopäätelmien tarkasteluun. Teoria antaa välineitä nimenomaan arvoasetelmia sisältävien tekstien tarkasteluun ja siten sopii mainiosti tässä tutkimuksessa esitettyjen tutkimuskysymysten selvittämiseen.

Politiikka ja retoriikka on perinteisesti liitetty yhteen jo antiikin ajoista lähtien (mt.). Politologi John S. Nelson (1990, 265) katsoo, että antiikin sofistien luoma retoriikka oli ensimmäinen politiikkaa tutkiva tiede. Suomessa retoriikkaan tavalla tai toisella nojaavia

väitöskirjoja sekä varsinkin alempia opinnäytteitä on julkaistu runsaasti erityisesti valtiopoliittisella alueella, mutta myös muiden yhteiskuntatieteiden alueella. Retorinen ote sopii hyvin poliittisia asetuksia tarkastelemaan tutkimukseen, onhan kielen poliittisuus ja toisaalta politiikan kielellisyys nykyihmisen kokemuksissa kiertämättömiä. (Palonen & Summa 1996, 9-13.) Retorisen analyysin kohteena on itse teksti ja sen vaikutuskeinot. Retorinen analyysi on kiinnostunut sekä ilmiöstä että asiain sisällöstä. Retoriikka ei siirrä syrjään kielen hienouksia, vaan vaatii herkistymään niille. Kielikuvat ja ilmaisujen värikkyys tai niukkaisuus ja niiden asema uskottavuuden luomisessa ovat retorisen analyysin kohteita. Lisäksi retorisisissa analyysissä ollaan kiinnostuneita ilmiöiden tunnelatauksista sekä puhujan ja kuulijan suhdetta osoittavista ilmauksista. Kohteena on myös tekstin laajempi sosiaalinen yhteys. Keskeinen on retorisen tilanteen yhteiskunnallisesti määräytyvä käsite, joka sisältää puhujan, yleisön ja puheen foorumin.

Retoriikan perustana on argumentaatio, ja muut retoriset tehokeinot rakentuvat sen varaan. Näkemys on peräisin Aristoteleen (1997) puhetaidon oppikirjasta *Retoriikka*, joka yli 2300 ikävuodestaan huolimatta tunnustetaan yhdeksi retoriikan perusteoksista. *Retoriikka* -teoksesta on peräisin myös paljon käytetty puheiden vaikutuskeinojen kolmijako: ethos, pathos ja logos. Ethos tarkoittaa puhujan luotettavuutta, pathos tarkoittaa puhujan kykyä herättää kuuntelijoissa tunteita ja saattaa kuuntelijat puhujan kannalta suotuisaan mielentilaan. Logos tarkoittaa sanoman esittämistä ja perustelemista siten, että kuuntelija hyväksyy puhujan esittämän asian.

Vaikutuskeinojen kolmijakoa voidaan tarkastella myös arviointinäkökulman mukaisesti. Retoriseen analyysiin kuuluu argumenttien kriittinen analyysi ja arviointi eli logos-tason arviointi, jossa arvioidaan yksittäisiä argumentteja. Psykologinen näkökulma analysoi ethoksen ja pathoksen keinoja. Sosiaalinen näkökulma tutkii puhujaa, yleisöä ja foorumia. Kielellinen näkökulma erittelee analogioita, metaforia ja muita vastaavia. (Kaakkuri - Knuutila 233-236.)

10.3 Retoriikan historiasta

Retoriikkaa esittelevissä teoksissa antiikin retoriikka mainitaan usein länsimaisen ajattelun alkupisteeksi. Näin siksi, että retorinen näkökulma on kiinnostunut ihmisten käyttämistä

symbolisen ilmaisun muodoista. Kommunikoinnin taas katsotaan syntyvän yhteisöllisten kielenkäytön normien ja yhteisesti hyväksytyjen symbolien myötä. Retoriikan merkitys ja muodot ovat muuttuneet aikojen saatossa. Mm. Brian Vickers (1988) on kirjoittanut laajan ja tunnetun kokonaisesityksen retoriikasta ja sen historiasta.

Antiikin ajalla retoriikka oli ennen kaikkea oppi vakuuttamisen tekniikasta. Keskiajalla retoriikalla tarkoitettiin lähinnä puheen tehokeinoja. Uudelle ajalle siirryttäessä retoriikan merkitys väheni, ja sen katsottiin tarkoittavan sisällölle alisteisia, lähinnä puheen ulkokuoreen liittyviä seikkoja. (Koistinen 1998; Palonen & Summa 1996.)

10.4 Uuden retoriikan merkityksestä

Viime vuosikymmeninä retoriikka on kokenut jonkinasteisen renessanssin samalla kun on alettu puhua ”uudesta retoriikasta”. Vanhalla retoriikalla viitataan lähinnä oraaliseen kulttuuriin kun taas uudessa retoriikassa korostuu tekstuaalisuus. (Palonen & Summa 1996, 40-41.) Uusi retoriikka ei ole mikään yksi metodi tai näkökulma vaan kokoelma erinäisiä tulkintoja, jotka vaihtelevat esimerkiksi tieteenaloittain. Uuden retoriikan syntyyn on vaikuttanut ihmistieteissä tapahtunut paradigmaattinen murros. 1970-luvun vaiheilla yhteiskuntatieteissä tapahtui käänne, josta puhutaan lingvistisenä, tulkinnallisena, kulttuurisena tai retorisenä käänteenä. (mt., 7.)

Käänne on merkinnyt sitä, että sosiaalisilla ja kulttuurisilla ilmiöillä ei enää katsota olevan tiettyä objektiivisesti havainnoitavaa olemusta. Uuden käänteen mukaan ilmiöt hahmottuvat vain merkityksellistämisen kautta. Merkityksellistäminen tapahtuu erityisesti kielenkäytön avulla. Todellisuus on siis aina enemmän tai vähemmän tulkintaa, joka tapahtuu kielen ehdoilla.

Ennen kuin siirryttiin kohti ”uuden retoriikan” aikaa, retoriikalla oli käsitteenä vähättelevä sävy. Retoriikka ymmärrettiin ”valheelliseksi” tai ”väritetyksi”, joksikin sellaiseksi jonka sisältö oli vähämerkityksistä tai korkeintaan sen muoto oli tärkeää. (Palonen & Summa 1996, 7.) Retoriikan ymmärtäminen kaunopuheisuutena merkitsi uskoa puheen tai tekstin ulkoisen muodon ja sisällön luonnolliseen erottumiseen toisistaan viestinnässä. Uusi retoriikka kyseenalaistaa tämän vastakkainasettelun.

Belgialainen Chaïm Perelman kritisoi edellä kuvattua dualistista kartesiolaista logiikkaa ja väitti, että kielellinen ilmaisu voidaan nähdä kokonaisvaltaisena kommunikointina, jolloin käsitteitä ei voida jakaa ulkokuoreen ja sisältöön. Siten ulkokuoreesta riippumatonta kommunikointia ei voi olla olemassa (Summa 1989, 74-93). Uusi retoriikka ei pidä retorista vakuuttamista pinnallisena sanoilla vaikuttamisen, vaan ”normaalina järjellisen inhimillisen ajattelun ja vuorovaikutuksen” tekniikkana. Uuden retoriikan mukaan kaikki inhimillinen päättely, koskepa se sitten tosiasioita, arvoja tai uskomuksia, etenee retorisesti. (mt.,93.)

Perelmanin ohella uuden retoriikan tärkeitä teoreetikkoja ovat myös Kenneth Burke ja Stephen Toulmin. Erityisesti Perelmania ja Toulminia voidaan pitää yhtenä modernin retoriikkatutkimuksen käynnistäjänä. Heidän työnsä jatkajia löytyy Amsterdamin ja Brysselin koulukunnista. Suomessa argumentoinnin retoriseen analyysiin ovat suuntautuneet viime vuosina esimerkiksi Summa, (1989) Viljanen (1994) ja Saarelainen (1996). (Palonen & Summa 1996, 10-11.)

Suomessa Perelmanin argumentaatioanalyysiä on käytetty yhteiskuntatieteistä varsinkin politologiassa, mutta Perelmaniin nojaavat tutkimusmenetelmät ovat lisääntyneet viime vuosina myös sosiologian ja sosiaalipolitiikan alalla. Teoriaa on käytetty useissa pro gradu -tutkielmissa, mutta myös väitöskirjatasoisissa töissä. Esimerkiksi Matti Hyvärinen (1994) on käyttänyt perelmanilaista tutkimusotetta väitöskirjassaan *Viimeiset taistot*.

Perelmanin suurin ansio on Summan mukaan siinä, että hän kumosi retoriikan pelkkään kaunopuheisuuden rajoittuvan merkityksen ja toi sen takaisin klassiseen yhteyteensä päättelyn ja vakuuttamisen tutkimukseksi. (Summa 1996, 64.) Perelmanin teoriassa muoto ja sisältö eivät ole kaksi erillistä asiaa, vaan toisiinsa kietoutuneita päättelyn ja vakuuttamisen elementtejä.

Uuden retoriikan näkökulmasta argumentoinnin keskeinen piirre on yhteisymmärryksen tavoittelemisen tilanteessa, jossa on mahdollista valita useamman kuin yhden vaihtoehdoisen uskomuksen tai päätelmän välillä. Uusi retoriikka tarkastelee kielellisiä tuotteita tekoina, maailmaa muuttavina tarkoituksellisina tuotteina, joiden aikaansaamiseksi on täytynyt tehdä valintoja. (Summa 1989, 99.)

10.5 Perelmanin argumentaatioteorian lähtökohdat

Perelman on yksi argumentointia painottavan modernin retoriikatutkimuksen merkittävistä käynnistäjistä. Perelmanin pääteokseksi voidaan katsoa hänen yhdessä Olbrechts-Tytecan kanssa kirjoittama *The New Rhetoric. A Treatise on Argumentation* (alkuteos *Traité de l'argumentation: La nouvelle rhétorique* vuodelta 1958.) Perelman kehitteli myöhemmin teoriaansa teoksessa *Retoriikan valtakunta* (alkuteos *L'empire rhétorique. Rhétorique et argumentation* vuodelta 1977.) Perelmanin teoriaa on pidetty Manner-Euroopassa 1980-luvulta alkaen filosofis-lingvistisen, luonnollisen argumentaation tutkimuksen käynnistäjänä. Perelmanin tavoitteena on ollut esittää kattava teoria argumentoivan tekstin tai puheen analysoimiseksi. Paitsi metodina ja analyysin välineenä teoriaa voidaan tarkastella inhimillisen ajattelun ja kielen käytön erittelynä

Perelman erottaa käsitteellisesti *demonstraation* ja *argumentoinnin*. Demonstraatiossa on kyse formaalista päättelystä, jonka tulokset ovat suoraan lähtökohdista johdettavissa ja siten tiedossa jo etukäteen. Esimerkiksi matematiikka ja formaali logiikka ovat tällaisia. Argumentoinnissa sen sijaan liikutaan todennäköisyyksien maailmassa. Argumentointi etenee aina ajasta ja paikasta riippuvien premissien kautta epävarmasta varmaan ja uskomuksesta totuuteen tai päinvastoin. Argumentoinnin tarkoitus on vuorovaikutuksen avulla päätyä tietyn tilanteen uudelleenmäärittelyyn ja muokkaamiseen. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1958/1971, 13-31; Summa 1996, 65-66.) Argumentoinnin ja demonstraation ratkaiseva ero on yleisölähtöisyydessä. Argumentoinnin tavoitteena on joko määrittely tai määrittelemättömän yleisön hyväksynnän saavuttaminen.

Demonstraatio on tapa todistaa, mikä on *oikea* päätelmä riippumatta siitä, onko kukaan valmis hyväksymään sitä. (Summa mt., 66.)

Aristoteles jakoi vaikuttamisen keinot kolmeen keskenään vuorovaikutuksessa olevaan elementtiin: *ethokseen, pathokseen ja logokseen*. (ks. esim. Aristoteles 1991.) Kaksi ensimmäistä kytkeytyvät kommunikaatioon prosessina ja kolmas argumentin abstraktiin sisältöön. Elementtien keskinäisessä yhteenkietoutuneisuudessa korostuu uuden retoriikan näkemys argumentoinnin luonteesta, jonka mukaan argumentointi tapahtuu aina jossain

kontekstissa ja sisältää puhujan (retorin) ja yleisön välisen suhteen. (Summa 1989, 96-98.) Perelmanin teoria rakentuu näiden perinteisten kolmen elementin varaan.

Ethos tarkoittaa puhujan esittäytymistä tekstissä, hänen tarkoituksensa ja asemaansa. Perelmanin teoriassa ethosta tutkitaan tarkastelemalla keskustelun yleisökonstruktioita. *Pathos* viittaa argumentoijan ja yleisön välisiin, argumentaatiota edeltäviin ja siitä riippumattomiin yksimielisyyden alueisiin. Perelmanille näitä oletettuja yhteisymmärryksen alueita ei erikseen perustella, vaan argumentoija ottaa ne huomioon suunnitellessaan, miten yleisöä kannattaa lähestyä. *Logoksilla* eli varsinaisilla argumentaation tekniikoilla puolestaan tarkoitetaan niitä rakenteellisia periaatteita, joiden varassa argumentaatio etenee.

Seuraavassa luvussa tarkastellaan tutkimuksen empiiristä aineistoa ja tutkimuskysymyksiä, joiden yhteydessä paneudutaan yksityiskohtaisemmin Perelmanin argumentaatioteoriaan. Tutkimuksen luottavuus paranee samalla kun metodologian yksityiskohtainen tarkastelu kytkeytyy yhteen empiirisen osan kanssa.

11 KÖYHYYS-PAKETTIKESKUSTELUN ASENNEILMASTO JA RETORINEN LUONNE

Tässä vaiheessa on hyvä muistuttaa lukijaa jälleen siitä, että analyysi on tehty pelkästään köyhyyspakettikeskusteluun liittyneestä välikysymyskeskustelusta, kuten edellä aineiston esittelyn yhteydessä todettiin.

11.1 Keskustelun yleisökonstruktio - kenelle puhutaan?

Perelmanille argumentaation keskeinen piirre on sen *yleisölähtöisyys*. Argumentoinnin suhde yleisöön erottaa argumentoinnin esimerkiksi pohdiskelusta. Argumentoinnin keskeinen tavoite on yleisöön vaikuttaminen, sen hyväksynnän saavuttaminen. Tavoitteena ei ole pelkästään älyllisen hyväksynnän saaminen vaan myös jonkin toiminnan eteenpäin vieminen. Yleisö on argumentoijan konstruoima kohde eikä, sen tarvitse olla fyysisesti läsnä tai edes olemassa. (Perelman 1996, 16-19.)

Argumentaation keinot sovitetaan aina yleisön luonteen mukaan. Perelman erottaa toisistaan kaksi yleisökonstruktion päätyyppiä: *universaaliyleisön* ja *erityisyleisön*. Universaaliyleisön käsite viittaa kaikkiin määrittelemättömästi normaaleihin, arvostelukykyisiin ihmisiin, periaatteessa siis koko ihmiskuntaan. Erityisyleisö on toisaalta universaaliyleisön vastakohta, toisaalta universaaliyleisö sisältää joukon lukemattomia erityisyleisöjä. Erityisyleisöllä tarkoitetaan tiettyjä rajattuja kokonaisuuksia, joilla voidaan tarkoittaa esimerkiksi jonkin saman asiantuntemuksen omaavaa ihmisjoukkoa. Erityisyleisö merkitsee ajallisesti, tilallisesti tai jonkin periaatteen nojalla rajautunutta kuulijoiden tai lukijoiden joukkoa. Erityisyleisön koostumus tiedetään ennalta ja sen oletetaan hyväksyvän tietyt väitteet ja argumentaation menetelmät. (mt., 20-27.) Tästä seuraa, että mitä laajempi ja heterogeenisempi yleisö on kyseessä, sitä vaikeampaa puhujan on argumentoinnillaan vakuuttaa ja saada väitteilleen kannatusta (Kuusisto 1996, 275-276).

Universaaliyleisön käsite on Perelmanin argumentaatioteorian kritisoiduimpia kohtia (esim. Ray 1978; Golden 1986). Perelman pitää universaaliyleisöön vetoamista hyvän argumentoinnin kriteerinä. Poliittisen tekstin tutkijalle tämä tuottaa tietynlaisen ongelman. Summa (Summa 1996, 72-73) huomauttaa, että ryhmäkohtainen tai luokkaetuihin vetoava argumentointi ei voi olla universaalialia. Poliittinen retoriikka jää perelmanilaisittain ”huonon” tai irrationaalisen argumentoinnin alueelle. Poliittisen retoriikan ryhmäkohtainen tai luokkaetuihin vetoava luonne on kuitenkin viime aikoina huomattavasti vähentynyt, koska puolueiden äänestäjäkunta ei ole enää selkeästi sidottu tiettyyn ryhmään tai tiettyyn yhteiskuntaluokkaan. Vaikka Summa toteaa, että universaaliyleisön käsite voikin olla kiistanalainen tai jopa hyödytön, retoriikasta kiinnostuneelle yhteiskuntatieteilijälle yleisön universaaliuuden aste on kiinnostava kysymys. Universaaliuuden astetta pohtimalla voidaan esimerkiksi kuvailla ja eritellä konkreettista argumentoivaa tekstiä. (mt., 72-73.)

Määritelmän mukaista universaaliyleisöä ei voida havaita periaatteessa ollenkaan kyseessä olevassa eduskuntakeskustelussa. Tässä tarkastelussa universaaliyleisön käsite suhteutetaan kansalliseen mittakaavaan, jolloin universaaliyleisö muodostuu Suomen kansalaisista. Tästä näkökulmasta koko välikysymyskeskustelu on suunnattu universaaliyleisölle, ovathan eduskunnan täysistunnot julkisia tilaisuuksia, joita kuka

tahansa voi tulla seuraamaan. Köyhyyspakettikeskustelu sai tiedotusvälineissä jo ennen nimenomaista välikysymyskeskustelua runsaasti huomiota osakseen. Suurin osa keskustelusta myös televisioitiin, joten niin edustajat kuin ministeritkin olivat etukäteen tietoisia siitä, että media on kiinnostunut aiheesta. Keskustelun universaaliuuden aste suurenee sen saaman laajan julkisuuden myötä.

Puheen suuntaaminen universaaliyleisölle ilmenee keskustelun argumentoinnin tavoissa. Keskustelu on luonteeltaan köyhyyttä melko perinpohjaisesti analysoivaa, jota käytetään yleensä puhuttaessa universaaliyleisölle. (Perelman 1996, 24.) Pelkästään asiantuntijayleisölle suunnattu puhe tuskin sisältäisi yhtä paljon käsittehdintoja, eli pohdintaa ja kiistelyä siitä, ovatko köyhyys tai tuloerot todella lisääntyneet vai eivät.

Keskustelussa on monin paikoin vakuuttelevaa argumentointia. Perelmanin mukaan vakuuttamista ja järkeen vetoavaa argumentointia käytetään juuri universaaliyleisöön vedottaessa, kun taas erityisyleisölle suunnatussa argumentaatiossa tähdätään suostutteluun. (mt., 25.) Universaaliyleisöä vakuuttaa myös kansalaismielipiteen tärkeyteen vetoaminen. Keskustelussa universaaliyleisölle suunnattu argumentointi ilmenee myös niissä kohdin, joissa puhuja tukeutuu erilaisiin tilastoihin ja auktoriteetteihin. Universaaliyleisöä vakuutetaan myös vetoamalla arvoihin ja maalailemalla ankeita kuvia köyhyydestä ja kurjuuden täyttämästä elämästä.

Jos keskustelua tarkastellaan teemoittain, voidaan havaita joitakin eroja yleisökonstruktion muodostumisessa. Keskustelun suurta osaa luonnehtii argumentointi, jossa pohditaan köyhyyden luonnetta ja laajuutta sekä toisaalta lisääntyneeseen köyhyyteen johtaneita syitä ja sopivia ratkaisukeinoja sen vähentämiseksi. Näiden teemojen käsittelyssä käytetään paljon yleispätevää argumentointia. Yksimielisyys korostuu köyhyyden poistamiseen tähtäävissä tavoitteissa, mutta mm. käsitykset ongelman laajuudesta, ratkaisukeinoista ja syistä vaihtelevat puolueittain, samoin ongelman priorisointi muihin yhteiskunnallisiin ongelmiin nähden. Tässä mielessä suuri osa keskustelusta on erityisyleisölle, tässä tapauksessa kunkin puolueen äänestäkunnalle suunnattua. Jos mahdollinen äänestäjäkunta toisaalta ymmärretään melko laajasti, kuten puolueiden luokkasitoutuneisuuden löystytyä on tehty, sitä yritetään vakuuttaa etupäässä yleispätevin argumentaation keinoin.

Äänestäjäkunnan ymmärtäminen laajasti lisää keskustelun yleisökonstruktion universaaliuuden astetta.

Keskustelun sisältä voidaan löytää useampia erityisyleisöjä. Niitä ovat hallitukselle, eduskunnalle, oppositiolle, yhdelle tietylle puolueelle sekä yksittäisille edustajille tai ministereille suunnatut puheenvuorot. Potentiaalinen äänestäjäkunta voidaan luokitella omaksi erityisyleisön ryhmäksi. Erityisyleisölle puhuminen ilmenee paitsi suorista viittauksista myös tietyistä argumentoinnin tavoista. Erityisyleisölle suunnattuja argumentteja leimaa tässä tapauksessa asiantuntijakielen ja -sanaston runsaampi käyttö sekä viittaaminen sisäpiirin tietoihin.

Monin paikoin puhe suuntautuu koko salille. Se tulee parhaiten esille me-muodon käyttämisessä sekä viittauksissa päättäjiin tai poliitikkoihin. Toisinaan myös yhteiskunnalla viitataan nimenomaan valtiollisiin poliittisiin päättäjiin. Erityisyleisölle tarkoitettuja argumentointitapoja löytyy erityisesti tuloeroihin liittyvässä keskustelussa, jossa ruoditaan mm. pääomaverotuksen rakennetta. Myös alue- sekä työllisyyspoliittisessa keskustelussa on erityisyleisölle suunnattuja argumentteja melko runsaasti, samoin ylivelkaantumisen hoitamisen keinoista puhuttaessa.

Oman puolueen äänestäjäkuntaa vakuutellaan vetoamalla puolueelle tyypillisiin arvoihin, kuten esimerkiksi sosiaalidemokraattien ja vasemmistoliiton tapauksessa vetoaminen solidaarisuuteen, tasa-arvoon ja sosiaaliseen eriarvoisuuteen. Kaikki puolueet huomioivat äänestäjät käyttämällä melko runsaasti myös tiettyihin yleispäteviin arvoihin, kuten oikeudenmukaisuuteen, vetoamista argumentoinnissaan. Ainoastaan Kokoomuksen puheenvuoroissa arvoihin vetoaminen on harvinaista.

Seuraavassa tarkastellaan tyypillisiä yleisökonstruktioita yksittäisten puolueiden tasolla. Niiden rakentumisessa ei ole merkittäviä puolueittaisia, mutta joitakin huomionarvoisia seikkoja voidaan havaita.

Sosiaalidemokraattien puheenvuoroissa monet edustajat suuntaavat puheensa suoraan hallitukselle. Hallitus saa etupäässä moitteita. Kritiikkiä annetaan niin köyhyyspaketin sisällöstä kuin hallituksen politiikasta ylipäättäänkin, esim. työllisyyden hoidosta. Puolueen

rivit näyttävät hajoavan merkittävästi sen suhteen, kuinka tyytyväisiä hallituksen toimintaan ollaan. Jotkut edustajat ovat hyvin tyytyväisiä, toiset ilmaisevat selkeästi tyytymättömyytensä. Koko puolue on kuitenkin yksimielinen siinä, että köyhyyspaketti ei toteutunut Sosiaalidemokraattien tahdon mukaisesti. Köyhyyspaketin laajuus ja sisältö ei siis tyydytä Sosiaalidemokraatteja. Huomattava osa puheenvuoroista on suunnattu suoraan Keskustapuolueelle ja etenkin edustaja Mauri Pekkariselle.

Keskustan edustajat suuntaavat myös suuren osa puheenvuoroistaan hallitukselle. Se johtuu luonnollisesti siitä, että juuri Keskusta on välikysymyksen esittäjä. Negatiivisesti sävyttynyt kritiikin kohdistuu useimmiten pääministeri Lipposeen. Puheenvuoroja osoitetaan myös usein suoraan Kokoomukselle, jota syytetään liiallisesta markkinaliberalismista ja hyvinvointiyhteiskunnan alasajosta. Myös Vasemmistoliitto saa oman osansa kritiikistä. Sitä puolestaan moititaan perinteisen vasemmistolaisen tavoitteen eli köyhän asian ajamisen unohtamisesta.

Kokoomuksen puheenvuoroissa puhetta ei avoimesti suunnata lainkaan hallitukselle. Hallitusta ei sen paremmin moitita kuin kiitetäkään. Tästä voidaan tietysti päätellä, että Kokoomus on hallituksen linjaan ja kyseiseen köyhyyspakettiin niin tyytyväinen, että mitään kommentoitavaa ei ole. Muutama edustaja sen sijaan suuntaa osan puheestaan selkeästi oppositiolle. Myös joitakin ministereitä ja edustajia puhutellaan yksittäisinä henkilöinä. Oman värikkään keskustelunjuonteensa muodostaa edustaja Zyckowiczin dialogi useiden, lähinnä Keskustan edustajien kanssa. Zyckowiczin ja Keskustalaisten dialogissa käsitellään tuloerojen kasvua ja verotuskysymyksiä.

Vasemmistoliitto kritisoi puheenvuoroissaan Sosiaalidemokraattien tavoin melko usein hallituksen toimintaa. Useat ministerit saavat osansa, suosituimpia negatiivisen kritiikin kohteista ovat pääministeri, sosiaali- ja terveysministeri sekä työministeri. Oppositiolle sen sijaan lankeaa moitteen sijasta lähinnä kiitosta. Vasemmistoliitto on tyytyväinen siihen, että köyhän asia on vihdoinkin otettu eduskunnassa esiin.

Kristillisdemokraattiset edustajat keskittyvät myös puheenvuoroissaan hallitukselle suunnattuun kritiikkiin. Voimakkaan kritiikin kohteena on myös Vasemmistoliitto, joka

saa moitteita köyhän asian unohtamisesta. Puheenvuorojen vähyyden vuoksi pienimmille puolueille ei synny muita selkeitä erityispiirteitä.

11.2 Argumentoinnin esisopimukset - mihin sanottu ankkuroidaan?

Perelmanin mukaan argumentaation yleisölähtöisyyden vuoksi argumentoivalla puheella on oltava oletus siitä, mihin ylipäätään voidaan vedota jonkin väittämän tai arvostelman tueksi. Argumentoijan ja yleisön välillä on eräänlaisia implisiittisiä esisopimuksia eli julkilausumattomia yksimielisyyden alueita, oletuksia joilla kyseessä olevaa yleisöä kannattaa lähestyä. (Summa 1996, 70. Kuusisto 1996, 277.) Esisopimukset määrittävät argumentaation lähtötilanteen ja ovat perusta sille, mihin ja miten argumentoinnissa vedotaan. Esisopimukset ovat siis oletettuja tai tavoiteltuja yhteisymmärryksen alueita puhujan (tai kirjoittajan) ja yleisön välillä.

Esisopimukset voivat Perelmanin (Perelman 1982, 23; Perelman 1996, 28-40.) mukaan koskea joko

- a) todellisuutta tai **tosiasioita**, sitä mitä pidetään totena, todennäköisenä tai normaalina (faktat, totuudet, oletukset, otaksumat jne.) **tai**
- b) suotavuutta tai **arvostuksia**, haluttuja asioiden tiloja (arvot, hierarkia, päättelysäännöt).

Tässä yhteydessä on huomattava, että todellisuus ja tosiasiat ymmärretään relatiivisina käsitteinä, eli tosiasia on se, mitä *pidetään* totuutena tai mitä ei yleensä kyseenalaisteta. Tosiasioita ja arvostuksia koskevat oletukset toimivat argumentoinnissa eri tavoin. Tosiasioita koskevat argumentit suunnataan yleensä universaaliyleisölle, kun taas arvostuksia koskevat argumentit suhteutetaan johonkin erityisyleisöön. (Summa 1996, 70; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 67-76.)

Tarkasteltavana olevasta keskustelusta löytyi muutamia yksimielisyyden alueita, joita ei kyseenalaistettu. Kukaan ei näytä kyseenalaistavan sitä, että köyhyys on sosiaalinen, taloudellinen ja moraalinen ongelma ja sitä tulee pyrkiä vähentämään. Sitä, miksi köyhyyteen tulisi puuttua, perusteltiin vetoamalla enimmäkseen universaaleiksi katsottaviin arvoihin ja moraliin. Sen sijaan yksimielisyys ei enää riittänyt siihen, *minkälainen* köyhyys on nähtävä ongelmallisena. Oikeastaan kaikki muut puolueet, paitsi

Kokoomus olivat sillä kannalla, että suhteellisenkin köyhyyden lisääntyminen on huolestuttavaa. Kokoomuksen sisältä löytyi joitakin vastakkaisiakin käsityksiä.

Tosiasian luonteen saavutti myös kiistaton sosiaalisen ja alueellisen eriarvoisuuden sekä tuloerojen kasvu 1990-luvun loppupuolella. Suhtautumien näihin vaihteli luonnollisesti puolueittain. Argumentoinnin perusteella Keskusta ja Vasemmistoliitto näkivät kyseiset asiat tärkeämpinä huolenaiheina kuin Sosiaalidemokraatit tai Kokoomus.

Melkoista erimielisyyttä herätti kysymys siitä, onko köyhyys tosiasiaassa kasvanut vai ei. Kokoomus epäili tätäkin asiaa muita puolueita enemmän. Kiistelystä aiheeksi nousi erityisesti se, minkälainen köyhyys on lisääntynyt. Itse asiassa hyvin suuri osa keskustelusta käytetäänkin sen ruotimiseen, onko köyhyys lisääntynyt vai ei, ja jos näin on, niin minkälainen köyhyys. Köyhyyden lisääntymistä vakuuteltiin etupäässä vetoamalla mitä erilaisimpiin tilastoihin ja tutkimuksiin.

Arvoihin tukeutuvan argumentoinnin analyysissä on tapana erotella **abstraktit** ja **konkreettiset** arvot. Esimerkkeinä abstrakteista arvoista Perelman (1996, 34-36.) ottaa esiin kauneuden ja oikeuden. Mitä abstraktimpi arvo on kyseessä, sitä vaikeampaa sen oikeutusta on kiistää. Konkreettisia arvoja taas ovat esimerkiksi kirkko ja isänmaa. Konkreettinen arvo liittyy ainutkertaiseksi ymmärrettynä aina johonkin erityiseen oloon, esineeseen tai laitokseen. Abstraktimmat arvot sen sijaan sopivat Perelmanin mielestä hyvin yhteiskunnallisen kritiikin lähtökohdiksi, koska abstraktit arvot sopivat muutosvaatimuksia sisältävään argumentaatioon. Vallitsevan asiantilan säilyttämistä kannattavat puhujat aloittavat yleensä argumentoinnin konkreettisilla arvoilla, kun taas muutoksen puolesta puhujat aloittavat abstrakteilla arvoilla. (mt.)

Universaaliyleisölle tarkoitetut arvopäätelmät nojautuvat yleensä abstrakteihin arvoihin, jolloin niiden sisältö jää epämääräiseksi. Kun arvot esitetään korkealla abstraktisella tasolla, ne voivat saavuttaa fakталuonteen ja esiintyä argumentoinnin itseäänselvyyksinä eli todellisuuden kategoriaan kuuluvina esisopimuksina (Summa 1996, 70). Erityisyleisöön vedottaessa arvopäätelmiin on sisällytettävä konkreettisempia arvoja. Kyseisessä välikysymyskeskustelussa arvoihin tukeutuvassa argumentaatiossa lähtökohtana oli useimmiten universaalisia, abstrakteja arvoja. Kaikki puolueet suosivat sellaisia arvoja kuten oikeudenmukaisuus, tasa-arvo ja suomalainen hyvinvointiyhteiskunta. Abstrakteja

arvoja käytti argumentoinnin tukena selvästi eniten Keskusta, mutta melko runsasta se oli myös Sosiaalidemokraattien, Kristillisdemokraattien sekä Vasemmistoliiton puheenvuoroissa. Kokoomuksen puheenvuoroissa arvokeskustelu kaiken kaikkiaan jäi vähemmälle ja varsinkin universaaliin, abstrakteihin arvoihin nojaaminen on vähäistä.

Millaisiin arvoihin eri puolueet sitten vetosivat? Kokoomusta lukuun ottamatta kaikille tyypillisiä arvoja keskustelussa olivat oikeudenmukaisuus, solidaarisuus, vastuu ja hyvinvointiyhteiskunta. Vaihteluakin oli, mutta erot eivät olleet kovin silmiinpistäviä. Keskusta käyttää argumentoinnissaan hieman muita useammin ja ponnekkaammin sellaisia arvoja kuten pohjoismainen hyvinvointiyhteiskunta, universaaliuuden periaate, vastuu ja sivistysvaltio. Santeri Alkion oppeihin viitattiin useaan kertaan. Keskusta ei halua unohtaa ”köyhän asiaa”, ja kokee liiallinen markkinaliberalismin uhaksi. Vasemmistoliitto erottuu taas siinä, että se korostaa poliittisen tahdon sekä sosiaalisuuden ja solidaarisuuden arvoja. Vasemmistoliitto mainitsee ainoana myös uusliberalismin uhan puheenvuoroissaan.

Kristillisdemokraatit sen sijaan korostivat ainoana puolueena kristilliseen perinteeseen selkeästi liittyviä arvoja kuten lähimmäisyyttä ja yhteisvastuuta. He painottivat myös perheeseen, sukuun sekä muita yhteisöllisyyteen liittyviä arvoja. Sosiaalidemokraattien arvoihin liittyvässä argumentoinnissa ei ole selkeitä erityispiirteitä, vaan siinä esiintyi melko tasaisesti kaikkia niitä arvoja, joita lähes kaikki puolueet korostivat.

Sosiaalidemokraatit olivat kuitenkin ainoita, jotka käyttivät argumentoinnissaan käsitettä sosiaalipolitiikka, muut puolueet korvasivat sen lähes poikkeuksetta sanalla yhteiskuntapolitiikka.

Abstrakteihin arvoihin nojaavan argumentoinnin perusteella voidaan päätellä, että kaikki puolueet kannattavat kiistatta hyvinvointiyhteiskunnan säilyttämistä. Tosin tämän käsitteen merkityssisältö näyttää vaihtelevan puolueittain. Tärkeää tuntuu olevan myös käsitteellisellä tasolla tulonjakoon liittyvä oikeudenmukaisuus, vaikka senkin merkityssisältö vaihtelee puolueittain. Joissakin tapauksissa abstrakteja arvoja konkretisoitiin argumentaation edetessä, mutta useimmiten ne jätettiin hyvin abstraktille tasolle. Hieman yllättäen Kristillisdemokraatit käyttivät enemmän konkreettisempia arvoja argumentoinnissaan kuin muut puolueet, vaikka he eivät ollutkaan vallitsevan asiantilan säilyttämisen kannalla vaan pyrkivät etupäässä muutokseen. Kristillisten puheenvuoroissa

nojattiin sellaisiin arvoihin kuten kirkko, Raamattu, hyväntekeväisyysjärjestöt, työväenliike ja kansalaisyhteiskunta. Kokoomus näyttää olevan säilyttävällä kannalla, ja se käyttääkin muita vähemmän abstrakteja arvoja argumentoinnissaan. Tosin Kokoomuksen arvoihin vetoava argumentointi oli vähäistä myös konkreettisten arvojen suhteen.

Oikeastaan kaikki muut puolueet ilmaisivat eksplisiittisesti tyytymättömyytensä hallituksen köyhyyspakettiin ja pyrkivät siten muutokseen, mikä näkyikin runsaana arvokeskusteluna ja nimenomaan runsaana abstrakteihin arvoihin vetoamisena.

Päätelystä ovat tärkeä argumentoinnin lähtökohta. Kuten edellä on mainittu, Perelman kuvaa päätelystä arvostuksia koskevien esisopimusten yhdeksi alalajiksi. (Perelman 1996, 30.) Perelmanin mukaan (mt., 37.) päätelystä voidaan rinnastaa otaksumiin, jotka taas ovat todellisuutta koskevien esisopimusten alalaji.

Käsitystä Perelmanin argumentoinnin lähtökohdista sekoittavat eriaikaisiin suomennoksiin liittyvät ongelmat. Suomalaisissa Perelmania lainaavissa teksteissä lähtökohtiin viitataan joko päätelystäntöjen tai lokuksen käsitteellä. Toisaalta puhutaan myös ”paremmaksi arvioimisen” yleisistä premisseistä. Ennen kuin Leevi Lehto suomensi teoksen *Retoriikan valtakunta* (Perelman 1996.), suomalaisissa teksteissä puhuttiin Perelmanin argumentaatioteorian lokuksista, jolloin yleensä viitattiin Perelmanin vuonna 1982 julkaistuun teokseen (Perelman 1982, 29-31). Leevi Lehto on kuitenkin suomentanut *Retoriikan valtakunnassa* saman asian kutsumalla **lokuksia** topos- eli **päätelystäntöiksi**. (Perelman 1996, 37-38). Yleinen lokus ja yleiset päätelystäntöt tarkoittavat siis samaa asiaa eli kysymyksessä on vain käsitteiden suomentamiseen liittyviä eroavaisuuksia. Summan ehdottama suomenkielinen tulkinta lokuksen käsitteelle on ”yhteismaa” Yhteismaalla hän viittaa puhujan ja kuulijan välillä olevaan alueeseen, josta ei tarvitse neuvotella (Summa 1989, 118). Tässä tutkimuksessa käytetään jatkossa päätelystäntöjen käsitettä. On hyvä muistaa, että päätelystäntöt eivät suinkaan ole Perelmanin keksintöä, vaan retoriikan päätelystäntöjä on pohdittu jo Aristoteleen ajoista lähtien. (mt.)

Yleiset päätelystäntöt jaetaan kahteen peruskategoriaan: kvantitatiiviseen eli **määrälliseen** ja kvalitatiiviseen eli **laadulliseen**. Määrällisiin perusteisiin vetoamista käytetään, kun asian paremmuutta perustellaan suuremmalla määrällä. Periaatteen mukaan määrä ratkaisee arvon: mitä enemmän, sitä kestävämpää ja uskottavampaa. Yleiseen mielipiteeseen vetoaminen on hyvä esimerkki määrällisestä päätelystäntöstä

arviointiperusteena. Laadullisiin päättelysääntöihin perustuvassa argumentaatiossa vedotaan asian ainutkertaisuuteen, korvaamattomuuteen, hetkellisyyteen tms. Laadullisten päättelysääntöjen käyttäminen on tyypillistä muutokseen pyrkivälle argumentaatiolle. Useimmiten muutoksen uskottava perusteleminen edellyttää normaalin kyseenalaistamista, jolloin määrällinen perustelu yleensä pettää. (Perelman 1982, 29-31; Summa 1989, 105-106; Perelman 1996, 37-38.)

Kyseisen välikysymyskeskustelun erityispiirre on, että köyhyyttä ei pidetä hyvinvointiyhteiskunnan normaalina tilana, joten köyhyyden vähentäminen ja siten muutoksen perusteleminen ei edellytä normaalin vaan erityistilanteen kyseenalaistamista. Tällöin määrällinen perustelu ei enää tunnukaan pettävältä. Tämä tulee hyvin esille keskustelusta. Tarkasteltaessa keskustelussa ilmeneviä päättelysääntöjä on helppoa huomata, että varsinkin muutoksen pyrkivissä puheenvuoroissa käytetään määrällisiin päättelysääntöihin vetoamista. Etupäässä vedotaan köyhyyden määrälliseen lisääntymiseen.

Muutokseen pyrkivissä puheenvuoroissa vedottaan mm. seuraaviin määrällisiin perusteisiin:

- Köhyyspaketin markkamääräinen pienuus.
- Yleinen hyvä taloudellinen tilanne, positiiviset kansantalouden luvut ja pitkään jatkunut nousukausi.
- Köyhyyden suhteellinen ja absoluuttiseen lisääntyminen.
- Yleinen mielipide, suurin osa kansalaisista ei hyväksy köyhyyden lisääntymistä.
- Sosiaaliturvaetuksien markkamääräinen pienuus.

Puolustuskannalla tai säilyttävällä kannalla olevissa puheenvuoroissa tilanne on tietenkin päinvastainen. Asian luonteen vuoksi, niissäkin käytetään määrällisiä perusteita. Laadullisiin seikkoihin vedotaan koko keskustelussa hyvin vähän. Tämä johtuu tietenkin keskustelun sisällöllisestä luonteesta; köhyyspakettihan oli markkamääräinen lisäys budjettiin. Toiseksi köyhyyteen puuttumista on luonnollista perustella sen määrällä. Mitä enemmän köyhyyttä, sitä huolestuttavampi tilanne on ja sitä tärkeämpää siihen on puuttua. Puolustuskannalla olevat taas pyrkivät kumoamaan väitteen köyhyyden runsaasta lisääntymisestä tai vetoavat esimerkiksi riittäväntasoisiiin sosiaaliturvaetuksiin.

Puolueiden välillä ei ollut juurikaan eroa argumentoinnin päättelysäännöissä.

Kokoomuksen puheenvuoroissa käytettiin hieman muita puolueita enemmän laadullisia perusteita, mikä johtuu siitä, että Kokoomus on keskustelussa muita puolueita useammin puolustuskannalla. Kokoomus on puolustusasemissa etenkin niissä puheenvuoroissa, joissa etuuksissa ei nähdä kovin paljon korjattavaa tai sitten koetaan, että köyhyys ei ole tosiasiallisesti lisääntynyt kovinkaan paljon. Tässä keskustelussa ei siis päde se, että juuri muutokseen pyrkivissä puheenvuoroissa olisi käytetty enemmän laadullisiin päättelysääntöihin liittyviä perusteita.

Päättelysääntöjä voidaan tutkia myös etsimällä keskustelusta erilaisiin teemoihin tukeutuvia osia, joissa pätevät samanlaiset päättelysäännöt. Menettely on suurin piirtein sama kuin sisällön erittelyssä, jossa keskustelukokonaisuus jaettiin tiettyihin teemoihin. Keskustelusta löytyi tällä menetelmällä erityinen arvokeskustelun kokonaisuus, jossa päättelysäännöt tukeutuivat ihmisarvoon. Varsinkin tältä osin keskustelu oli ulkoiselta muodoltaan hyvin värikästä ja tunteikasta, mutta sisällöltään melko pintapuolista ja erittelemätöntä. Arvokeskustelua siis kyllä käytiin, mutta se ei tuntunut etenevän tai syvenevän kovin pitkälle.

11.3 Varsinaiset argumentointitekniikat

Argumentaation kulku voi olla perusrakenteeltaan assosiativista tai dissosiativista. Assosiativisessa eli sidosmuotoisessa argumentoinnissa argumentoiija liittyy yhteen erilaisia elementtejä. Tarkemmin ilmaistuna assosiativisessa argumentoinnissa premissejä koskeva hyväksyntä siirretään koskemaan myös johtopäätöksiä. Argumentaation kulku voi olla myös dissosiativista, jolloin argumentoinnissa pyritään saattamaan erilleen tekijöitä, jotka kieli tai vakiintunut perinne sitoo yhteen. (Perelman 1996, 58; Perelman 1982, 53-137.)

Assosiativinen argumentointi

Assosiativiset argumentointityypit jaetaan edelleen kolmeen eri pääluokkaan; *kvasilogisiin, todellisuuden rakenteeseen perustuviin sekä todellisuuden rakennetta luoviin argumentointitekniikoihin*. Argumentointikeinot eivät useissa tapauksissa ole täysin

puhtaita ja joskus on hankalaa tulkita, onko kyseessä esimerkiksi kvasilooginen vai syy-seuraussuhteeseen nojaava argumentointi. Perelmanin kuvaamat argumentointikeinot voidaan nähdä heuristisina apuvälineinä, joiden avulla voidaan kuvata yleisösuhdetta ja käytettyjen argumenttien heijastamaa laajempaa mentaalista rakennetta. Mielenkiinnon kohteena on tällöin se, mistä käytetty argumentti kumpuaa, eikä niinkään se, miten argumentit sijoittuvat Perelmanin luokitusrunkoon. (Koistinen 1998, 46.)

1. Kvasilooginen argumentointi jäljittelee muodollista loogista tai matemaattista päättelyä. Kvasiloogiselle argumentoinnille on tyypillistä kvantifioivuus, ja se etenee Perelmanin demonstraatioksi kutsumalla tavalla. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 190-195.) Kvasiloogiseen argumentointiin kuuluu esimerkiksi *jakamiseen perustuva argumentointi*, jossa johtopäätös muodostetaan arvioimalla ensin kokonaisuuden osia erikseen. Kvasiloogista argumentointia ovat myös *määritelmät, analyysit, kahden erillisen tapahtuman vertailu ja, samanlaisten tapausten yhtenäisen kohtelun tai vastavuoroisuuden vaatiminen*.

Kvasiloogisessa argumentoinnissa yritetään sulkea pois inhimilliseen toimintaan kuuluvat kilpailevat tulkinnat, yksilölliset arviointiperusteet ja muuttuvat taustaolosuhteet. Sen avulla pyritään luomaan mielikuva objektiivisesta totuudesta ”laboratorio-olosuhteissa”. Tilastotieteen ja todennäköisyyksien käyttö yksilön toimintaa ennustettaessa voidaan tulkita kvasiloogiseksi argumentaatioksi. (Perelman 1996, 62-92.) Vertailu toimii kvasiloogisena argumenttina silloin, kun se ei johda todelliseen paino- tai mittajärjestelmää hyödyntävään mittaamiseen. (Perelman 1996, 86). Esimerkiksi valtion menojen vähentämistä voidaan perustella budjetin tasapainottamisella. On selvää, että vertailukohteen valinta sinänsä kertoo puhujan tarkoituksesta.

Määritelmässä on hyvä huomata, että määrittelykin merkitsee aina valintaa. Yleensä mikä tahansa asia tai ilmiö voidaan aina määrittellä toisin. Suuri osa tarkastellusta välikysymyskeskustelusta on kvasiloogista argumentointia. Tämä näkyy nimenomaan köyhyyden runsaana määrittelemisenä. Köyhyyttä ilmiönä pyrittiin määrittelemään erilaisin käsittein ja sen määrää hahmotettiin tukeutumalla erilaisiin tilastoihin ja tutkimuksiin. Mitään yksimielistä määritelmää köyhyyden luonteesta tai sen määrästä ei keskustelun aikana syntynyt. *Analyysin* kohteena olivat lähinnä köyhyyden ja tuloerojen

kasvuun johtaneet syyt sekä keinot köyhyyden ratkaisemiseksi. Myös itse köyhyyspakettia sekä Lipposen hallituksen toimia analysoitiin eri tasoilla. Omaksi määrittelyn kohteeksi nousi työttömyyden syiden ja ratkaisukeinojen analysointi.

Vertailun suosituin kohde olivat Ahon ja Lipposen hallitukset. Myös eri puolueiden toimia vertailtiin keskenään ja puolueiden toimintaa analysoitiin köyhyyden ja tuloerojen lisääntymisen suhteen. Myös eri maiden toimintalinjoja vertailtiin paljon. Suomen työllisyys- ja sosiaalipoliittisia toimia verrattiin erityisesti Ruotsiin ja muihin Pohjoismaihin, mutta myös koko Eurooppaan. Köyhyyden luonnetta määriteltäessä otettiin avuksi vertailu nykytilanteen ja historian välillä.

Vertailua ja siihen liittyen *samanlaisiksi määriteltävien asioiden samankaltaista kohtelua* vaadittiin lähinnä pieni- ja suurituloisten kesken. Muutokseen pyrkivissä tai tyytymättömyyttä osoittavissa puheenvuoroissa kritisoitiin hallituksen toimia, jotka ovat suosineet lähinnä rikkaita, menestyviä ja hyvätuloisia. Nyt vaadittiin huomiota myös huono-osaisille ja köyhille. Näissä kohdin vedottiin oikeudenmukaisuuteen ja tasa-arvoon. Erityisesti Keskusta, Kristilliset ja Vasemmistoliitto käyttivät paljon tämänkaltaista argumentointia, vähiten sitä esiintyy Sosiaalidemokraattien ja Kokoomuksen puheenvuoroissa. Vastavuoroisuuden vaatiminen tuli esille myös eri politiikan lohkoja vertailtaessa. Tällöin kyse on prioriteeteistä. Jos rahaa riittää veronkevennyksiin ja puolustusmenoihin, niin miksei sitten sosiaaliturvan tason nostamiseen. Tämänkin tyyppistä argumentointia käyttivät eniten Keskusta, Kristilliset ja Vasemmistoliitto.

2. Todellisuuden rakenteeseen nojaavan argumentoinnin vaikuttavuus perustuu siihen, että se on jonkinlaisessa suhteessa jo todennetun faktan kanssa. Argumentoinnissa vedotaan usein *kausaalisiin peräkkäisyysiteisiin*, kuten syiden tutkimiseen ja seurausten toteamiseen. Vaihtoehtoisesti kyse voi olla tavoite-keino suhteesta. Peräkkäisyys voi ilmetä myös *pragmaattisessa argumentissa*, jossa jotain tosiseikkaa arvioidaan sen seurausten perusteella. Toisaalta voidaan vedota myös *rinnakkaisuuteisiin*, kuten henkilöön ja hänen tekoihinsa tai arviointeihinsa. Henkilöön liittyvä arvostus on luonnollisesti se tekijä, joka saa toiset jäljittelemään tai ihailemaan henkilön tekoja. Tähän liittyy auktoriteettiin kytkeytyvä argumentointi, jossa haetaan väitteelle hyväksyntää henkilön tai ryhmän nauttiman arvostuksen turvin. (Perelman 1996, 93-114.)

Melko suuri osa välikysymyskeskustelun argumentoinnista oli todellisuuden rakenteeseen nojaavaa. Kausaalisuhteet koskivat lähinnä arviointeja köyhyyden ja tuloerojen syistä ja seurauksista, toisaalta kausaalisuhteisiin vedottiin myös puhuttaessa köyhyyden vähentämisestä ja siihen sopivista keinoista. Pragmaattista päättelyä esiintyi myös jonkin verran, silloin köyhyystilannetta arvioitiin pelkästään seurausten perusteella pohtimatta lainkaan sen syitä.

Selviä kausaalisuhteita nähtiin myös eri hallitusten ja vallitsevan köyhyystilanteen välillä. Syyllinen lisääntyneeseen köyhyyteen oli tietenkin lähinnä Lipposen viimeisin hallitus. Tämä muodostui keskustelussa hyvin vallitsevaksi argumentoinnin keinoksi Keskustan puheenvuoroissa. Lipposen hallitus leimattiin syylliseksi usein myös Vasemmistoliiton ja Kristillisten puheenvuoroissa. Sosiaalidemokraatit syyttivät Lipposen hallitusta selvästi harvemmin. Huomionarvoista on, että kaikki muut puolueet paitsi Kokoomus näkivät joissakin puheenvuoroissa Lipposen hallituksen toimenpiteet syynä lisääntyneeseen köyhyyteen. Kokoomusedustajat näkivät siten Lipposen hallituksen toimissa vain myönteisiä seikkoja.

Henkilöihin ja tekoihin liittyviä rinnastuksia esiintyi keskustelussa lähinnä liittyen hallituksen ministereihin. Kriitikkiä sai eniten niskoilleen pääministeri Lipponen, joka katsottiin syylliseksi lisääntyneeseen köyhyyteen tai vastuuttomaksi toimissaan, koska oli unohtanut ns. ”köyhän asian”. Myös valtionvarainministeri Niinistö joutui usein tulilinjalle mutta useimmiten niin, että puhuttiin Lipponen-Niinistö linjasta.

Auktoriteetteihin vetoamista argumentoinnin keinona käytettiin keskustelussa melko usein. Runsaimmin sitä esiintyi Keskustan ja Kristillisten puheenvuoroissa. Keskustalaisille auktoriteetin asemaan nousivat mm. kirkon edustajat, toimittajat, sanomalehdet, ekonomistit, Santeri Alkio, Presidentti Kekkonen, kansalaisjärjestöt ja talouselämän vaikuttajat. Kokoomus ei käyttänyt puheessaan muita auktoriteetteja kuin köyhyystutkijoita, jotka mainittiin vain muutaman kerran. Sosiaalidemokraattien puheenvuoroissa auktoriteetin asemaan kipusi tutkijoiden lisäksi ainoastaan Pekka Ruotsalainen. Vasemmistoliiton auktoriteetteina taas toimivat eri tutkijat ja Suomen Kuvalehti. Kristillisten argumentoinnin tukena käytetty auktoriteettilista on erityisen pitkä.

Siihen kuuluivat mm. Santeri Alkio, Kalevi Sorsa. piispat ja papit, kirkko, Raamattu, antiikin filosofi Platon, nälkärühmä, työväenliike, Tilastokeskuksen pääjohtaja sekä lukuisat eri tutkijat.

3. Todellisuuden rakennetta muokkaava argumentointi on assosiativisen argumentoinnin kolmas muoto. Se etenee joko erityistapausta tai analogiaa käyttäen. Erityistapaus voi ilmetä argumentoinnissa *esimerkin, havainnollistamisen, mallin tai vastamallin* käyttönä. Erityistapauksella viitataan johonkin yleiseen sääntöön tai sen avulla pyritään osoittamaan jonkin yleisen säännön olemassaolo. Esimerkin avulla voidaan luoda ennakkotapaus tai sääntö. Jos sen sijaan on kyse jo aikaisemmin hyväksytyistä säännöistä, sitä voidaan havainnollistaa jonkin yksittäistapauksen avulla. Mallin avulla taas osoitetaan hyväksyntää tai pyritään rohkaisemaan tietyn kaltaista toimintaa. Vastamallin määrittäminen toimii päinvastoin.

Malliin perustuva argumentointi on lähellä auktoriteetteihin nojaavaa argumentointia. Molemmissa on kyse jonkin toimintamallin tai henkilön arvostuksesta ja muiden halusta jäljitellä sitä. Esimerkin antaminen, havainnollistaminen tai mallin antaminen ovat luonnollisesti avoimia kritiikille. Vastapuoli voi aina väittää, ettei jokin yksittäinen tapaus tai henkilö edusta koko joukkoa tai ole kelvollinen malliksi. (Perelman 1996, 120-128; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 350-370.)

Kyseisessä välikysymyskeskustelussa käytettiin jonkin verran esimerkkejä, havainnollistamista tai malleja argumentoinnin tukena. Selkeästi eniten *esimerkkejä ja havainnollistamista* käytti Keskusta, sen jälkeen Sosiaalidemokraatit ja Kristilliset. Muiden puolueiden puheenvuoroissa esimerkkien ja mallien käyttö oli vähäistä. Esimerkit eivät eronneet selkeästi puolueittain. Eniten esimerkkeinä tai havainnollistamisen välineinä käytettiin yksittäistapauksia, henkilöitä tai perheitä. Näillä pyrittiin ilmaisemaan useimmiten sitä, minkälaisena köyhyys näyttäytyy arkielämässä. Köyhyyden vaikutuksia havainnollistettiin arkipäivän perustarpeisiin liittyvänä rahanpuutteena sekä erilaisina sosiaalisina ongelmina. Esimerkinomaisesti tehtiin myös laskelmia siitä, mitä sosiaaliturvan varassa olevalle todellisuudessa jää rahaa käteen elämistä varten. Hallituksen toimia puolusteltiin esittämällä esimerkkiluetteloita siitä, mitä köyhyyden ja työttömyyden vähentämisen eteen on jo tehty.

Aluepoliittisessa keskustelussa otettiin esimerkkinä esille tarkemmin muutaman valitun kaupungin tilanne. Köyhyyden syvyyttä pyrittiin havainnollistamaan kuvailemalla leipäjonojen ja ruokapankkien tunnelmia. Kaikki puolueet Kokoomusta lukuun ottamatta vetosivat leipäjonoihin ja ruokapankkeihin myös silloin, kun pyrittiin vakuuttamaan köyhyysongelmaan tarttumisen tärkeyttä. Absoluuttisen ja suhteellisen köyhyyden eroa havainnollistettiin kuvailemalla sota-ajan köyhyyttä, jota pidettiin ”todellisena” köyhyytenä. Muutama erikoisempikin havainnollistus osui mukaan keskusteluun. Sellaisia olivat mm. ote Platonin ajatuksista tai vaikkapa erään keskustalaisen edustajan seuraava ote Tuntemattomasta sotilaasta: ” Luulee. Ei ne mitään luule, ne tietävät. Menes valittamaan nälkäsi niin lyödään semmonen rätinki eteesi, jossa todistetaan, ettei sulla voi olla nälkä.” (VK 1/2001 vp. PTK 26/2001, sivu 9.)

Mallin asemaan nousivat puolueesta ja edustajasta riippuen sekä Lipposen että Ahon hallitukset. Mallin asemaan pääsi lähes kaikkien puolueiden puheenvuoroissa myös Ruotsin hallituksen esimerkilliseksi katsottu toiminta, erityisesti sen harjoittama työllisyyspolitiikka. Sen sijaan Kokoomuksen ja Ruotsalaisen kansanpuolueen puheenvuoroissa Ruotsin hallituspolitiikkaa ei pidetty tavoiteltavana mallina. Suomalaista tai pohjoismaista hyvinvointiyhteiskuntaa pidettiin kaikkien puolueiden puheenvuoroissa mallina, josta tulee tulevaisuudessakin pitää kiinni. Suurimmalta osin käytettiin sanaa hyvinvointiyhteiskunta, mutta muutaman kerran viitattiin myös hyvinvointivaltioon. Toisaalta puhuttiin myös pohjoismaisesta hyvinvointipolitiikasta ja universaalista hyvinvointimallista.

Vasemmistolaista perinnettä pidettiin tavoiteltavana mallina paitsi Vasemmistopuolueiden myös Keskustan ja Kristillisten puheenvuoroissa. Vasemmistolaisella perinteellä viitattiin ainakin julkisen sektorin vahvaan rooliin ja vastuuseen hyvinvoinnin takaajana. Vasemmistolaiseen perinteeseen katsottiin kuuluvaksi myös epämääräinen ns. ”köyhän asialla” oleminen. Markkinaliberalismi, markkinavoimat tai uusliberalistinen suuntaus esiintyi vastamallina Keskustan, Kristillisten sekä Vasemmistoliiton puheenvuoroissa.

Todellisuuden rakennetta muokkaava argumentointi voi edetä myös analogisesti.

Analoginen päättely perustuu kahden eritasoisen suhteen välisen samankaltaisuuden

osoittamiseen. Suhteiden välillä ei ole symmetristä yhteyttä, vaan useimmiten jotakin vieraampaa asioiden suhdetta selitetään tutun asiasuhteen avulla. Analogiassa korostetaan aina tiettyjä suhteita ja jätetään samalla muita varjoon. Analogioiden avulla voidaan siis korostaa niitä asian tai ilmiön puolia, joita pidetään tärkeinä tai olennaisina.

Yksinkertainen esimerkki analogiasta on esimerkiksi seuraava toteamus: vanhuus on elämälle samaa kuin ilta päivälle.

Metafora on analogiaa käyttävä retorinen kuvio. Metafora syntyy, kun asialle annetaan nimi, joka varsinaisesti kuuluu jollekin muulle. Perelman (1996, 129-141) pitää metaforaa tiivistyneenä analogiana. Analogiaan sisältyy neljä termiä, kuten äskeisestä esimerkistä voidaan havaita. Metaforassa elementtejä on jäljellä vain kaksi. Edellisestä analogiaan liittyneestä esimerkistä voidaan johtaa metafora: elämän ilta.

Metaforan teho perustuu useimmiten siihen, että se irtoaa alkuperäisestä yhteydestään ja vakiintuu kieleen. Alkuperäisen yhteytensä menettänyttä ja uuteen yhteyteen vakiintunutta metaforaa Perelman kutsuu uinuvaksi metaforaksi. Se on vaikeasti tunnistettavissa ja jo itsessään riittävä argumentin tue. Metaforat auttavat ymmärtämään vieraiden asioiden suhteita ja niiden avulla voidaan puheesta tai tekstistä saada värikästä ja siten herättää vastaanottajan mielenkiinto. Perelmanille metafora on lähinnä vertaus ilman *kuin* -sanaa. (Perelman 1996, 129-141; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 371-410.)

Erilaisia analogioita ja metaforia käytettiin välikysymyskeskustelussa runsaasti. Kaikkein eniten niitä käyttivät Keskusta ja Sosiaalidemokraatit. Erilaisten kielikuvien ja metaforien käyttö lisäsi huomattavasti varsinkin keskustalaisten edustajien puheen värikyyttä ja ilmeikkyyttä. Keskustelussa käytettiin paitsi uinuvia metaforia, etenkin helpommin tunnistettavia kaunokirjallisuudesta peräisin olevia kielikuvia. Itse köyhyyspakettiin liitettiin monenkirjavia ilmauksia: köyhyyspaketti on rutiköyhä; vain muruja rikkaiden pöydästä; alimitoitettu; riittämätön; harhauttava ja petollinen; kuihtunut vähäinen nyytti; köyhien pilkkaa ja varsinainen möhlyäys. Köyhyyspakettiin liitettyjen ilmausten perusteella sekä analysoimalla tekstiä sisällön erittelyn keinoin havaitaan, että kaikki muut puolueet paitsi Kokoomus näkevät paketin selkeästi riittämättömänä. Köyhyyttä yleisimmin kuvaavia ilmauksia olivat mm. yhteiskunnan kipupiste; arka paikka; niukka elämää; tilanne jossa ei herroiksi eellä; yhteiskunnan vääristymä ja häpeäpilkku.

Keskustelusta havaitaan, että köyhyys on turhankin monitahoinen asia paitsi tutkijoille myös poliitikoille. Useaan otteeseen korostettiin miten köyhyyden monimuotoisuutta ja monitahoisuutta ja koko keskustelu tuntui sinkoilevan sinne tänne. Köyhyydestä tuntuu olevan vaikea saada otetta, ja se tunnustettiin keskustelussa avoimesti. Tässä saattaa olla yksi syy siihen, miksi köyhyyden vähentäminen on vaikeaa. Syitä ja seurauksia on vaikea erottaa toisistaan ja toisaalta erilaisten köyhyyden käsitteiden kirjavuus sekoittaa tilannetta entisestään. Absoluuttinen ja suhteellinen köyhyys, syrjäytyminen ja huono-osaisuus käsitteinä näyttävät sekoittuneen keskustelussa toisiinsa. Esimerkiksi erään Sosiaalidemokraatin ilmaus ”köyhyyttä on paljon, kurjuutta vähän” ilmaisee käsitteiden suurta sisällöllistä epäselvyyttä. Myös sellainen melko usein käytetty käsite kuin ”tosiasiallinen köyhyys” jätettiin keskustelussa sisällöltään epäselväksi.

Dissosiatiivinen argumentointi

Assosiatiivisessa argumentoinnissa liitetään yhteen erillisinä pidettyjä elementtejä. Dissosiatiivinen argumentointirakenne sen sijaan erottaa toisistaan elementtejä, jotka yleensä liitetään kielessä toisiinsa. Se merkitsee todellisuuden hahmottamista uudelleen, koska se rikkoo ilmiöiden totunnaisia yhdysrakenteita. Loogisesti ja psykologisesti katsottuna assosiatiiviset ja dissosiatiiviset tekniikat kietoutuvat yhteen. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 187-192.)

Perelman (1996, 142-154.) kutsuu dissosiatiivista argumentointia *käsite-erotteluksi*, joka perustuu kahden asian, ns. *filosofisen parin* erottamiseen. Filosofinen pari tarkoittaa tavalla tai toisella tapahtuvaa asian ilmenemismuodon ja todellisuuden vastakkainasettelua. Arkiajattelussa filosofiset parit voivat olla sellaisia kuin keino-päämäärä, teoria-käytäntö tai erityistapaus-sääntö. Argumentoinnissa voidaan pyrkiä osoittamaan, että esimerkiksi näennäinen ei vastaa todellisuutta, teoria ei vastaa käytäntöä, erityistapaus ei edusta tai kumoa sääntöä tai keino ei vastaa päämäärän saavuttamista. Parien ensimmäinen termi selitetään virheelliseksi tai näennäiseksi, kun taas toinen termi osoittaa asian syvemmän totuuden tai todellisen luonteen. (mt.)

Dissosiatiivisella argumentoinnilla pyritään usein kumoamaan vastustajan argumentointi ja osoittamaan, että päättely on epäpätevää, koska asioiden välinen yhteys on erilainen kuin

vastustaja väittää. Perelmanin mukaan tällainen tekniikka on tyypillinen altavastajaan asemassa olevalle argumentoijalle. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, 411-459.)

Välikysymyskeskustelussa dissosiativista argumentointia esiintyi eniten silloin, kun pohdittiin sopivia keinoja köyhyyden vähentämiseksi. Tällöin filosofisena parina oli keino-päämäärä. Koska jo edellä pohdittiin, mitä keinoja kukin puolue suosi köyhyyden poistamisessa, ei siihen paneuduta enää uudelleen tässä vaiheessa. Keinoista ja päämääristä puhuttaessa pyrittiin paitsi osoittamaan oma käsitys oikeista keinoista myös paljastamaan nykyisen hallituksen tai opposition esittämä keinovalikoima tarkoitukseen sopimattomaksi. Toinen yleinen käsite-erottelu ilmeni, kun keskustelussa puhuttiin köyhyyden määrästä ja luonteesta. Tilastoja saatettiin pitää todellisuuden kuvaajina tai sitten niiden merkitys todellisuuden kuvaamisessa kiistettiin täysin. Tilastojen näennäisyyteen ja harhaisuuteen vedottiin lähinnä Kokoomuksen puheenvuoroissa. ”Todellinen köyhyys ei aukene tilastokikkailulla”, sanoi Kokoomuksen edustaja Sari Sarkomaa. Kokoomus väitti köyhyyden näyttävän tilastojen valossa suuremmalta kuin mitä se todellisuudessa on. Toisaalta saatettiin vedota siihen, että tilastojen antama kuva on liiankin pehmeä, todellisuus köyhyydestä on vieläkin karumpi. Samanlainen käsite-erottelu ilmeni tuloerokeskustelussa, jossa käsitepari tilasto-todellisuus voidaan tulkita laajemmin katsottuna teoria-käytäntö käsitepariksi. Tuloerojen kasvusta käytiin sisällöllisesti samanlaista kiistelyä kuin köyhyydestä puhuttaessa. Tällöin pohdittiin, pitävätkö tilastot paikkansa ja jos pitävät, niin miten hyvin ne ylipäättään kuvaavat todellisuutta.

Oppositiolle luonnollinen käsitepari löytyi hallituksen toimien kritisoinnista. Kyse on siitä, että teot tai puheet eivät vastaa lupauksia, toisin sanoen teoria ei vastaa käytäntöä. Hallituksen lupaukset ovat olleet katteettomia. Myös leipäjonoihin liittyvässä keskustelussa löytyi käsite-erottelua, jossa pohdittiin erityistapauksen ja säännön suhdetta. Käsitteitä löytyi kahdenlaisia. Toisaalta leipäjonon katsottiin edustavan köyhyyden piilevää ja karua todellisuutta, toisaalta ilmiö nähtiin poikkeustapaukseksi, joka ei kumoa sitä yleistä sääntöä, että köyhyys ei ole lisääntynyt ainakaan kovin paljon. Leipäjonoja pidettiin todellisuutta huonosti kuvaavana ilmiönä lähinnä Kokoomuksen puheenvuoroissa. Muiden puolueiden puheenvuoroissa niiden katsottiin tuovan esiin köyhyyden todellisen luonteen eli lisääntyneen kurjuuden.

12 LOPPUPÄÄTELMÄT

12.1 Tiivistelmä tutkimuksen tärkeimmistä tuloksista

Sisällön erittelyllä saatiin melko tarkka vastaus ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Käsitukset köyhyyden syistä ja toimenpiteistä sen lievittämiseksi olivat melko selkeässä syy-seuraussuhteessa toisiinsa kaikkien puolueiden puheenvuoroissa. Lisäksi selvitettiin aineiston keskeiset sisällölliset teemat sekä köyhyyskeskusteluun selvitettiin aktiivisimmin osallistuneet puolueet.

Puolueiden käsitykset köyhyyden taustalla vaikuttavista syistä olivat huomattavan yksimielisiä. Kaikki puolueet pitivät köyhyyden lisääntymisen tärkeimpinä syinä rakenteellisia syitä kuten, työttömyyttä ja etenkin pitkäaikaistyöttömyyttä. Kaikkien muiden puolueiden paitsi Kokoomuksen puheenvuoroissa painotettiin köyhyyttä selittävinä osatekijöinä seuraavia seikkoja:

- riittämätön vähimmäisturvan taso
- hyvätuloisia suosineet veroratkaisut
- asenteelliset syyt, asioiden vääränlainen priorisointi ja poliittisen tahdon puute.

Lähes kaikki puolueet mainitsivat köyhyyden syinä myös yksilöllisiä tekijöitä. Yleisin niistä oli henkilökohtainen ylivelkaantuminen, joka tosin ymmärrettiin usein tahattomaksi. Muina yksilöllisinä syinä mainittiin mm. elämänhallinnan ja työmotivaation puute sekä kyvyttömyys hallita raha-asioita. Yksilölliset syyt nähtiin joka tapauksessa hyvin vähämerkityksisinä köyhyyden taustalla verrattuna rakenteellisiin tekijöihin. Kaikki muut puolueet paitsi Kokoomus näkivät köyhyyden taustalla myös asenteellisia syitä. Niistä tärkein oli mielipide, jonka mukaan köyhyyden katsotaan lisääntyneen, koska sen on tietoisesti annettu lisääntyä eikä tilanteen korjaamiseksi ole löytynyt riittävästi poliittista tahtoa.

Köyhyyden syitä tarkasteltiin myös puolueittain. Vasemmistoliitto ja Vihreät korostivat muita enemmän vähimmäis- ja perusturvan riittämätöntä tasoa sekä yleistä poliittisen tahdon heikkoutta. Kristilliset ja Keskusta puolestaan syyttivät hallitusta välinpitämättömyydestä ja vääristä, köyhyyttä pahentaneista toimenpiteistä. Keskusta

painotti hieman muita enemmän kuntien heikkoon taloudelliseen tilanteeseen liittyviä aluepoliittisia seikkoja. Kristilliset erottuivat muista korostaessaan liian korkeaa ruoan arvonlisäveroa suvun ja yhteisöllisen vastuun merkityksen katoamista köyhyiden yhtenä syynä. Kokoomus taas painotti muista poiketen enemmän kannustinloukkuja ja köyhyiden taustalla piileviä yksilöllisiä syitä. Muiden puolueiden ja tekijöiden suhteen erottautumista ei voitu havaita.

Keskustelussa ilmeneviä käsityksiä köyhyiden syistä tarkasteltiin myös köyhyiden teoreettisten selitysmallien (sivulla 50) valossa. Tarkastelussa havaittiin, että köyhyiden taustalla ei juuri nähdä suoraan yhteiskunnan rakenteesta johtuvia seikkoja, kuten yksilön sosio-ekonomista asemaa tai yksilön asemaa luokkarakenteessa. Työttömyys, eläkeläisyys ja opiskelu altistavat köyhyydelle, mutta varsinainen syy on näihin elämäntilanteisiin liittyvä sosiaaliturvaetuksien riittämätön taso. Sukupuolella tai iällä ei nähdä olevan vaikutusta köyhyysriskiin. Liian alhaista palkkatasoa ei mainitse kukaan.

Köyhyiden vähentämiseen ehdotettuja keinoja ja toimenpiteitä tarkasteltaessa havaittiin, että keinot luonnollisesti kulkevat puoluekohtaisesti linjassa taustalla nähtyjen syiden kanssa. Kaikki puolueet näkivät parhaana keinona työttömyyden vähentämisen. Sen sijaan käsitykset siitä, miten työttömyys saadaan parhaiten vähenemään, vaihtelivat puolueittain. Tärkeinä keinoina nähtiin luonnollisesti myös kuntien taloudellisen tilanteen parantaminen sekä vähimmäis- ja perusturvaetuksien tason korottaminen.

Keskusta erottui muista puolueista korostamalla erityisesti aluepoliittisia keinoja sekä lapsiperheiden tilanteen parantamista. Kristilliset sen sijaan painottivat muita enemmän asumiskustannusten kurissa pitämistä, ruoan arvonlisäveron alentamista, sekä pienituloisia hyödyttäviä veroratkaisuja. Vasemmistoliitto puolestaan alleviivasi työttömän peruspäivärahan sekä työmarkkinatuen tason korottamista. Muiden puolueiden puheenvuoroista merkittäviä yleisestä linjasta poikkeavia painotuseroja ei havaittu.

Sisällön erittelyn tuloksena keskustelun merkittävimmiksi sisällöllisiksi teemoiksi nousivat seuraavat teemat: köyhyiden määrittely käsitteenä, köyhyiden luonnetta, määrää ja laatua analysoiva keskustelu, keskustelu lisääntyneen köyhyiden taustalla piilevistä syistä ja köyhyiden ehkäisemiseen ja vähentämiseen sopivista toimenpiteistä, keskustelu

tuloeroista, köyhyyspaketin sisällöstä, tarpeellisuudesta ja onnistumisesta sekä keskustelu hyvinvointiyhteiskunnan tilasta ja tulevaisuudesta.

Määrällisesti eniten puheenvuoroja käyttivät Keskusta ja Sosiaalidemokraatit. Edustajien lukuun suhteutettuna puheenvuoroja käyttivät kuitenkin eniten Keskusta, Vasemmistoliitto ja Kristilliset. Edustustaan selvästi vähemmän puheenvuoroja käytti erityisesti Kokoomus. Sosiaalidemokraatit ja Vihreät käyttivät myös jonkin verran edustustaan vähemmän puheenvuoroja. Selvästi suurin puheenvuorojen yhteenlaskettu pituus oli Keskustalla. Sosiaalidemokraatit ylsivät lähes samoin luvuin yhdessä Vasemmistoliiton kanssa toiselle sijalle, kolmanneksi jäivät Kristilliset ja Kokoomus. Jos siis aktiivisuutta mitataan puheenvuorojen määrien ja pituuksien avulla, tulokset ovat hieman ristiriitaiset. Aktiivisimpia sekä puheenvuorojen määrien että pituuden suhteen näyttivät olevan Keskusta, Vasemmistoliitto sekä Kristilliset. Tällä tavalla mitattuna nämä puolueet näyttivät olevan kiistattomimmin kiinnostuneita köyhyysongelmasta ja osoittivat sen keskustelussa aktiivisella osallistumisellaan.

Retorinen tarkastelu antoi Perelmanin teorian ohjaamana tietoa keskustelun yleisökonstruktiosta, argumentoinnin esisopimuksista sekä varsinaisista argumentointitekniikoista. Tarkastelun yhteydessä havaittiin, että keskustelu suunnattiin koko Suomen kansalle eli ns. universaaliyleisölle. Toisaalta puheesta oli melko selkeästi erotettavissa myös erityisyleisölle suunnattuja puhejaksoja. Erityisyleisölle suunnatuissa puheenvuoroissa oman yleisöryhmänsä muodostivat puolueiden omat äänestäjäkunnat, hallitus sekä oppositio.

Retorisessa tarkastelussa analysointiin myös argumentoinnin esisopimuksia ja etsittiin yksimielisyyden alueita. Muutamia selkeitä yksimielisyyden alueita löytyikin: puolueet ovat jokseenkin yksimielisiä siitä, että köyhyyttä tulee ehkäistä ennalta ja vähentää sen nykyistä määrää ja tasoa ja ,yös suhteellinen köyhyys tulee pyrkiä minimoimaan. Kokoomus suhtautuu suhteelliseen köyhyyteen muita puolueita selvästi sallivammin. Yksimielisiä oltiin myös siitä, että eriarvoisuus ja tuloerot ovat päässeet kasvamaan. Keskusta ja Vasemmistoliitto näyttivät olevan huolestuneimpia kyseisistä ilmiöistä. Kokoomukselle taas tuloerojen kasvu ei näyttänyt suurelta ongelmalta. Keskustelusta ilmeni myös, että tuloerojen kasvua ei oltu pyritty millään tavoin tietoisesti estämään.

Yksimielisyyttä ei löytynyt lainkaan siitä, ovatko köyhyys tai tuloerot itse asiassa lisääntyneet vai eivät. Jos köyhyyden todettiin lisääntyneen, niin edustajat kiistelivät siitä, minkälainen köyhyys on lisääntynyt ja missä määrin. Koko köyhyysongelma näytti tässä mielessä melko jäsentymättömältä ja kiistanalaiselta.

Retorisessa tarkastelussa analysoitiin myös varsinaisia argumentointitekniikoita. Päättelysääntöjä tarkasteltaessa havaittiin, että keskustelulle oli tyypillistä määrällisiin perusteisiin nojaava argumentointi. Laadullisia perusteita käytettiin selvästi vähemmän. Perelmanin teorian oletusten vastaisesti määrällisten päättelysääntöjen käyttö oli tässä keskustelussa tyypillistä nimenomaan muutokseen pyrkivissä puheenvuoroissa. Tämä johtuu lukuisista eri seikoista. Ensinnäkin, köyhyyden vähentäminen ja siten muutoksen perusteleminen ei edellytä normaalin vaan erityistilanteen kyseenalaistamista (vrt. Perelman 1996, 37-38). Keskustelu liittyi budjettikehysneuvotteluihin, joissa tärkeää on markkamääräiset erittelyt. Lisäksi koko keskustelun taustalla oli käsitys köyhyyden lisääntymisestä, siis määrällinen peruste sekkin.

Suurta osaa keskustelusta luonnehti köyhyyttä määrittelevä kvasilooginen argumentointi. Määrittelyn kohteena oli köyhyyden luonne, sen määrä ja mahdollinen lisääntyminen. Köyhyyden käsitteen epäselvyys vaivaa siis paitsi tutkimusta, myös poliittista keskustelua. Tutkimustulosten kirjavuus antoi aiheita kiistellä keskustelussa esimerkiksi siitä, onko köyhyys ylipäättään lisääntynyt, ja jos on, niin missä määrin. Kiista tutkimustuloksista asettaa koko köyhyysongelman vakavuuden vaakalaudalle. Jos poliitikot eivät voi olla yksimielisiä siitä, että köyhyys on lisääntynyt ja köyhyysongelma vaatii aktiivisia toimenpiteitä, niin koko köyhyysongelman ratkaiseminen ei voi edetä poliittisessa prosessissa kovin tehokkaasti. Poliittisia päätöksiä ja kompromissiratkaisuja sopivista keinoista köyhyyden vähentämiseksi on vaikea löytää jos keskustelun perusta eli itse köyhyyden käsite ja käsitykset sen lisääntymisestä vaihtelevat ja ovat epävarmalla pohjalla. Siksi onkin toivottavaa, että tutkimuksen avulla voitaisiin tulevaisuudessa selkiyttää asiaa siinä määrin, että poliittinen prosessi köyhyyden ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi voitaisiin aloittaa vakaammalta pohjalta.

Kvasilooginen argumentointi ilmenee määrittelyiden lisäksi myös runsaana vertailuna. Keskustelussa vertailtiin paitsi Lipposen ja Ahon hallituksia myös eri maiden antamia

esimerkkejä köyhyyden ja työttömyyden hoitamisesta. Erityisesti Ruotsin sekä muiden Pohjoismaiden toimintalinjat näyttäytyvät keskustelussa tavoiteltavina malliesimerkkeinä. Samankaltaisiksi määriteltävien asioiden samankaltaista kohtelua analysoitaessa tuli esiin myös joitakin asenneilmastoa määrittäviä seikkoja. Jotkut edustajat kokivat voimakkaasti, että hallituksen toimenpiteet, erityisesti veropoliittiset ratkaisut, ovat suosineet etupäässä hyvätuloisia, ja pienituloiset tai sosiaaliturvalla elävät ovat jääneet selvästi vähemmälle tai jopa maksumiehiksi. Tällaisia kannanottoja esittivät erityisesti Keskusta, Kristilliset ja Vasemmistoliitto.

Keskustelussa käytettiin runsaasti kvasiloogisen argumentoinnin lisäksi todellisuuden rakenteeseen nojaavaa argumentointitekniikkaa. Kausaalisuhteet koskivat lähinnä arviointeja köyhyyden ja tuloerojen syistä ja seurauksista. Kausaalisuhteet ilmenivät myös keskustelun niissä kohdissa, joissa pohdittiin köyhyyden vähentämistä ja siihen sopivia keinoja. Selkeitä syy-seuraussuhteita nähtiin myös hallituksen toimien ja lisääntyneen köyhyyden välillä. Tällä viitattiin useimmiten siihen, että köyhyyden lisääntyminen oli tavallaan tietoisien politiikan tulosta. Auktoriteetteihin vetoamista todellisuuden rakenteeseen nojaavana argumentointitekniikkana käytettiin myös runsaasti. Köyhyydestä puhuttaessa suosituilta näyttävät sellaiset auktoriteettitahot kuten tutkijat, kirkko ja Santeri Alkio.

Todellisuuden rakennetta muokkaava argumentointi oli keskustelussa muita argumentointitekniikoita vähäisempää. Erityistapaukseen nojaavaa argumentointia käytti eniten Keskusta, sen jälkeen Sosiaalidemokraatit ja Kristilliset. Esimerkkien tai havainnollistamisen käyttö argumentoinnin tukena ei sisällöltään eronnut puolueittain. Esimerkein ja havainnollistamalla pyrittiin selkiyttämään lähinnä köyhyyden vaikutusta arkielämään. Esimerkkien avulla valotettiin mm. sitä, kuinka vähän köyhimmillä ihmisillä todellisuudessa jää rahaa elämistä varten. Köyhyyden syvyyttä ja lisääntymistä havainnollistettiin leipäjononäkymillä ja kertomuksilla ruokapankkien toiminnasta. Kokoomus oli ainoa puolue, joka epäili ja ihmetteli ruokapankkien tarpeellisuutta ja kysyntää.

Pohjoismainen, universaali hyvinvointipolitiikka asetettiin tavoiteltavan mallin asemaan. Valtion ja julkisen sektorin roolia korostavaa hyvinvointivaltiomallia pitivät tavoiteltavana mallina paitsi vasemmistopuolueet myös Keskusta ja Kristilliset. Sen sijaan

markkinaliberalismi, markkinavoimat ja uusliberalistinen suuntaus esitettiin selkeänä vastamallina näiden puolueiden puheenvuoroissa.

Todellisuuden rakennetta muokkaava argumentointi ilmeni analogisena päättelynä. Koko keskustelua värittääkin runsas analogioiden ja metaforien käyttö. Erityisesti Keskustan edustajat käyttivät niitä käytettiin argumentoinnin tukena. Itse köyhyyspakettiin liitetyjä analogioita ja metaforia analysoitaessa havaittiin, että kaikki muut puolueet paitsi Kokoomus näyttivät tyytymättömiltä paketin sisältöön ja pitivät sitä riittämättömänä köyhyyden vastaisessa taistelussa. Analogioita ja metaforia tutkittaessa ilmeni myös, että lisääntynyt köyhyys koetaan arkaluontoisena asiana, yhteiskunnan kipupisteenä ja häpeäpilkkuna. Köyhyyteen liitetään näin kielikuvienkin tasolla moraalinen auttamisen velvollisuus.

Viimeisenä argumentointitekniikkana tarkasteltiin dissosiatiiivista käsite-erottelua, jota käytettiin keskustelussa mm. erottelemaan ”todellinen” ja harhainen kuva köyhyyden määrästä. Esimerkiksi tilastojen väitetään pettävän ja luovan köyhyydestä harhaisen kuvan mutta leipäjonojen sanotaan paljastavan ”todellisen” köyhyystilanteen. Toinen paljon käytetty käsitepari on teoria ja käytäntö. Käsitepari tulee ilmi kohdissa, joissa ruoditaan hallituksen toimia ja väitetään, että puheet eivät vastaa tekoja. Leipäjonoja käsittelevään keskusteluun liittyy myös käsitepari erityistapaus-sääntö. Siinä pohditaan, mitä leipäjonot kertovat köyhyyden tilasta ja edustavatko leipäjonojen asiakkaat poikkeusta vai sääntöä.

Retorisen tarkastelun tulosten avulla voidaan tehdä myös laajempia ja soveltavia huomioita keskustelun asenneilmastosta. Kaiken kaikkiaan keskusteluun liittyi melko paljon arvoja, mielipiteitä ja moraalialueita koskevia aineksia. Yleisökonstruktioita tarkasteltaessa havaittiin, että erityisesti Sosiaalidemokraatit, Keskusta, Vasemmistoliitto, Vihreät sekä Kristilliset moittivat hallitusta köyhän asian unohtamisesta. Näiden puolueiden kommenttien mukaan hallitus on toimillaan laiminlyönyt köyhiä ja vähätuloisia tai peräti edesauttanut köyhyyden lisääntymistä. Nämä puolueet eivät olleet myöskään täysin tyytyväisiä köyhyyspaketin suuruuteen ja siihen sisältyvään toimenpidelistään. Useissa puheenvuoroissa kuitenkin luotettiin siihen, että paketin sisältö tulee vielä muuttumaan tai toimia köyhyyden vähentämiseksi tullaan jatkamaan muutoinkin kuin tässä paketissa. Näiden puolueiden suhtautuminen köyhyyspakettiin tai hallituksen linjaan ei ollut täysin

yksimielinen. Puolueiden sisältä löytyi erilaisia käsityksiä paketin onnistuneisuudesta. Ainoastaan Kokoomus ei esittänyt lainkaan kritiikkiä hallituksen toimia tai itse köyhyyspaketin sisältöä kohtaan.

Myös argumentoinnin esisopimuksia voidaan tarkastella erityisesti siltä kannalta, mitä ne kertovat keskustelun yleisestä asenneilmastosta. Retorisen tarkastelun pääasiallisena tarkoituksena oli kartoittaa, pidetäänkö köyhyyttä hyvinvointivaltion moraalisenä ongelmana vai onko se hyväksytty lähes välttämättömäksi osaksi modernia hyvinvointiyhteiskuntaa. Kaikki puolueet kokivat köyhyyden sosiaalisesti ja moraalisesti sellaiseksi ongelmaksi, jota tulee ehdottomasti pyrkiä ehkäisemään ja vähentämään. Köyhyyteen näyttää siis edelleen liittyvän jonkinasteinen moraalinen imperatiivi. Köyhyyteen puuttumista perusteltiin useimmiten vetoamalla universaaleiksi katsottaviin arvoihin ja normeihin. Monessa puheenvuorossa nimenomaan vaadittiin, että asiasta tulisi vihdoinkin käydä analyttistä arvokeskustelua.

Oikeudenmukaisuus, tasa-arvo ja hyvinvointiyhteiskunta tuntuvat arvoilta, joita jokainen puolue haluaa edistää. Käsitteet sinänsä tuntuivat merkitsevän eri asioita eri puolueille, vaikka käsitteiden sisältöä ei eksplisiittisesti pohdittukaan. Keskustelussa käytetyistä käsitteistä puhuttaessa on myös huomattava, että hyvinvointivaltio näyttää vaihtuneen hyvinvointiyhteiskunnaksi. Sana hyvinvointivaltio mainittiin ainoastaan kahdessa puheenvuorossa (Keskustan ja Vasemmistoliiton puheenvuoroissa).

Kun sanasta hyvinvointivaltio poistetaan viittaus valtioon ja se vaihdetaan ilmaukseen yhteiskunta, ilmauksen sävy tuntuu neutraloituvan. Käsitteestä katoaa vasemmistolainen valtiollinen korostus. Käsitteen vaihdoksen voidaan katsoa ilmentävän käännettä kohti oikeistolaisempaa politiikkaa, jossa valtion merkitystä yhteiskuntapolitiikan hoidossa halutaan pienentää. Toisaalta käsitteen vaihdoksen voidaan katsoa olevan merkki halusta muuttaa pohjoismaisen hyvinvointipolitiikan suuntaa kohti eurooppalaista hyvinvointivaltion mallia. Lieneeköhän sosiaalipolitiikan käsitteellä myös liiallinen vasemmistolainen painolasti, koska sen sijaan puhuttiin useimmiten yhteiskuntapolitiikasta.

Tutkimuksen alussa tavoitteeksi asetettiin pohtia hyvinvointivaltion tilaa ja suuntaa minimitoimeentulon järjestämisen kannalta. Kaikki puolueet näkevät vähimmäistoimeentuloturvasta huolehtimisen kuuluvan pääasiassa valtiolle. Tässä mielessä vanha hyvinvointivaltioideologia näyttää olevan voimissaan. Selkeästi suurin osa keskustelijoista on erittäin huolissaan köyhyyden lisääntymisestä ja tuloerojen kasvusta. Hyvinvointivaltion tila nähdään siis osin rapautuneena. Uudesta ajattelutavasta kertoo kuitenkin puhe hyvinvointiyhteiskunnasta hyvinvointivaltion sijaan. Arvokeskustelua käydään ja peräänkuulutetaan, mutta tässä keskustelussa se jäi sisällöltään melko laimeaksi.

Kirkko on ilmaissut epäilyksensä siitä, että pohjoismaisen hyvinvointimallin normatiivinen perintö on viime vuosina muuttunut siihen suuntaan, että kohtuullinen eriarvoisuuden kasvu nähdään nykyään kokonaistalouden kannalta jopa toivottavana. Väite näyttää pitävän paikkansa tässä keskustelussa joissakin Kokoomuksen ja Sosiaalidemokraattien puheenvuoroissa. Erityisesti Kokoomuksen puheenvuoroissa ilmaistiin avoimesti, että tuloerojen kasvua ei ole edes yritetty estää, koska sille ei ainakaan vielä ole erityistä tarvetta.

Köyhyydellä ei tämän keskustelun valossa näytä olevan mitään positiivisia vaikutuksia. Keskustelu rakentuukin tältä osin ns. hyvinvointi-ideologiaan perustuvan teorian mukaan. Yhteiskunnallisen hyvinvoinnin taustalla taloudellisen tehokkuuden rinnalla painotetaan sosiaalista hyvinvointia. Taloudellinen tehokkuus nähdään reunaehtona, jonka puitteissa sosiaalinen hyvinvointi voi toteutua. Jos talous ei toimi tehokkaasti, köyhyys lisääntyy. Vasemmistopuolueet kiinnittivät keskustelussa huomiota myös siihen, että köyhyys on lisääntynyt hyvästä taloustilanteesta huolimatta.

Tutkimuksen alussa tarkasteltiin puolueiden suhtautumista vähimmäisturvaa ja köyhyyttä koskeviin kysymyksiin viimeisimmissä periaateohjelmissa. Kun verrataan puolueiden periaateohjelmia ja tarkastellun keskustelun luonnetta, näyttävät kaikki puolueet säilyttäneen arvokeskustelussa melko hyvin perinteisen ja tutun profiilinsa, mikä ilmeni esimerkiksi tiettyihin arvoihin nojautumisena. Vasemmistopuolueet korostivat enemmän solidaarisuutta ja yhteisvastuuta oikeistopuolueille tärkeitä olivat mm. vastuu ja oikeudenmukaisuus. Kokoomus otti vähiten osaa koko arvokeskusteluun ja jäi siinä

ikäänkuin tarkkailijan asemaan. Keskustan yrittäjyyttä korostava perinne näkyi keskustelussa aluepoliittisten aiheiden yhteydessä.

Kiinnostava yksityiskohta on, että vaikka moni puolue korostaa periaateohjelmassaan kolmannen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan roolia hyvinvoinnin takaajana, tässä keskustelussa kirkon ja järjestöjen toimintaa köyhyyden parissa pidettiin osoituksena sosiaaliturvajärjestelmän rapautumisesta. Kolmannen sektorin työ köyhien parissa nähtiin kaikkien muiden paitsi Kokoomuksen kannanotoissa lähes häpeällisenä. Köyhyydestä ja perusturvasta huolehtimisen katsotaan siis edelleen kuuluvan vahvasti julkiselle sektorille. Kiinnostavaa on myös se, että Keskusta pyrki välittämään itsestään melko vasemmistolaisen kuvan keskustelussa. Vasemmistolaisia aatteita ja edustajia puolustettiin keskustelussa paikoin melko avoimesti ja voimakkaasti. Keskusta näyttäytyi siis vasemmistolaisempia aatteita korostavana, kuin mitä periaateohjelman perusteella voisi olettaa. Sen sijaan Sosiaalidemokraatit näyttivät tämän keskustelun valossa selkeästi ns. oikeistolaisimmilta kuin keskustalaiset ja hieman oikeistolaisempia ajatuksia korostavana kuin mitä periaateohjelma antaisi aiheita olettaa. Puolueiden poliittiseen linjaukseen vaikuttavat luonnollisesti monet muut poliittiset seikat ja tavoitteet kuin vain periaateohjelmat.

Kaiken kaikkiaan on huomattava, että perinteinen puoluejako ja siihen liittyvät perinteiset ideologiat tuntuvat joka tapauksessa säilyvän kaikilla mittareilla mitattuna. Köyhän asialla näyttävät olevan varsinkin vasemmistoon luettavat puolueet. Kokoomus erottui kaikissa tarkastelluissa näkökulmissa perinteisenä oikeistolaisena puolueena. Se oli muita vähemmän kiinnostunut aiheesta, ja sen mielipiteissä ja asenteissa korostuivat markkinahenkisyys, yksilöllisyys sekä oman vastuun korostaminen. Jokaisen puolueen puheenvuoroissa käsitykset köyhyyden syistä, toimenpiteistä sen vähentämiseksi ja yleinen puolueiden sisäinen asenneilmasto asettuivat melko linjakkaasti kausaalisuhteeseen toistensa kanssa.

Köyhyyden syitä tarkastellessa paljastui myös tärkeitä asenneilmastosta kertovia tekijöitä. Kaikkien puolueiden puheenvuoroissa, erityisesti kuitenkin Vasemmistoliiton, Keskustan ja Kristillisten, mainittiin köyhyyden lisääntymisen yhtenä syynä poliittisen tahdon puute. Köyhyys näyttää siis olevan myös tietoisien poliittisten valintojen tulos. Käydyssä

arvokeskustelussa ollaan vankasti tasa-arvon, oikeudenmukaisuuden ja solidaarisuuden takana. Tästä näkökulmasta köyhyyskysymys näyttää etupäässä eettiseltä: tiedetään mikä olisi arvojen ja päämäärien kannalta oikein, mutta ei rohjeta toimia sen mukaan. Tulosten perusteella voidaan kuitenkin myös olettaa, että nykyään pidetään hyväksyttävänä entistä hieman suurempia tuloeroja ja suurempaa köyhyyden määrää.

12.2 Ajatuksia köyhyystilanteen tulevaisuudesta

Yksi tutkimus on aina toisen alku. Jatkotutkimuksen aiheita on tässäkin tapauksessa useita. Tutkimusta voisi laajentaa ajallisesti siten, että tutkittaisiin puolueiden suhtautumista köyhyyteen huomattavasti pidemmällä aikavälillä. Lisäksi hedelmällistä voisi olla erilaisten vertailevien asetelmien rakentaminen. Kiinnostava olisi myös sellainen tutkimusasetelma, joka ottaisi paremmin huomioon puolueiden hallitus- ja oppositioaseman. Myös alueellinen, köyhyyteen kunnallispoliittisella tasolla pureutuva näkökulma voisi olla hyödyllinen jatkotutkimuksen lähtökohta.

Tutkimuksen tulokset herättävät myös kysymyksiä hyvinvointivaltion tulevaisuudesta. Julkisessa puheessa perinteisen pohjoismaisen hyvinvointivaltion ideologian kannatus näyttää vahvalta. Tulosten perusteella on kuitenkin selvää, että hyvinvointivaltion suunta on muuttunut ja edelleen muuttumassa kohti Heikkilän esittämää ”hallitun kurjistumisen mallia”. (Heikkilä 1994, 306) Hyvinvointivaltion kuori ja julkisivu säilytetään, mutta sen sisältöä ja laatua heikennetään. Esimerkiksi täystyöllisyys ei ole enää vuosiin ollut suomalaisen yhteiskuntapolitiikan tavoite. Euroopan alhaisimpiin kuuluneelle suomalaiselle köyhyysasteelle näyttää käyneen jokseenkin samoin.

Näin vuoden 2003 eduskuntavaalien aikaan on tähän tutkimukseen liittyen ollut mielenkiintoista seurata puolueiden vaaliteemoja ja iskulauseita. Vaaliohjelmien nopean tarkastelun jälkeen voidaan havaita, että köyhyysongelma kiinnostaa vähiten Kokoomusta ja Keskustaa. (ks. vaaliohjelmat.) Sosiaalidemokraatit ilmoittivat taistelevansa edelleen, syrjäytymistä, köyhyyttä tuloerojen ja kasvua vastaan. Edellisten hallituskausien tulokset ovat jokseenkin keuhkoja, joten toivoa sopii, että tällä kertaa tämän lauseen takana seistäisiin entistä vankemmin. Sosiaalidemokraatit myös mainitsevat, että tärkein lääke köyhyyteen on mahdollisuus työhön.

Keskusta ei ota yhtä suorasti kantaa köyhyysongelmaan omassa vaaliohjelmassaan. Vaaliohjelman henki poikkeaa tässä tutkitun välikysymyskeskustelun hengestä. Ohjelman mukaan koulutus on tehokkain tie syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Keskustan ohjelma liikkuu ylevällä mutta ympäripyöreällä arvokeskustelun tasolla. Oikeudenmukainen politiikka takaa hyvinvoinnin. ”Usko, toivo ja rakkaus” ovat arvoja, joita Keskusta haluaisi lisätä eurooppalaisessa arvopohjassa. Hyvinvointivaltio toimii, jos tuetaan vain niitä, jotka tukea todella tarvitsevat. Universalismin tavoite on siis vaihtunut tarveharkinnan suuntaan. Keskustan mukaan, julkinen valta ei voi vastata kaikesta hyvinvoinnista, vaan tarvitaan myös oma-aloitteisuutta ja yhteisöllistä vastuuta. Toisaalta ohjelmassa mainitaan, että Keskusta kannattaa pohjoismaista hyvinvointivaltiota. Heikoimpien aseman parantamiseksi ehdotetaan alimpien työttömyyspäivärahojen verottomuutta.

Kokoomuksen vaaliohjelma on lyhyt ja ytimekäs. Siinä korostetaan, että työttömyys on saatava kuriin. Siinä ei puhuta mitään syrjäytymisestä, köyhyydestä, tuloerojen tasaamisesta tai perusturvan parantamisesta. Sen sijaan köyhyys ja syrjäytyminen tulee selkeästi esille. Vasemmistoliiton vaaliohjelmassa hyvinvointivaltio esiintyy käsitteenä useaan kertaan. Yhteisen hyvän edistäminen merkitsee puolueelle nimenomaan hyvinvointivaltion vahvistamista. Hyvinvointivaltion vahvistaminen on vastaus eriarvoisuuden kasvuun. Puolueen tavoitteena on edelleen tuloerojen kaventaminen. Myös perusturvan ja vähimmäisetuuksien tason parantaminen on yksityiskohtaisesti ja selkeästi esillä. Työmarkkinatukea, peruspäivärahaa, pienimpiä eläkkeitä, opintorahaa ja pienimpiä äitiys ja isyyspäivärahoja vaaditaan korotettaviksi. Toimeentulotuen asumiskustannusten omavastuuosuus on poistettava ja opiskelijoiden asumislisää korotettava. Puolue näyttää olevan avoimesti heikoimpien ja pienituloisimpien asialla.

Vihreät kiinnittävät vaaliohjelmassaan huomiota nimenomaan lapsiperheiden lisääntyneeseen köyhyyteen. Lääkkeeksi ehdotetaan lapsilisien, kodinhoidontuen ja minimitason äitiyspäivärahan korottamista työttömyysturvan peruspäivärahan tasolle. Näiden toimenpiteiden rinnalla Vihreät kaipaavat sosiaaliturvaan perustavanlaatuisia remontteja, joka perustuu ajatukselle kansalaispalkan tai perustulon käyttöönotosta. Vihreät eivät puhu hyvinvointivaltiosta, vaan toimiva hyvinvointiyhteiskunta tarkoittaa vastuun jakamista julkisen vallan, yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen kesken.

Kristillisdemokraattien vaaliohjelmassa puolestaan halutaan kehittää yhteiskuntaa, jossa heikoimmasta kannetaan huolta ja ihmisarvo on tärkein mahdollinen arvo. Kristilliset huomioivat ohjelmassaan köyhyysongelman ja haluavat korottaa pienimpiä vanhempainrahoja sekä minimieläkkeitä. Ruoan arvonlisäveron alentamisen katsotaan hyödyttävän erityisesti pienituloisimpia.

Puoluerekisteriin ilmestyi tänä vuonna myös uusi puolue nimeltään köyhän asialla. Kyseisen puolueen listoilla oli yhteensä 25 edustajaehdokasta, mutta yksikään heistä ei päässyt eduskuntaan saakka. Puolueen kotisivut paljastivat toiminnan olevan melko aloittelevaa ja amatöörimäistä. Tästä huolimatta, köyhyysongelmaan tarttuneen puolueen perustaminen kertoo kansalaisten tyytymättömyydestä nykyistä köyhyystilannetta ja eduskunnan toimintaa kohtaan.

Julkinen keskustelu köyhyydestä ja syrjäytymisestä hiljeni merkittävästi vuoden 2001 jälkeen. Viime vuonna köyhyys ei puhuttanut julkisuudessa juuri ketään. Poikkeus ovat lapsiperheiden köyhyyden lisääntymisestä kertoneet uutiset. Edes vaalien läheisyys ei ole kirvoittanut köyhyydskeskustelua uuteen nousuun. Tästä näkökulmasta köyhyysongelman tulevaisuus näyttää toivottomalta. Toisaalta ainakin työttömyyden vähentäminen nähdään kaikkien puolueiden vaalipuheissa tärkeällä sijalla seuraavan hallituskauden aikana. Tässä mielessä voidaan odottaa, että köyhyystilannekin voisi sitä myöten parantua.

Köyhyystilanteen paranemista sen sijaan eivät helpota viime kuukausina synkentyneet talouden näkymät. Köyhyys näyttää siis edelleen olevan ongelma, josta ei päästä helposti eroon. Kyse on edelleen paitsi teknisestä myös taloudellisesta, moraalista ja sosiaalisesta ongelmasta. Tämän tutkimuksen yksi olennainen tulos on, että köyhyysongelma on myös vahvasti valtapoliittinen. Toiveita paremmasta on silti eläteltävä.

AINEISTOLÄHTEET

Valtiopäiväasiakirjat (2001)

PI 1/2001 vp. PTK 28/2001
VK 1/2001 vp. PTK 26/2001
SKT 7/2001 vp PTK5/2001
SKT 25/2001 vp PTK 13/2001
SKT 32/2001 vp. PTK 22/2001

Saatavilla myös www-muodossa: <http://www.eduskunta.fi/thwfakta/vpasia/tsfram.htm>

Puolueiden periaateohjelmat

(1.2. 2003) Saatavilla www-muodossa seuraavista osoitteista:

Sosiaalidemokraatit: <http://www.sosiaalidemokraatit.fi/cgi-bin/iisi3.pl?cid=sdp&mid=84&sid=170>

Keskusta: http://www.keskusta.fi/keskusta/aate/?article_id=87

Kokoomus: <http://www.kokoomus.fi/tavoitteet/paohj.php>

Vasemmistoliitto: <http://www.vasemmistoliitto.fi/fi/ohjelmat/puolueohjelma.html>

Vihreä liitto: <http://www.vihrealiitto.fi/ohjelma.shtml>

KRISTILLISDEMOKRAATIT:

[HTTP://WWW.KRISTILLISDEMOKRAATIT.FI/KD/FRAME.PHP](http://WWW.KRISTILLISDEMOKRAATIT.FI/KD/FRAME.PHP)

Puolueiden vaaliohjelmat

(15.3.2003) Saatavilla www-muodossa seuraavista osoitteista:

Sosiaalidemokraatit: <http://www.sosiaalidemokraatit.fi/cgi-bin/iisi3.pl?cid=sdp&mid=639&sid=20081>

Keskusta:

http://www.keskusta.fi/tietopankki/?action=show_document&action_param=500

Kokoomus: http://www.kokoomus.fi/artikkeli.php?artikkeli_id=457

Vasemmistoliitto: <http://www.vasemmistoliitto.fi/fi/ohjelmat/vaaliohjelma.html>

Vihreä liitto: <http://www.vaalit.vihrealiitto.fi/vaalit/ohjelma.html>

Kristillisdemokraatit: <http://www.kristillisdemokraatit.fi/kd/frame.php>

KIRJALLISUUS

Alcock, Pete (1993) Understanding Poverty. London: MacMillan.

Allardt, Monica & Sihvo, Tuire & Uusitalo, Hannu (1992) Mitä mieltä hyvinvointivaltiosta? Suomalaisten sosiaaliturvamielipiteet 1975-1991. Sosiaali- ja terveyshallitus, Tutkimuksia 17. Helsinki: VAPK-kustannus.

Alestalo, Matti & Uusitalo, Hannu (1981) Suomalaiset ja sosiaaliturva. Sosiaaliturvan kehittämistä koskevat mielipiteet vuosina 1975 ja 1980. Helsinki: Suomen Gallupin julkaisusarja nro 6.

Aristoteles (1991) The art of rhetoric / Aristotle; Käännös ja huomiot H.C. Lawson-Tancred. Harmondsworth: Penguin.

Aristoteles (1997) Retoriikka/Aristoteles; Suomennos Hohti, Paavo & Myllykoski, Päivi ; selitykset laatinut Sihvola, Juha. Helsinki: Gaudeamus. (Alkuteos: Rhetorica.)

Billig, Michael (1991) Ideology and Opinions. Studies in Rhetorical Psychology. London: Sage Publications Ltd.

Blomberg-Kroll, Helena (1999) Kosta vad det kosta vill? Attitydmönster och attitydförändringar hos befolkning och eliter beträffande välfärdservicen i nedskärningarnas tid. Helsinki.

Booth, Charles (1969) Life and labour of the people in London. First series: poverty. Kelley: New York.

Gans, Herbert J. (1973) The Positive Functions of Poverty. American Journal of Sociology 78 (2).

Connolly, William E. (1983) The Terms of Political Discourse. The University of Chicago Press.

Ervasti, Heikki (1993) Yhteiskuntaluokat ja hyvinvointivaltion vaihtoehdot. Turun yliopisto, Sosiaalipolitiikan laitos. Sarja A n:o 3.

Ervasti, Heikki & Kangas, Olli (1994) Ammattiryhmät ja hyvinvointivaltio. Tutkimus kahdeksan etujärjestön jäsenten sosiaalipoliittisista asenteista. Turun yliopisto, Sosiaalipolitiikan laitos. Sarja B nro 3.

Esping-Andersen, Gösta (1988) Power and distributional regimes. Stockholm : Swedish Institute for Social Research

Eskola, Antti (1975) Sosiologian tutkimusmenetelmät. Osa 2. Helsinki: WSOY.

Forma, Pauli (1997) Citizens, elites and the welfare state. Opinions on pension policy in Finland. Helsinki: Stakes.

Golden, James. L. (1986) The Universal Audience Revisited. Teoksessa Golden, James. L. & Pilotta, Joseph. J (toim.) Practical Reasoning in Human Affairs. Studies in Honor of Chaïm Perelman. Dordrecht: Reidel Publishing Company.

Haatanen, Pekka (1968) Suomen maalaisköyhälistö tutkimusten ja kaunokirjallisuuden valossa. Helsinki: Werner Söderström.

Haatanen, Pekka (1981) Köyhyys Suomen maaseudulla. Teoksessa Jaakkola, Risto & Karisto, Antti & J.P. Roos. (toim.) Sosiaalipolitiikka, historiallinen kehitys ja yhteiskunnan muutos. Juhlakirja Heikki Wariksen täyttäessä 80 vuotta 25.10.1981. Espoo: Weilin & Göös, 134-148.

Halla, Klaus & Kyrö Matti (1980) Alimman tuloviidenneksen tulo- ja kulutus rakenne. Helsinki: Sosiaalisia erikoistutkimuksia, SVT 63.

Hallitus sopi määräraha-kehityksistä (2001) Valtioneuvoston tiedote 57/2001

Harisalo, Risto & Miettinen, Ensio (1995) Vastuuyhteiskunnan peruslait. Tampere University Press.

Hautamäki, Antti (1993) Spontaaniin yhteiskuntaan - Hyvinvointia ilman valtiota. Teoksessa Andersson ym. (toim.) Hyvinvointivaltio ristiaallokossa. Arvot ja tosiasiat. Helsinki: Sitra, WSOY.

Hautamäki, Antti (1998) Arvot ja politiikka jälkimodernissa yhteiskunnassa. Teoksessa Kajaste, Kimmo (toim.) Arvomme yhteiskunnassa. Helsinki: Edita.

Heikkilä, Matti (1990) Köyhyys ja huono-osaisuus hyvinvointivaltiossa. Tutkimus köyhyydestä ja hyvinvoinnin puutteiden kasaantumisesta Suomessa. Helsinki: Sosiaalihallituksen julkaisuja nro 8.

Heikkilä, Matti (1994) Hallittu kurjistuminen vai vahvojen valta? Teoksessa Heikkilä, Matti & Vähätalo, Kari (toim.) Huono-osaisuus ja hyvinvointivaltion muutos. Tampere: Gaudeamus, 283-308.

Heikkilä, Matti & Forma, Pauli & Keskitalo, Elsa (2000) Perusturvan kohtuullisuudesta. Teoksessa Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko & Malkavaara Mikko (toim.) Kirkonkirjat köyhyydestä. Helsinki: Kirkkopalvelut, nro 5.

Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko (2000, a) Vuotoja hyvinvointivaltion turvaverkoissa. Kansalaiskeskustelun merkitys suomalaisessa hyvinvointipolitiikassa. Teoksessa Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko & Malkavaara Mikko (toim.) Kirkonkirjat köyhyydestä. Helsinki: Kirkkopalvelut, nro 5.

Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko (toim.) (2000, b) Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Helsinki: Gaudeamus.

Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko & Malkavaara, Mikko (toim.) (2000) Kirkonkirjat köyhyydestä. Helsinki: Kirkkopalvelut nro 5.

Heikkilä, Matti & Kautto, Mikko (toim.) (2002) Suomalaisten hyvinvointi 2002. Helsinki: Stakes.

Heinonen, Jari (1999) Hyvinvointimalli murroksessa. Aikamme sosiaalinen kysymys ja sen ratkaisuvaihtoehdot. Helsinki: Kustannusyhtiö TA-tieto Oy.

Hellsten, Katri (1992) Muuttuva yhteiskunta ja sosiaalipolitiikan keskeiset arvot ja päämäärät. Teoksessa Riihin Olavi (toim.) Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen. Sitra n:o 123. Helsinki: WSOY.

Hollman, Robert (1978) Poverty. Explanations of Social Deprivation. Oxford: Martin Robertson & Company Ltd.

Honkanen, Pertti (1995) Julkinen sektori. Muistiinpanoja yksityistämisestä ja säästöpolitiikasta. Helsinki: Hanki ja jää.

Hyvärinen, Matti (1994) Viimeiset taistot. Tampere: Vastapaino.

Iivari, Juhani (2000) Ylivelkaisuus ja köyhyys - erottamattomat kaksoset? Teoksessa Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko (toim.) Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Helsinki: Gaudeamus, 118-134.

Inglehart, Ronald (1990) Culture shift in Advanced Industrial Society. Princeton University Press.

Järventie, Irmeli (2000) Lasten syrjäytyminen - laiminlyöty alue tutkimuksessa ja politiikassa. Teoksessa Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko (toim.) Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Helsinki: Gaudeamus, 135-154.

Kaakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa (toim.) (1998) Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot. Helsinki: Gaudeamus.

Kainulainen, Sakari (2002) Huono-osaisuuden kasautuminen yhteiskunnallisena jakona. Teoksessa Piirainen, Timo & Saari Juho (toim.) Yhteiskunnalliset jaot, 1990-luvun perintö? Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisuja nro 58. Helsinki: Gaudeamus, 258-272.

Kangas, Olli (1986) Luokkaintressit ja hyvinvointivaltio. Sisältöanalyttinen tarkastelu suurimpien puolueiden ja etujärjestöjen sosiaalipoliittisista kannanotoista. Helsingin kauppakorkeakoulu: D-84.

Kangas, Olli & Ritakallio, Veli-Matti (toim.) (1996) Kuka on köyhä? Köyhyys 1990-luvun puolivälin Suomessa. Helsinki: Stakes, Tutkimuksia: 65.

Kangas, Olli & Sikiö Jaana (1996) ”Kunnon kansalaisia vai laiskoja lurjuksia? Suomalaisten käsitykset toimeentulotuen saajista.” Teoksessa Kangas, Olli & Ritakallio,

Veli-Matti (toim.) Kuka on köyhä? Köyhyys 1990-luvun puolivälin Suomessa. Helsinki: Stakes, Tutkimuksia: 65.

Karisto, Antti & Takala, Pentti & Haapola, Ilkka (1994) Elintaso, elämäntapa, sosiaalipolitiikka, Suomalaisen yhteiskunnan muutoksesta. Juva: WSOY.

Karjalainen, Jouko & Iivari, Juhani (1999) Diakonian köyhät. Epävirallinen apu perusturvan paikkaajana. Saarijärvi: Stakesin raportteja: 235.

Karjalainen, Jouko (2000) Perusturvan tuolla puolen. Teoksessa Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko (toim.) Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Helsinki: Gaudeamus, 86-102.

Koistinen, Mikko (1988) Pelkkää taloutta. Retoriikka journalismin tutkimuksessa. Teoksessa Kantola, Anu & Moring, Inka & Väliaverronen Esa (toim.) Media-analyysi, tekstistä tulkintaan. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Komiteamietintö (1991) Lakiehdotusten lepäämäänjättäminen ja verolakien säätämistäjärjestys. Lepäämäänjättämissäännösten uudistamistoimikunnan mietintö: 5. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Korpi, Walter (1971) Fattigdom i välfärden. Om människor med socialhjälp. Stockholm: Tidens förlag.

Kuusisto, Riikka (1996) Sodan retoriikasta. Persianlahden ja Bosnian konfliktit läntisten suurvaltajohtajien lausunnoissa. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.) Pelkkää retoriikkaa. Tampere: Vastapaino, 267-291.

Köyhyysohjelman ratkaisua hakemassa (1998) Nälkäryhmän kannanotto ja selvitys suomalaisesta köyhyydestä. Kirkkopalvelut: 1.

Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vastainen kansallinen toimintasuunnitelma (2001) Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistio: 11. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Laakso, Elina (2000) Työllistämisvelvoitteesta aktivointiin ja pakkokoulutukseen. Retoriikan näkökulma nuorisotyöttömyyskeskusteluun eduskunnassa vuosina 1986 ja 1995. Tampereen yliopisto, pro gradu -tutkielma, Sosiaalipolitiikan laitos, sosiaalipolitiikka.

Lehto, Juhani (1988) Köyhäinhoidosta sosiaalipalveluun, miten kävi köyhyyden? Teoksessa Pitkäsillan pohjoispuolelta. Periaatteista eri aatteisiin. Helsinki: Sosiaalihuollon 20v. juhlakirja.

Lehtonen, Heikki & Heinonen, Jari & Rissanen, Pekka (1986) Syrjäytymiskäsitteen käytön ongelmia. Sosiaalihuollon toimeentulo- ja sosiaalihuollon julkaisu: 12.

- Marski, Jorma (1996)** Suomalaisten käsitykset sosiaaliturvasta 1996. Helsinki: Kansaneläkelaitos. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia nro 7.
- Nelson, John S. (1990)** Stories of science and politics. Some rhetorics of political research. Teoksessa John S. Nelson, Alan Megill ja Donald N. McCloskey (toim) The rhetoric of human sciences. Madison: The University of Wisconsin Press.
- Nousiainen, Jaakko (1992)** Suomen poliittinen järjestelmä. Porvoo: WSOY.
- Nousiainen, Jaakko (1998)** Suomen poliittinen järjestelmä. Porvoo: WSOY.
- Noponen, Martti (1989)** Kansanedustajan toimi, sen hoitotapa ja kehitys. Teoksessa: Noponen, Martti (toim.) Suomen kansanedustusjärjestelmä. Porvoo: WSOY, 165-224.
- Noponen, Martti (1992)** Politiikka tutkimuksen kohteena. Porvoo: WSOY.
- Oksanen, Juha (1996)** Hyvinvointivaltio vankilana. Hyvinvointivaltion idea kritiikin kohteena Imagessa ja Suomen kuvalehdessä vuonna 1993. Tampereen yliopisto, pro gradu -tutkielma, Sosiaalipolitiikan laitos, sosiaalipolitiikka.
- Palander, Seppo (1996)** Pentti leipäjonosta. Teoksessa Palander, Seppo & Airi Pouke Syrjäytyneitä ja syrjäytettyjä. Ääniä Helsingin leipäjonoista ja Kainuun kyliltä. Joensuun yliopisto, Yhteiskuntapolitiikan ja filosofian laitos: Yhteiskuntapolitiikan tutkimuksia: 3.
- Palonen, Kari & Summa Hilikka (1996)** Retorinen käänne? Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.) Pelkkää retoriikkaa. Tampere: Vastapaino, 7-19.
- Pekonen, Kyösti (1991)** Symbolinen modernissa politiikassa. Jyväskylän yliopisto: Nykykulttuurin tutkimusyksikkö: 25.
- Pekonen, Kyösti (1995)** Puolueohjelman idea. Teoksessa Aarni, Eeva & Kanerva, Jukka (toim.) Puolueohjelmatutkimuksen nykysuunnat. Jyväskylän yliopisto, Valtio-opin laitos: 69.
- Perelman, Chaïm & Olbrechts-Tyteca, Lucie (1971)** The New Retic. A Treatise on Argumentation. Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame. (Alkuteos: Traitè de l'argumentation: La nouvelle rhétorique 1958)
- Perelman, Chaïm (1996)** Retoriikan valtakunta. Tampere: Vastapaino. (Alkuteos: L'empire rhétorique Rhétorique et argumentation. 1977)
- Perelman Chaïm (1982)** The Realm of rhetoric. Notre Dame: University of Notre Dame Press.
- Pietilä, Veikko (1969)** Johdatusta sisällön erittelyyn, Osa I. C Tampereen yliopisto: opetusmonisteita nro 8.
- Pietilä, Veikko (1973)** Sisällön erittely. Tampere: Gaudeamus.

- Penttilä, Risto E.J. & Tapaninen, Jaakko & Jutila, Janne (1994)** Ultimatum isänmaalle. Nuorsuomalainen näkemys Suomen mahdollisuuksista. Helsinki: Otava.
- Pöntinen, Seppo & Uusitalo, Hannu (1986)** The Legitimacy of the Welfare State. Social Security Opinions in Finland 1975-1985. Helsinki: Suomen Gallup, raportti nro 15.
- Rauhala, Urho (1988)** Huono-osaisen muotokuva. Helsinki, Sosiaali- ja terveysministeriö, suunnitteluosasto, julkaisuja: 7.
- Raunio, Kyösti (1980)** Köyhyys ja taloudelliset muutokset. Turun yliopisto, Sosiaalipolitiikan laitos. Sarja A 3.
- Raunio, Kyösti (1981)** Havaintoja köyhyystutkimuksesta. Turun yliopisto, Sosiaalipolitiikan laitos. Sarja C 5.
- Ray, Jean (1978)** Perelman's Universal Audience. The Quarterly Journal of Speech 64 (4), 361-375.
- Ringen, Stein (1987)** The Possibility of Politics. A Study in the Political Economy of the Welfare State. Oxford: Clarendon Press.
- Ritakallio, Veli-Matti (1986)** Kartoitus suomalaisesta köyhyystutkimuksesta ja arviot tutkimustarpeista. Sosiaalihallituksen julkaisuja 16.
- Ritakallio, Veli-Matti (1991)** Köyhyys ei tule yksin. Tutkimus hyvinvointipuutteiden kasaantumisesta toimeentulotukiasiakkaille. Helsinki: Valtion painatuskeskus. Sosiaali- ja terveyshallitus. Tutkimuksia: 11.
- Ritakallio, Veli-Matti (2000)** Tuloerot ja köyhyys kansainvälisessä vertailussa 1980-1995. Teoksessa Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko (toim.) Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Helsinki: Gaudeamus, 17-42.
- Ritakallio, Veli-Matti (2002)** Aamulehti 18.3.2002. Köyhyyttä enemmän kuin vuosikymmeneen, reportaasi.
- Rowntree, Seebohm B. (1902)** Poverty, a Study of Town Life. London: Macmillan.
- Ruostesaari, Ilkka (1988)** Puolueet ja energiapolitiikka. Tampereen yliopisto, Poliitiikan tutkimuksen laitos: 99.
- Räikkä, Juha (1998)** Moraalin kanssa. Esseitä hyvästä yhteiskunnasta. Kuopio: Puijo.
- Saarelainen, Matti (1996)** Perusteltu pelko. Tutkimus turvapaikanhakijan ja valtion kohtaamisesta suomalaisessa turvapaikkaprosessissa. Helsinki: Sisäasiainministeriö, poliisiosasto.
- Saastamoinen, Kari (1998)** Eurooppalainen liberalismi. Etiikka, talous, politiikka. Jyväskylä: WSOY.

- Siipi, Jouko (1967)** Ryysyrannasta hyvinvointivaltioon. Helsinki: Tammi.
- Sipilä, Jorma (1970)** Sosiaalipolitiikka. Helsinki: Tammi.
- Sipilä, Jorma (1979)** Sosiaalisten ongelmien synty ja lievittäminen. Helsinki: Tammi.
- Sipilä, Jorma (1985)** Sosiaalipolitiikan tulevaisuus. Helsinki: Tammi.
- Sipilä, Jorma (1989)** Sosiaalityön jäljillä. Helsinki: Tammi.
- Summa, Hilikka (1989)** Hyvinvointipolitiikka ja suunnitteluretoriikka. Espoo: Teknillinen korkeakoulu. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus: A 17.
- Suotula, Anne (2000)** Energisesti ydinvoimasta. Analyysi Suomen energiapoliittisesta keskustelusta 1990-luvulla. Tampereen yliopisto, pro gradu -tutkielma, Poliitiikan tutkimuksen laitos, valtio-oppi.
- Suoniemi, Ilpo (1999)** Tulonjaon kehityksestä 1990-luvulla. *Talous & Yhteiskunta* 27 (3) 13-16.
- Taipale, Ilkka (1982)** Asunnottomuus ja alkoholi. Sosiaalitieteellinen tutkimus Helsingistä vuosilta 1937-1977. Jyväskylä: Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja: 32.
- Townsend, Peter (1979)** Poverty in the United Kingdom. A survey of household resources and standards of living. Harmondsworth, London: Penguin Books.
- Tullock, Gordon (1988)** Wealth, poverty and politics. New York: Blackwell.
- Työmarkkinoilta syrjäytyminen, tulonjako ja köyhyys (2001)** Työryhmäraportti. Valtioneuvoston kanslia, talousneuvosto. Helsinki: Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja: 13.
- Uusitalo, Hannu (1988)** Muuttuva tulonjako. Hyvinvointivaltion ja yhteiskunnan rakennemuutosten vaikutukset tulonjakoon 1966-1985. Helsinki: Tilastokeskuksen tutkimuksia: 148.
- Uusitalo, Hannu (2000)** Köyhyys ja tulonjako. Teoksessa Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko (toim.) Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Helsinki: Gaudeamus, 43-57.
- Waris, Heikki (1932)** Työläisyhteiskunnan syntyminen Helsingin pitkänsillan pohjoispuolelle I. Helsinki: Historiallisia tutkimuksia XVI, 1.
- Vartia, Pentti (2001)** Työmarkkinoilta syrjäytyminen, tulonjako ja köyhyys. Talousneuvoston työryhmäraportti. Helsinki: Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja: 13.
- Wiberg, Matti & Koura, Antti (1996)** Kansanedustajat ovat kyselevinään ja ministerit ovat vastaavinaan. Parlamenttikysymysten logiikka. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.) Pelkkää retoriikkaa. Tampere: Vastapaino, 197-218.

Vickers, Brian (1988) In Defence of Rhetoric. Oxford: Clarendon Press.

Viljanen, Anna-Maria (1994) Psykiatria ja kulttuuri. Tutkimus oikeuspsykiatrisesta argumentaatiosta. Stakes. Tutkimuksia: 37. Helsinki: Suomen antropologinen seura.

Vohlonen, Ilkka (1998) Suomalainen terveystalitiikka. Helsinki: Kirjayhtymä.

Väärälä, Reijo (2000) Tarvitseeko Suomi syrjäytymisen vastaista ohjelmaa? Teoksessa Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko (toim.) Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Tampere: Gaudeamus, 74-85.

Ylivelkaantuneiden aseman parantaminen osaksi hallituksen köyhyyspakettia (2001)
Valtioneuvoston tiedote 40/2001.

LIITTEET

Liite 1.

**VK 1/2001 vp - /kesk ym.
VÄLIKYSYMYS 1/2001 vp**

Kansalaisten toimeentulon turvaaminen

Eduskunnalle

Sosiaalinen ja alueellinen eriarvoisuus, tuloerot, vähäosaisten määrä ja suoranainen köyhyys ovat lisääntyneet huikasti. Uusimmat tilastot osoittavat, että kansalaisten toimeentuloerot ovat kasvaneet poikkeuksellisen nopeasti. Joidenkin arvioiden mukaan köyhyys on kaksinkertaistunut 1990-luvun loppuvuosina. Myös monet lapsiperheet ovat suurissa taloudellisissa vaikeuksissa.

Vuonna 1999 Eurostatin köyhyysrajan alle jäi 190 000 suomalaista. Tämä luku ei kerro koko totuutta suomalaisesta köyhyydestä. Monet ylivelkaantuneet, lapsiperheet ja sosiaaliturvan väliinpuotoajat kärsivät toimeentulovaikeuksista. Lapsilisät, kotihoidontuki ja minimiäitiyspäiväraha ovat nyt alemmalla tasolla kuin heti laman jälkeen vuonna 1995. Lisäksi korkeat asumiskulut tekevät tilanteen tukalaksi.

Köyhien, ylivelkaantuneiden ja toimeentulominimillä elävien pahoinvointi on jo ylittänyt kaikki sietorajat. Piteneviltä leipäjonoilta, asunnottomuudelta, pitkittyvältä työttömyydeltä sekä lapsiperheiden ja monien eläkeläisten toimeentulovaikeuksilta ei saa ummistaa silmiä. Syrjäytymisen kierre on katkaistava. Kasvavasta alueellisesta ja sosiaalisesta eriarvoisuudesta muodostuu tulevaisuudessa kasvun este. Epäkohtien korjaaminen maksaa, mutta myös niiden jättäminen korjaamatta kostautuu lähivuosina yhä suurempina yhteiskunnallisina ongelmina ja julkisten menojen kasvupaineina.

Maan hallitukselta on odotettu pitkään toimia eriarvoistumisen pysäyttämiseksi. Hallituspuolueet loivat viime viikkojen aikana turhia toiveita markkinoimalla julkisuuteen näyttävää köyhyyspakettia. Tällaisia odotuksia syntyi myös eräiden ministereiden lausuntojen perusteella.

Lipposen hallituksen kehyspäättös oli kuitenkin suuri pettymys. Hallitus ei ole esittänyt työttömyyttä vähentäviä, työn tarjoamista ja vastaanottamista helpottavia uudistuksia eikä todella vaikuttavia toimia pienituloisten ja vähävaraisten kansalaisten elämäntilanteen parantamiseksi. Pitkäaikaistyöttömyys on suurin köyhyyttä aiheuttava syy.

Pidämme erityisen tuomittavana sitä, että hallitus ei ole korjannut eikä aio korjata työttömyyden peruspäivärahan, työmarkkinatuen, opintotuen, alimpien sairaus- ja äitiyspäivärahojen, lapsilisien ja kotihoidontuen tasoa. Myös monien sosiaaliturvan väliinpuotoajien asemaan tarvittaisiin pikaisia parannuksia.

Eduskunnan ei pidä hyväksyä tällaista välinpitämättömyyttä kansantulon ollessa jo yli 300 miljardia markkaa suurempi kuin mitä se oli syvän laman pohjalla. Asioiden siirtäminen budjettiriiheen tai seuraavaan vuoteen on vastuun pakoilua.

Monilla tahoilla ollaan huolestuneita 1990-luvulla tapahtuneesta kehityksestä ja vaatimukset eriarvoisuuden kasvun pysäyttämiseksi ovat lisääntyneet. Vastajulkaistussa EVA:n raportissa kansalaisten huoli köyhyydestä on voimakkaasti kasvanut. Eduskunnan tahto köyhyyden vähentämiseksi ja pienituloisten selviytymisongelmien helpottamiseksi on selvitettävä.

Edellä olevan perusteella ja Suomen perustuslain 43 §:ään viitaten esitämme valtioneuvoston asianomaisen jäsenen vastattavaksi seuraavan välikysymyksen:

Aikooko hallitus ryhtyä välittömiin toimenpiteisiin parantaakseen työttömien, lapsiperheiden ja sosiaaliturvan väliinputoajien perusturvaa ja helpottaakseen työllistymistä tavalla, joka ennaltaehkäisee köyhyyttä ja syrjäytymistä?

Helsingissä 13 päivänä maaliskuuta 2001

Mauri Pekkarinen /kesk
Mirja Rynänen /kesk
Juha Korkea-aho /kesk
Hannu Aho /kesk
Olavi Ala-Nissilä /kesk
Sirkka-Liisa Anttila /kesk
Maria Kaisa Aula /kesk
Liisa Hyssälä /kesk
Tytti Isohookana-Asunmaa /kesk
Anneli Jäätteenmäki /kesk
Timo Kalli /kesk
Kyösti Karjula /kesk
Tanja Karpela /kesk
Inkeri Kerola /kesk
Niilo Keränen /kesk
Mari Kiviniemi /kesk
Katri Komi /kesk
Seppo Kääriäinen /kesk
Seppo Lahtela /kesk
Markku Laukkanen /kesk
Paula Lehtomäki /kesk
Johannes Leppänen /kesk
Jari Leppä /kesk
Mika Lintilä /kesk
Eero Lämäsä /kesk
Hannes Manninen /kesk
Kari Myllyniemi /kesk
Tero Mõlsä /kesk
Petri Neittaanmäki /kesk
Pekka Nousiainen /kesk
Lauri Oinonen /kesk
Osmo Puhakka /kesk
Antti Rantakangas /kesk
Aulis Ranta-Muotio /kesk
Juha Rehula /kesk
Markku Rossi /kesk
Pauli Saapunki /kesk
Mauri Salo /kesk

Matti Vanhanen /kesk
Jukka Vihriälä /kesk
Pekka Vilkuna /kesk
Matti Väistö /kesk
Jaana Ylä-Mononen /kesk
Raimo Vistbacka /ps
Leea Hiltunen /skl
Jouko Jääskeläinen /skl
Bjarne Kallis /skl
Toimi Kankaanniemi /skl
Marja-Leena Kemppainen /skl
Kari Kärkkäinen /skl
Leena Rauhala /skl
Päivi Räsänen /skl
Ismo Seivästö /skl
Sakari Smeds /skl
Sulo Aittoniemi /alk

Liite 2.

2.1 Puheenvuorojen määrä (P1/2001), Pääministerin ilmoitus

<u>Puolue</u>	<u>Puheenvuorojen määrä</u>
Sosiaalidemokraatit	11
Vasemmistoliitto	7
Keskusta	6
Kokoomus	5
Kristillisdemokraatit	5
Vihreät	3

2.2 Puheenvuorojen määrä (VK 1/2001), Välikysymyskeskustelu

<u>Puolue</u>	<u>Puheenvuorojen määrä</u>
Keskusta	51
Sosiaalidemokraatit	25
Vasemmistoliitto	16
Kokoomus	11
Kristillisdemokraatit	9
Ruotsalainen puolue	5
Vihreät	3
Perussuomalaiset	1

2.3 Puheenvuorojen määrä (SKT 7/2001), Suullisen kyselytunnin asia

<u>Puolue</u>	<u>Puheenvuorojen määrä</u>
Vasemmistoliitto	1

2.4 Puheenvuorojen määrä (SKT 25/2001), Suullisen kyselytunnin asia

<u>Puolue</u>	<u>Puheenvuorojen määrä</u>
Kristillisdemokraatit	1

2.5 Puheenvuorojen määrä (SKT 32/2001), Suullisen kyselytunnin asia

<u>Puolue</u>	<u>Puheenvuorojen määrä</u>
Keskusta	4
Vasemmistoliitto	2
Sosiaalidemokraatit	2
Kokoomus	2
Kristillisdemokraatit	2

Liite 3.

3.1 Puheenvuorojen pituus (P1/2001), Pääministerin ilmoitus

<u>Puolue</u>	<u>sivumäärä (kpl)</u>	<u>osuus koko sivumäärästä (%)</u>
Sosiaalidemokraatit	3	23%
Keskusta	3	23%
Vasemmistoliitto	2,8	21%
Kokoomus	1,8	14%
Kristillisdemokraatit	1,4	10%
Vihreät	1,2	9%
Yhteensä	13,2	100%

3.2 Puheenvuorojen pituus (VK1/2001), Välikysymyskeskustelu

<u>Puolue</u>	<u>sivumäärä (kpl)</u>	<u>osuus koko sivumäärästä (%)</u>
Keskusta	32,4	40%
Sosiaalidemokraatit	15,6	19%
Vasemmistoliitto	13,5	17%
Kristillisdemokraatit	8	10%
Kokoomus	7	9%
Vihreät	2,2	3%
Perussuomalaiset	2	2%
Yhteensä	80,7	100%

3.3 Puheenvuorojen pituus (SKT 7/2001), Suullisen kyselytunnin asia

<u>Puolue</u>	<u>sivumäärä (kpl)</u>
Vasemmistoliitto	0,2

3.4 Puheenvuorojen pituus (SKT 25/2001), Suullisen kyselytunnin asia

<u>Puolue</u>	<u>sivumäärä (kpl)</u>
Kristillisdemokraatit	0,5

3.5 Puheenvuorojen pituus (SKT 32/2001), Suullisen kyselytunnin asia

<u>Puolue</u>	<u>sivumäärä (kpl)</u>	<u>osuus koko sivumäärästä (%)</u>
Keskusta	1	35%
Kokoomus	0,7	25%
Sosiaalidemokraatit	0,6	22%
Vasemmistoliitto	0,3	11%
Kristillisdemokraatit	0,2	7%
Yhteensä	2,8	100%

